

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Barbora Moravcová

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NÁHRADA ÚJMY PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ A USMRCENÍ
V ČESKÉM A FRANCOUZSKÉM PRÁVU

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Březen 2014

Barbora Moravcová

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 3. 2014

Barbora Moravcová

Děkuji tímto svému vedoucímu diplomové práce, JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D. za inspiraci v průběhu studia a cenné postřehy.

Obsah:

Úvod.....	5
1. Základy ochrany zdraví v českém a francouzském právu	8
1.1 Mezinárodní základy ochrany zdraví.....	8
1.2 Ústavní základy ochrany zdraví v českém právním řádu	10
1.3 Soukromoprávní aspekty ochrany zdraví v českém právním řádu	11
1.4 Ochrana zdraví ve francouzském právním řádu	16
2. Odpovědnost	19
2.1 Obecně k právní odpovědnosti	19
2.2 Odpovědnost subjektivní a objektivní	23
2.3 Předpoklady odpovědnosti v českém soukromém právu.....	24
2.4 Deliktní odpovědnost a smluvní odpovědnost v českém a francouzském soukromém právu	28
2.5 Specifika odpovědnosti ve zdravotnictví	31
2.6 Odpovědnost ve francouzském soukromém právu	36
3. Náhrada újmy v české právní úpravě.....	45
3.1 Obecně k náhradě újmy v českém právním řádu	45
3.2 Náhrada újmy vs. náhrada škody	49
3.3 Náhrada při újmě na přirozených právech člověka v české právní úpravě	51
4. Újma na zdraví v české právní úpravě.....	57
4.1 Materiální újma.....	58
4.1.1 Náklady spojené s péčí o zdraví	58
4.1.2 Náklady pohřbu.....	60
4.1.3 Peněžité dávky	60
4.2 Nemateriální újma.....	64
4.2.1 Náhrada za vytrpěné bolesti.....	64
4.2.2 Ztížení společenského uplatnění	66
4.2.3 Další nemajetkové újmy	67
4.2.4 Náhrada za duševní útrapy osob blízkých	68
4.3 Principy stanovení výše náhrad za utrpěné nemateriální újmy.....	70
4.3.1 Paušální náhrady a vyhláška č. 440/2001 Sb.....	72
4.3.2 NOZ a zásada slušnosti	76
5. Náhrada újmy ve francouzské právní úpravě	79
5.1 Obecné otázky náhrady újmy a její členění	79
5.2 Újma na zdraví.....	81
5.3 Principy náhrady při újmě na zdraví.....	89
5.4 Praktické příklady stanovení výše náhrad z újmy na zdraví.....	94
5.4.1 ONIAM.....	94
5.4.2 Judikatura soudů	97
6. Sekundární oběti	100
6.1 Pojem a podmínky vzniku	100
6.2 Sekundární oběti v české právní úpravě	101
6.3 Sekundární oběti ve francouzské právní úpravě	105
6.4 Praktické příklady náhrady nároků sekundárních obětí ve Francii.....	112
Závěr	116

Seznam zkratek	119
Seznam použité literatury	120
Shrnutí.....	126
Résumé.....	127
Klíčová slova	128

Úvod

Případy náhrady újmy při ublížení na zdraví či usmrcení jsou v posledních letech stále častějším předmětem nejen soudních sporů. Ač jsou případy jejího uplatňování stále častější, dosavadní česká judikatura především ohledně subjektivních kritérií při stanovení výše těchto nároků zcela jednotná není. Újma na zdraví a její prožívání je však oblast vysoce subjektivní a citlivá. Jako každá jiná oblast má své specifika, zvláštní okolnosti vzniku a předpoklady uplatnění. Diplomová práce se zaměří na problematiku náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení, a to v komparativním pojetí české a francouzské právní úpravy. Vzhledem k tomu, že velmi často k těmto případům dochází v oblasti zdravotnictví, zejména při poskytování zdravotní péče, bude se práce věnovat převážně případům s původem v této specifické oblasti, přičemž se vzhledem k rozsahu zaměří pouze na případy subjektivní odpovědnosti.

Práce bude vycházet z české a francouzské právní úpravy dané problematiky v kontextu soukromého práva, přičemž zvláštní pozornost bude věnována konkrétním případům řešených v rozhodovací praxi. Neboť jak ve francouzském soukromém právu, tak s účinností od 1. 1. 2014 také v českém soukromém právu platí výslovná zásada, stanovená v ustanovení § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „NOZ“), že *„Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.“*

Důvodová zpráva k tomu dodává, že přestože precedenty nejsou uznávány za prameny práva českého právního řádu, má soudcovské dotváření práva faktický význam pro praxi a zakotvení tohoto ustanovení tak má zabránit nepředvídatelnosti soudních rozhodnutí, libovůle a excesů¹.

Novým občanským zákoníkem byly významně modifikovány také další aspekty právní problematiky, kterým se práce bude věnovat. Přestože mnohé ustanovení a principy zůstaly nedotčeny, či jen drobně pozměněny, mnohé změny byly zásadního

¹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.72-73

charakteru. Ať už terminologie, principy či konkrétní úprava určité oblasti. Zcela zásadní je zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška“). Zásadní průlom byl vnesen rovněž do institutu sekundárních obětí a došlo k výraznému posílení jejich práv. Opouští se dosavadní koncepce náhrady jako předpokládané morální újmy v případě úmrtí osoby blízké, ale podstatně se rozšiřuje okruh potenciálních sekundárních obětí a také okruh situací, za kterých lze o sekundárních obětech vůbec uvažovat.

Obě právní úpravy, česká i francouzská, vycházejí ze společného základu římského práva. Zatímco ve francouzské úpravě soukromého práva jde o dlouhodobou tradici, v české právní úpravě soukromého práva jde s účinností NOZ o návrat k této tradici, která byla v minulosti přerušena vlivem sovětských vlivů, které na našem území poměrně dlouhou dobu přetrvávaly². Francouzský Code Civil (dále jen „CC“) byl také jeden ze zdrojů inspirace českých legislativců při přípravě nového kodexu soukromého práva. Stejně tak by i některé další aspekty francouzské úpravy možná mohly posloužit jako zdroj inspirace, a to především metody rozhodovací praxe, neboť právě otázka rozhodovací praxe bude v českém soukromém právu poměrně klíčová.

První kapitola diplomové práce nastíní obecné základy ochrany zdraví, jejich zakotvení v mezinárodních smlouvách, vlivu a přínosu těchto dokumentů na národní právní úpravu a samozřejmě také konkrétní pojetí základů ochrany zdraví v českém i francouzském právním řádu.

Druhá kapitola se zaměří na obecnou úpravu právní odpovědnosti, jelikož vlastní vznik odpovědnostního právního vztahu a naplnění všech jeho znaků je zásadně základní podmínkou pro možnost založení povinnosti k nápravě újmy. Kapitola pojedná o rozdělení odpovědnosti, předpokladech odpovědnostního právního vztahu, podmínkách jeho vzniku a zániku, a taktéž porovná tyto aspekty s francouzskou úpravou. Zvláštní pozornost bude věnována specifikům odpovědnosti při poskytování zdravotních služeb, a to vzhledem k rozsahu práce zejména subjektivní odpovědnosti.

Třetí kapitola nastíní obecné otázky náhrady újmy v české právní úpravě. Shrne rozdíly oproti předchozí úpravě občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., pojmově vymezí rozdíly mezi újmou a škodou, a v neposlední řadě se zaměří na obecné otázky náhrady při újmě na přirozených právech člověka.

² ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.48

Čtvrtá kapitola přiblíží konkrétní otázky náhrady újmy na zdraví v české právní úpravě, charakterizuje její specifika a přiblíží jednotlivé nároky z oblasti náhrad materiální a nemateriální újmy. Dále se zaměří na způsoby a principy jejich odčinění, a to jednak dle předchozí úpravy, tedy odškodňování na základě dnes již zrušené vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, jednak na principy dle nové úpravy.

Pátá kapitola pojedná o náhradě újmy ve francouzské právní úpravě, zaměří se především na náhradu újmy na zdraví, resp. tělesné integrity, a její reparaci, především v kontextu subjektivní odpovědnosti při poskytování zdravotní péče. Nedílnou součástí této kapitoly bude také nástin judikatury. Vzhledem k tomu, že ve francouzském pojetí jsou spory o náhradu újmy na zdraví řešeny dle konkrétních aspektů daného případu jednak soudy, ale rovněž specializovanými komisemi pro náhradu újmy, předešlé práce také konkrétní specifika rozhodování jednotlivých řízení. Ačkoli jsou případy újmy na zdraví vzniklé ze zdravotnických nehod řešeny dle povahy zařízení soudy civilními (jurisdiction jurisdictionelle) i správními (jurisdiction administrative), vzhledem k rozsahu práce podrobně přiblíží pouze případy řešené před civilními soudy.

Poslední kapitola se zaměří na institut sekundárních obětí. Ačkoliv by mohly být rozpracovány v rámci obecných otázek náhrady nemajetkové újmy, vzhledem k zásadnímu průlomu jejich vnímání v české právní úpravě je vhodné věnovat jim hlubší pozornost. Přestože v předchozí české právní úpravě existovala modifikovaná verze v případech smrti osoby blízké, o případech sekundárních obětí v pravém slova smyslu lze najít na úrovni judikatury zmínky jen ojediněle. Česká odborná literatura se tomuto tématu také příliš nevěnuje. Naopak, v pojetí francouzské úpravy jsou sekundární oběti dlouhodobě nedílnou součástí. Kapitola tak pojedná především o systému přiznávaných nároků sekundárních obětí a konkrétních případech rozhodovací praxe ve Francii.

Cílem této práce je přiblížit problematiku náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení, zejména aspektů jednotlivých jejich nároků a kritéria stanovení jejich výše, především v kontextu poskytování zdravotní péče. Práce se zaměří primárně na oblasti, které byly dotčeny novou právní úpravou českého soukromého práva a srovná oblast náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení s právní úpravou ve Francii a především přiblíží její konkrétní rozhodovací praxi, jako možný zdroj inspirace, třeba ohledně obsahu jednotlivých nároků či přiznávání jejich výše.

1. Základy ochrany zdraví v českém a francouzském právu

1.1 Mezinárodní základy ochrany zdraví

Zdraví, jakožto jedna ze základních a nejvýznamnějších veličin lidského života vůbec, je předmětem ochrany nejen národních úprav, a to jak na úrovni ústavní ochrany tak jejímu konkrétnímu provedení pomocí běžných zákonů a podzákonných předpisů, ale především je zdraví také předmětem ochrany na mezinárodní úrovni. Ochranu zakotvují především mezinárodní smlouvy o lidských právech. Vzhledem k tomu, že toto jsou dokumenty, které mají největší vliv na danou problematiku, zaměří se práce hlavně na ně. Úpravu ochrany zdraví lze nicméně najít také v jiných mezinárodních dokumentech, kupříkladu v mnohých nařízeních a směrnících Evropské Unie.

Právo na ochranu zdraví je obecně upravováno v souvislosti s právem na život, neboť poškození zdraví je současně také zásahem do života. Často však bývá právo na ochranu zdraví upravováno spíše v souvislosti se sociálními právy, vzhledem k jejich rozdílné funkci a jako výstižnější zakotvení vlivu na kvalitu života³.

Nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem zabývajícím se ochranou lidských práv je bezesporu Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948. Tento dokument byl přijat Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948, a byl inspirací jednak pro další mezinárodní dokumenty, jednak i pro jednotlivé státy a zakotvení lidských práv v jejich ústavách⁴.

Mezi další nejvýznamnější mezinárodní dokumenty upravující oblast ochrany lidských práv obecně či přímo ochrany zdraví pak patří:

- a) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, zejména pak její čl. 2, který stanoví, že právo každého na život je chráněno zákonem (Úmluva byla uveřejněna ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb.);
- b) Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, zejména čl. 12, který v odst. 1 stanoví, že smluvní strany uznávají právo

³ SOVOVÁ, O. *Zdravotnická praxe a právo. Praktická příručka*. Praha, Leges, 2011, s. 33-34

⁴ Internetový portál Lidská práva. [online][cit. 2014-02-01] Dostupné z <<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/dokumenty>>

každého na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně duševního i fyzického zdraví (uveřejněno ve Sbírce zákonů pod č. 12/1976 Sb.);

- c) Úmluva o právech dítěte, zejména čl. 24, který stanoví, že smluvní strany uznávají právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu (uveřejněno ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.);
- d) Evropská sociální charta, zejména čl. 11 a čl. 13, které zavazují smluvní strany k přijetí opatření k účinnému uplatnění práva na ochranu zdraví a poskytnutí každé osobě přiměřené pomoci v případě nemoci či nezbytné péče dle jejího stavu (uveřejněno ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 14/2000 Sb.m.s.);
- e) Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny ve znění Dodatkového protokolu ze dne 12. ledna 1998, nadřazující lidskou bytost nad zájmy společnosti nebo vědy a zavazující smluvní státy k provedení opatření v rámci své jurisdikce k zabezpečení rovné dostupnosti zdravotní péče patřičné kvality (uveřejněno ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 96/2001 a č. 97/2001 Sb.m.s.)⁵.

Výše uvedené dokumenty vyjmenovává Ústavní soud ve svém nálezu č. Pl. ÚS 51/06 ze dne 27. 9. 2006, s tím, že tyto dokumenty by měly být považovány za zásadní.

Je třeba zmínit také Listinu základních práv Evropské Unie, publikována pod č. 2007/C 303/01, zejména její článek 2 a 3, upravující právo na život a integritu osobnosti. Listina byla poprvé publikována v prosinci 2000, ale právní závaznosti nabyla až v prosinci 2009 spolu s Lisabonskou smlouvou a představuje nejmodernější katalog lidských práv občanů Evropské unie.

Článek 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod obsahuje právo na život, což v sobě zahrnuje i ochranu zdraví. Stát zaručuje právo na život jednak tím, že brání nezákonnému zbavení života (tzv. negativní povinnost), a jednak přijímáním opatření k ochraně života člověka a případně i k účinnému vyšetření okolností jeho úmrtí (tzv. pozitivní povinnost)⁶. Velký význam pro jednotlivce má Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod zejména proto, že její porušení zakládá možnost

⁵ FORMÁNKOVÁ, V. *Ústavněprávní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví*. Medicínské právo [online]. Vyd. 29. 11. 2007. [cit. 2014-02-01]. Dostupné z WWW <<http://www.medicinskepravo.cz/2007/11/ustavnepravni-aspekty-nahrady-skody.html>>

⁶ HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*, Bulletin advokacie, zvláštní číslo březen 2013, Praha, 20. 3. 2013 str.46. ISSN 1210-6348

obrátit se (za stanovených podmínek, mimo jiné vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy) na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

Rozhodování o stížnosti se završuje vydáním rozsudku, který zpravidla pouze konstatuje, zda-li Úmluva byla nebo nebyla porušena. Došlo-li k porušení Úmluvy, senát dle čl. 41 Úmluvy přiznává spravedlivé zadostiučinění a náhradu nákladů spojených s podáním stížnosti, případně také v souvislosti s řízením na vnitrostátní úrovni. V případě náhrady morální újmy pak je ale soudem často konstatováno, že samo vynesení rozsudku, že Úmluva byla porušena, je dostatečně spravedlivým zadostiučiněním⁷.

1.2 Ústavní základy ochrany zdraví v českém právním řádu

Obecný ústavní rámec ochrany života jako jednoho z nejdůležitějších základních lidských práv vůbec, a s tím související ochrany zdraví je v českém ústavním pořádku zakotveno jednak v samotné Ústavě České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen „Ústava ČR“), která ve své Preambuli mimo jiné stanoví, že Česká republika je státem založeným na účtě k lidským právům. Toto je dále rozvedeno zejména v článku 1, který stanoví že „(1) Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na účtě k právům a svobodám člověka a občana. (2) Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.“.

Další aspekty ochrany života a zdraví pak upravuje Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen „Listina“), a to zejména v článku 6 „Každý má právo na život“. Rozvedení tohoto základního lidského práva je v podobě práva na ochranu zdraví pak zakotveno v článku 31 Listiny „Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“. Právo na ochranu zdraví je obecně chápáno jako sociální právo, které může být modifikováno zákonem a rovněž závisí na konkrétních ekonomických podmínkách a možnostech státu⁸.

⁷ HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*, Bulletin advokacie, zvláštní číslo březen 2013, Praha, 20. 3. 2013 str.46. ISSN 1210-6348

⁸ SOVOVÁ, O. *Zdravotnická praxe a právo. Praktická příručka*. Praha, Leges, 2011, s. 33

Vhodné je zmínit také článek 7 Listiny, upravující nedotknutelnost osoby a dále článek 10 Listiny, upravující právo na zachování lidské důstojnosti, soukromého a rodinného života, což jsou důležité aspekty související s ochranou života a zdraví. Právě respekt k lidské důstojnosti a nedotknutelnosti osoby je třeba zohlednit při tom, že chápání práva na zdraví a život nelze jednoznačně vykládat jako právo na záchranu života za každou cenu, ale je třeba zohlednit určité limity (např. právo těhotné ženy na přerušování těhotenství).

Koncepci zakotvení mezinárodních smluv v českém právním řádu rozvádí Článek 10 Ústavy *„Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“*. Článek 49 Ústavy dále rozvádí mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci je třeba souhlasu Parlamentu, mimo jiné *„a) upravujících práva a povinnosti osob... e) o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu“*. Lidskoprávní mezinárodní smlouvy, upravující oblast ochrany života a zdraví, z nichž ty nejzásadnější jsou uvedeny výše, jsou tedy součástí českého právního řádu a mají aplikační přednost před zákonem. Tento závěr ostatně judikoval také Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 25. 6. 2002, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky pod číslem 403/2002. Doslova zde bylo řečeno že *„V nepřípustnosti změny podstatných náležitostí demokratického právního státu je obsažen i pokyn Ústavnímu soudu, dle kterého žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.“*⁹

Tento základní rámec ochrany života a zdraví je pak specifikován konkrétně v běžných zákonech a jejich prováděcích předpisech, a to jak na poli soukromého, tak veřejného práva.

1.3 Soukromoprávní aspekty ochrany zdraví v českém právním řádu

Jak již bylo uvedeno výše, jelikož život a zdraví je základní právo každého jedince, je třeba také jeho konkrétní a komplexní ochrany. I když ani toto nemůže být chápáno zcela absolutně, neboť je třeba udržovat určité limity, jako kupříkladu

⁹ Nález Ústavního soudu jménem České republiky č. 403/2002, vyd. 6.9.2002, dostupné také z WWW <<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/nalez-ustavniho-soudu-jmenem-ceske-republiky-3669.html>>

v souvislosti s právem na umělé přerušování těhotenství gravidní ženy, či v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, především pak zdravotní péče, je třeba respektovat lidskou důstojnost stejně jako respektovat nedotknutelnost osobnosti a jejího soukromí, proto není možné chránit život a zdraví vždy za každou cenu.

V českém právním řádu je ochrana života a zdraví zajištěna komplexně skrze předpisy veřejného i soukromého práva.

Mezi předpisy veřejného práva upravující oblast ochrany života a zdraví zaujímá výsadní postavení především zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, konkrétně pak jeho část druhá, hlava I upravující trestné činy proti životu a zdraví. Nicméně vzhledem k zásadě subsidiarity trestní represe, jež je zakotvena v ustanovení § 12 trestního zákoníku, by k uplatnění trestní odpovědnosti mělo docházet pouze v případech společensky škodlivých, kdy nepostačuje uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu. Nicméně dle výkladového stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, uveřejněného pod sp.zn. Tpjn 301/2012, nelze ani toto chápat absolutně, ale vždy je třeba posuzovat samostatně konkrétní okolnosti případu.

Vzhledem k tomu, že zmiňovat všechny oblasti úpravy ochrany života a zdraví ve sféře jak veřejného tak soukromého práva by vydalo na samostatné téma práce, navíc, jak bylo zmíněno v úvodu, tato práce se zabývá soukromým právem, proto přejdeme k této úpravě.

S účinností od 1. ledna 2014 vešel v účinnost nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., dále jen „NOZ“), který pro české soukromé právo přináší určitou revoluci, jelikož mnoho institutů bylo pozměněno, či nově upraveno, zkodifikováno na základě dosavadních závěrů praxe. Občanský zákoník je pak také základní normou soukromého práva, na jehož základě lze v případě utrpění újmy vinou porušení povinnosti uplatňovat možnosti její náhrady.

Zatímco předchozí úprava Občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen „obč.zák.“) se věnovala především úpravě majetkových vztahů a oblasti ochrany osobnostních práv bylo vyhrazeno pouze několik ustanovení, z nichž nejvýznamnější postavení bezesporu zastávalo, alespoň pro oblast ochrany života a zdraví, ustanovení § 11 obč.zák. o ochraně osobnosti, které uvádí „*Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.*“ Na což

navazuje ustanovení § 16 obč.zák. „Kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovídá za ni podle ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti za škodu.“. Úpravě náhrady škody se pak věnovala ustanovení § 420 a následující obč.zák., přičemž ustanovení § 444 a násl. se věnovala náhradě škody na zdraví.

Tato dosavadní koncepce se však ukázala dlouhodobě neudržitelná, proto s novým kodexem soukromého práva došlo ke komplexnější úpravě také osobnostních práv, což vychází z celkové ideje, že funkční určení soukromého práva je sloužit člověku k prosazování svobody a ponechat co nejširší prostor k svobodné iniciativě jednotlivce.¹⁰

Nový občanský zákoník vychází ohledně ochrany základních lidských práv z faktu uznaného i českým ústavním pořádkem, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jeho garantem, což vzhledem k základní hodnotě právního státu, kterou je svobodný člověk a ochrana jeho přirozených práv, znamená pro soukromé právo, že je třeba dát jednotlivci co největšího prostoru, jak s tímto naložit.¹¹

Konkrétní úprava ochrany života a zdraví je zakotvena v části první NOZ, již v samotných zásadách soukromého práva, ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) NOZ „každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí“. Jelikož zásady sledují také hodnotovou stupnici, jedná se tak vůbec o nejdůležitější zásadu celého soukromého práva. Komentář k tomu dodává, že se jedná o zásadu, nikoli právní princip, jak se tuto zásadu snaží posunout NOZ, a vzhledem k tomu, že stejné zásady upravuje už samotná Listina, nepřináší tato repetitivnost žádný užitek, jelikož Listina svou právní silou převyšuje občanský zákoník.¹²

Na což navazuje obecné ustanovení ochrany práv v § 12 NOZ „Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu vykonávajícího veřejnou moc. [...]“. Toto ustanovení dle komentáře upravuje právo na soudní ochranu, jež vyplývá taktéž z Listiny.

Oddíl 6 se pak v ustanoveních § 81 až § 117 NOZ věnuje osobnosti člověka a jeho ochraně. Ustanovení § 81 NOZ stanoví „(1) Chráněna je osobnost člověka včetně

¹⁰ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.49

¹¹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.50

¹² ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.27

všech jeho přirozených práv.[...] (2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy“. Možnost ochrany pak uvádí ustanovení § 82 NOZ „(1) Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek. (2) Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých.“

Dle důvodové zprávy a komentáře k těmto ustanovením vychází jejich znění z jusnaturalistické koncepce a sleduje cíl zákonné garance všech přirozených práv člověka, ať již jsou výslovně vzpomenuta či nikoliv.¹³ Z pohledu definice osobnosti pak nelze opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, mezi které je třeba zařadit i úroveň jejího zdraví. Zákon pak stanoví, že všem těmto složkám osobnostní sféry je třeba poskytnout příslušnou právní ochranu. Zásahy zvenčí do této intimní sféry jedince totiž bývají poškozujícím důvodně pociťovány se značnou intenzitou.

Komentář k ustanovení § 82 NOZ pak stanoví, že ačkoli od předchozího občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., NOZ přímo výslovně v souvislosti s právem na ochranu osobnosti nestanoví předpoklad možnosti domáhat se náhrady nemajetkové újmy, toto se stále předpokládá, jen je úprava zařazena k obecným ustanovením náhrady újmy a odkazuje tak na ustanovení § 2956 a násl. NOZ.

Pro oblast ochrany zdraví má zásadní význam také úprava práva na duševní a tělesnou integritu, zakotvena v ustanoveních § 91 až 103 NOZ. Dle důvodové zprávy tyto ustanovení rozvádí hlavní pravidla ústavního principu nedotknutelnosti člověka. Hlavní pravidla jsou tři: zákaz zásahu do tělesné integrity jiného bez jeho souhlasu, lidské tělo a jeho části nesmí být zdrojem majetkového prospěchu a lidské tělo je pod právní ochranou i po smrti člověka. S tím se pojí také zákaz usmrcení člověka, byť na jeho vlastní žádost¹⁴. Dle komentáře nelze nicméně zákaz zásahu do tělesné a duševní integrity chápat absolutně, pomineme-li jediný absolutní zákaz, a to zákaz mučení a kutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestu, jak vyplývá z čl. 7 odst. 2 Listiny. Navíc již ze samotné podstaty člověka jako společenské bytosti a tedy nezbytné míře sociálních vazeb není možno chápat zásah do integrity absolutně, neboť jako zásah

¹³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.306

¹⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.336

do integrity může být považován jakýkoli fyzický kontakt, ba i jiné psychické ovlivnění. Vše, co má aspoň minimální dopad na tělo nebo psychiku. Nedotknutelnost člověka je tedy do určité míry možno, v určitých případech pak dokonce i nutno, omezit. Omezit lze buďto se souhlasem dané osoby (z jeho vůle), či na základě zákona (bez jeho vůle). Přičemž omezení se souhlasem dané osoby také není možno chápat absolutně, neboť dle § 19 odst. 2 se nelze vzdát přirozených práv spojených s osobností, ani tato zcizit, a pokud se tak stane, nepřihlíží se k tomu. Nejčastěji k těmto případům bude docházet v oblasti zdravotnictví. Vzhledem k tomu, že problematika při poskytování zdravotní péče má pak své další specifika, které se váží k tématu této práce, neboť náhrady újmy na zdraví mají svůj původ nejčastěji právě v oblasti zdravotnictví, budou její specifika spojena se zásahy do integrity dále rozpracovány v následujících kapitolách této práce.

NOZ se dále věnuje oblasti ochrany zdraví v nově vzniklém samostatném smluvním typu nazvaném Péče o zdraví, který je upraven v ustanovení § 2636 a násl. NOZ. Tento smluvní typ pak zakotvuje základní principy při poskytování zdravotní péče, resp. doslova „péče o zdraví ošetřovaného“, její podmínky a základní práva a povinnosti smluvních stran. Mimo jiné také zakotvuje požadavek informovaného souhlasu pacienta, stejně jako požadavek poskytování zdravotní péče *lege artis*, tedy v souladu s poznatky vědy a svým osobním možnostem a schopnostem, o čemž bude detailněji pojednáno v dalších kapitolách této práce. Tato ustanovení jsou pak dále rozvedena ve speciálních zákonech – zák.č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, zák.č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, zák.č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě, či zák.č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů.¹⁵

Co se týká vzájemného vztahu mezi výše uvedenými zákony upravující oblast poskytování zdravotních služeb a NOZ, ačkoli se dle důvodové zprávy pro svůj veřejnoprávní charakter uplatní nezávisle na NOZ, je třeba také dodat, že v určitých případech se použijí také v poměru vzájemné speciality. Vzájemná specialita je dána tím, že tyto zákony o poskytování zdravotních služeb obsahují také mnoho pravidel soukromoprávních. Typicky třeba vztah mezi poskytovatelem a příjemcem zdravotních služeb. Vzhledem k tomu, že úprava soukromoprávních závazků není v těchto zákonech

¹⁵ ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.340

upravena komplexně, v určitých situacích se NOZ použije jako zákon speciální, naopak v jiných případech se použije jako speciální vůči NOZ některý z těchto zákonů upravující oblast poskytování zdravotních služeb. Jejich vzájemný poměr tak nelze určit zcela paušálně, ale bude se posuzovat dle konkrétního sporného případu.

V případě, že dojde k porušení právní povinnosti, ať už se jedná o porušení smluvní či mimosmluvní povinnosti, důsledkem čeho dojde ke způsobení újmy na přirozených právech člověka, zakládá to zpravidla povinnost její nápravy, přičemž úpravě náhrady majetkové a nemajetkové újmy se věnují ustanovení ve čtvrté části zákona, konkrétně ustanovení § 2894 a násl. NOZ. Ustanovení § 2956 a násl. se pak věnují náhradám při újmě na přirozených právech člověka, § 2958 a násl. pak konkrétně náhradám při ublížení na zdraví a usmrcení.

1.4 Ochrana zdraví ve francouzském právním řádu

Obdobně jako česká právní úprava, také francouzská právní úprava vychází v oblasti ochrany zdraví na základě koncepce předestřené mezinárodními smlouvami, uvedenými v kapitole 1.1. této práce.

V ústavní rovině je právo na ochranu zdraví zakotveno v článku 11 Preambuli Francouzské Ústavy ze dne 27. října 1946, který uvádí „*Národ zaručuje všem, zejména dětem, matkám a seniorům ochranu zdraví, hmotného zabezpečení, odpočinku a zájmů.*“, a který byl doslovně převzat v Preambuli Francouzské Ústavy ze dne 4. října 1958¹⁶.

Právo na ochranu zdraví, jak je zakotveno v Preambuli Francouzské Ústavy, pak lze chápat jak ve smyslu subjektivní práva jednotlivce na ochranu jeho osoby, tak ve smyslu vytvoření například přístupu této osoby ke zdravotním službám.¹⁷

Tento základní ústavní princip je dále rozváděn Ústavní Radou, která ve své rozhodovací praxi, obdobně jako český Ústavní soud, definuje, co je a není v souladu s těmito principy, stejně tak jako dále upřesňuje, kdo všechno jsou poživatelé tohoto práva a za jakých podmínek.

¹⁶ Stamm, E. *Le droit à la protection de la santé*. [online] c2011 [cit. 2014-02-01] Dostupné z <http://theses.univ-lyon3.fr/documents/getpart.php?id=lyon3.2011.stamm_e&part=309719>

¹⁷ BENCHABANE, *La reconnaissance par le droit constitutionnel du droit à la santé*. [online] c2012 [cit. 2014-02-01] Dostupné z <<http://www.droitconstitutionnel.org/congresNancy/comN1/benchabaneT1.pdf>>

Úprava ochrany zdraví v běžných francouzských zákonech a podzákoných předpisech je také, stejně jako v českých právních předpisech, poměrně bohatá.

Samozřejmostí je ochrana zdraví na úrovni trestních předpisů, kdy ochrana života a zdraví je zakotvena v Trestním zákoníku (Code pénal) v Knize II Zločiny a přečiny proti osobám, Oddílu II Ohrožování lidské bytosti (Livre II Des crimes et délits contre les personnes, Titre II Des atteintes à la personne humaine), nicméně stejně jako v české právní úpravě, i v té francouzské platí zásada subsidiarity trestní represe jako prostředku ultima ratio.

Pro tuto práci je tedy důležitější zakotvení soukromoprávní ochrany zdraví, která je upravena v Občanském zákoníku z roku 1804, ve znění pozdějších předpisů (Code Civil, dále jen „CC“), který je základní a komplexní normou francouzského soukromého práva vůbec. Mimo jiné je také nejstarším dosud platným evropským občanským zákoníkem, který inspiroval tvorbu a obsah občanských zákoníků v mnoha dalších zemích systému kontinentálního práva, a to včetně účinného českého občanského zákoníku.

Základním východiskem je čl. 9 CC, který stanovuje každému právo na respekt svého soukromého života. Tento koncept vychází již z Deklarace práv člověka a občana z roku 1789. Na základě tohoto článku se také lze domáhat odstranění zásahu do svého soukromého života, či nařídít zdržení se těchto zásahů a to i v případě, kdyby jimi nebyla způsobena újma, která by zakládala právo na její náhradu.¹⁸

Konkrétní úprava ochrany života a zdraví se nachází v části II nazvané Respekt k lidskému tělu. Základním ustanovením je pak článek 16, který byl ve své současné podobě do CC vtělen zákonem č. 94-653 ze dne 29. července 1994, a který uvádí „*La loi assure la primauté de la personne, interdit toute atteinte à la dignité de celle-ci et garantit le respect de l'être humain dès le commencement de sa vie.*“ neboli „*Zákon zaručuje nadřazenost osobnosti, zakazuje jakékoli porušení její důstojnosti a garantuje respekt k lidské bytosti od počátku jejího života.*“. Tento článek 16 CC výslovně přejímá také Zákoník o veřejném zdraví (Code de la santé publique), a to ve svém ustanovení článku L2211-1.¹⁹

¹⁸ TISSERAND-MARTIN, A.; WIEDERKEHR, G.; JACOB, F. et coll. *Code civil. Édition 2013*. Paris: Édition Dalloz, 2012, ISBN 978-2-247-11654-6

¹⁹ TISSERAND-MARTIN, A.; WIEDERKEHR, G.; JACOB, F. et coll. *Code civil. Édition 2013*. Paris: Édition Dalloz, 2012, ISBN 978-2-247-11654-6

Na rozdíl od české právní úpravy se tedy nezmiňuje výslovně co vše konkrétně je předmětem ochrany, nicméně vychází ze základního konceptu celkového respektu k lidské bytosti a nedotknutelnosti lidského těla (článek 16-1 CC) a respektu soukromého života (čl. 9), což je třeba chápat v souvislosti se základními ústavními principy ochrany života a zdraví.

Dojde-li k porušení zákonem přiznaných práv, zakládá to odpovědnost osoby, která porušení způsobila a způsobila-li tak poškozenému újmu, je povinna k její náhradě. Ustanovení článku 1382 CC pak výslovně stanoví „*Toute fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquelle il est arrivé, à le réparer.*“ neboli „*Každý čin jakéhokoli člověka, kterým poruší právní povinnost a způsobí tak jinému újmu, jej zavazují k její nápravě.*“

Česká i francouzská úprava ochrany zdraví vychází ze stejného konceptu, což vzhledem k tomu, že základem jsou totožné mezinárodní dokumenty není nic překvapivého. Rozdíl je pouze v detailnosti jednotlivých úprav, nikoli v jejich smyslu. Ačkoli je francouzská úprava v základním kodexu soukromého práva mnohem obecnější než úprava česká, mnohdy může být tato velice obecná úprava přínosná, neboť prvořadě nevylučuje všechny možnosti výkladu. Na druhou stranu je to koncept, ve kterém následně hraje zcela zásadní roli judikatura, která má obecně ve francouzském právu rozhodující vliv, a to zejména judikatura Kasačního soudu (la cour de cassation). Jak přiblíží následující kapitoly, pro oblast náhrad újmy na zdraví je a především byla úloha Kasačního soudu zcela nezastupitelná, neboť tímto způsobem došlo ke konkretizování přesnějších podmínek a možností jejich náhrady.

Obecnou úpravu Code Civil dokreslují také předpisy speciální. Pro oblast ochrany zdraví hraje významnou úlohu Zákoník o veřejném zdraví (Code de la santé publique), který obsahuje obdobnou úpravu jako české předpisy o poskytování zdravotních služeb (zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, zák. č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, a zák. č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě). Jeho role je významná především v případech, kdy dojde k újmě na zdraví v důsledku nehody vzniklé při poskytování zdravotních služeb, jak bude v dalších kapitolách přiblíženo.

2. Odpovědnost

2.1 *Obecně k právní odpovědnosti*

Jedním ze základních a také nejstarších právních institutů je právní odpovědnost. Prostředek, díky kterému se lze účinně domáhat ochrany při porušení právních povinností jiným subjektem. S právní odpovědností se lze setkat ve všech oblastech práva, ať veřejného či soukromého, přičemž liší se dle konkrétního právního odvětví drobnými či většími detaily a především pak prostředky nápravy. Obecně je základem účinné a rychlé nápravy také zvolení vhodného prostředku – a to podle toho, která oblasti práva se týká samotné porušení povinnosti a vznik právní odpovědnosti. Ačkoli je v zásadě možné domáhat se ochrany porušení soukromoprávních norem cestou veřejnoprávní (trestní) odpovědnosti, například při typickém porušení smlouvy občanskoprávního charakteru, spojeném se vznikem újmy, podat trestní oznámení, ale tato cesta bude zpravidla méně efektivní a náročnější, než uplatnit prostředek nápravy pro tento případ relevantnější, a to občanskoprávní žalobu, zpravidla na plnění²⁰. Což však v praxi nebývá vždy tak úplně dodržováno.

Až do konce roku 2013 byla odpovědnost v českém soukromém právu (a nejen soukromém, nýbrž také napříč teorie jiných právních odvětví) založena na principu sankčním. Odpovědnost byla chápána jako reaktivní institut objektivního práva na chování subjektů *contra legem*. Nástup odpovědnosti je tedy v této teorii spojován s porušením právní povinnosti, jako určitá forma sankce. Dle této teorie je účelem právní odpovědnosti zjednání nápravy a odstranění důsledků, vzniklých v protiprávním jednáním a zajištění stavu, který bude v souladu s právem²¹.

Sankční teorie odpovědnosti je však dle důvodové zprávy k NOZ konstrukcí, která opanovala od 70.let minulého století českou právní doktrínu po dlouhých diskuzích v 50. a 60. letech. Osnova NOZ toto pojetí opouští a naopak se přiklání k pojetí odpovědnosti v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle nichž člověk

²⁰ BREJCHA, A., *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Vyd. 1, Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 23

²¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.56

odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za to, že se chová řádně a po právu a že splní své povinnosti.²²

Ve zjednodušeném pohledu pak lze říci, že antická tradice odpovědnost připouštěla pouze v případech přesně určených. Křesťanská tradice pak vychází z pojetí, že u každého jednání záleží na účelu, ke kterému směřuje, nikoli až tak na jeho výsledku. V podstatě každý je odpovědný za to, že splní své povinnosti, přičemž musí splnit také prevenční povinnosti, aby jinému při plnění svých povinností nezpůsobil újmu, a v případě, že své povinnosti nesplní, čímž způsobí jinému újmu, je povinen k její nápravě.

Nové základní pravidlo pro odpovědnost v českém soukromém právu je ustanovení § 24 NOZ, které stanoví „*Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.*“

Citované ustanovení je dle důvodové zprávy a komentáře obecnou zásadou, že každý jedinec (fyzická osoba) odpovídá za své jednání dle stupně své svéprávnosti. Pokud by jedinec nebyl schopen své jednání posoudit a ovládnout, není v tomto stavu jednak myslitelná ani svéprávnost, ani pak odpovědnost za toto jednání²³. Plné svéprávnosti jedinec nabývá dovršením osmnáctého roku života či uzavřením manželství či přiznáním svéprávnosti, jak stanoví § 30 a 37 NOZ. Omezení svéprávnosti (za zmínku také stojí, že NOZ již nezná institut zbavení svéprávnosti, dříve označované jako způsobilosti k právnímu jednání) je možné jen pro duševní poruchu, která není jen přechodná a brání člověku řádně v určitém rozsahu právně jednat, jak stanoví § 55 a násl. NOZ.²⁴ V rozsahu, v němž je jedinec omezený na svéprávnosti tedy za toto jednání nebude odpovědný, stejně jako nebude odpovědný za jednání při náhlé duševní poruše, i když k omezení jeho svéprávnosti nedošlo. Jde tedy o případy neodpovědnosti za podmínky, že se jedinec do tohoto stavu dostane ne vlastním zaviněním. Naopak jedinec, který se do stavu, v němž není schopen své

²² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.130

²³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.131

²⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.131

jednání posoudit a ovládnout, přivedl vlastním zaviněním, za své jednání odpovědný bude.²⁵

NOZ vychází z pojetí, že právní odpovědnost nastupuje za splnění právních povinností jedincem. O odpovědnost se tak bude jednat i v případech, které dosavadní teorie označovala jako tzv. kvaziodpovědnost. Tedy odpovědnost je dána i v případech, se kterými právní předpis přímo spojuje vznik určité povinnosti. Právě povinnost je výrazem, který chápání tohoto pojetí vystihuje lépe než odpovědnost, a je proto používán častěji také v samotném zákonném textu.

Komentář k § 24 NOZ dále výslovně stanoví „*V teorii občanského práva (srov. i teorii ostatních právních odvětví českého právního řádu) však převažuje pojetí, podle kterého má odpovědnost v právu své místo teprve tehdy, kdy osoba svou právní povinnost nesplní, resp. ji poruší, se vznikem následné újmy. Podle tohoto převažujícího pojetí jedním z projevů právní jistoty je, že neporuší-li osoba nějakou právní povinnost, nebude postihována ani žádnou odpovědností v právu.*“²⁶. Vzhledem k tomu bude pro účely přiblížení odpovědnosti odhlédnuto na chvíli od případů, se kterými samotný právní předpis spojuje přímo vznik odpovědnosti, resp. povinnosti, tedy nástup odpovědnosti *ex lege*, ale problematika bude vyložena pro případy, kdy dojde k porušení či nesplnění povinnosti a následném vzniku újmy. K případům, se kterými sám právní předpis spojuje vznik určité povinnosti se vrátí kapitola odpovědnosti ve francouzském soukromém právu, v souvislosti s teorií rizika. Francouzské soukromé právo, jak bude uvedeno dále, rozlišuje případy odpovědnosti vzniklé na základě porušení právní povinnosti, na základě teorie rizika, či smíšeného charakteru. Stejně jako české soukromé právo, resp. NOZ se přitom Code Civil hlásí k tomu, že vychází k křesťanské a antické tradice.²⁷

V souvislosti porušení povinnosti jako základního předpokladu odpovědnosti je odpovědnost nutno chápat současně jako právní vztah, nejen jako právní institut. Tento právní vztah pak můžeme definovat jako právní vztah, jehož obsahem je existence zvláštních povinností, které jsou subjektu uloženy vedle nebo namísto povinností

²⁵ ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.131

²⁶ ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.131

²⁷ DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit.* Paris: Édition Litec, 2001, s. 10

stanovených původním právním vztahem, jehož fungování bylo protiprávním chováním odpovědného subjektu narušeno.²⁸

Podle charakteru práv a povinností původního vztahu pak záleží, je-li povinnost z odpovědnostního právního vztahu stanovena vedle anebo namísto povinností původního právního vztahu. Zatímco v některých případech stále trvá původní povinnost odpovědného subjektu splnit tyto povinnosti z původního právního vztahu a dále při vzniku odpovědnostního právního vztahu také naplnit i povinnosti vyplývajícího z tohoto nového právního vztahu, v jiných případech, zvláště pokud by vzhledem k povaze původního právního vztahu bylo protiprávním jednáním znemožněno, fakticky vyloučeno, či se stalo splnění původní povinnosti jinak neúčelným, nastupuje povinnost vzniklá z odpovědnostního právního vztahu namísto povinností původního právního vztahu, který byl protiprávním jednáním odpovědného subjektu porušen²⁹.

V případech smluvní odpovědnosti je toto chápáno nikoliv jako nový právní vztah, ale jako změna práv a povinností v rámci původního závazku.

Nicméně ani nástup odpovědnostního právního vztahu a práv a povinností s ním spojených, nemusí nutně znamenat plné uspokojení poškozeného subjektu, jako by tomu bylo, kdyby tento následný odpovědnostní právní vztah nenastal. V zásadě totiž jde především o zmírnění důsledků, vzniklých porušením právních povinností odpovědného subjektu, nikoli o jejich plné vyvážení.³⁰

Hlavním principem nápravy je naturální restituce, tedy uvedení do původního stavu, čímž se rozumí stav, který byl před porušením právní povinnosti a nástupem právní odpovědnosti, tedy takový stav, jako by k žádnému porušení povinnosti a vzniku odpovědnostního právního vztahu nikdy nedošlo. Toto však není vždy zcela dobře možné, popřípadě účelné. V tomto případě se pak uplatňuje princip relulátní restituce, tedy náhrada v peněžní formě, která má do určité míry vyvážit nastalou právní situaci a nahradit způsobenou újmu.

²⁸ BREJCHA, A., *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Vyd. 1, Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 25

²⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné I.* 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 235-6

³⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné I.* 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 236

2.2 *Odpovědnost subjektivní a objektivní*

Jedním ze základních kritérií je určení, jde-li o odpovědnost subjektivní či objektivní. Toto určují příslušné právní předpisy. Zatímco při odpovědnosti subjektivní vznikne odpovědnostní právní vztah, pokud se odpovědný subjekt dopustí porušení právní povinnosti zaviněným jednáním, při odpovědnosti objektivní odpovědnostní právní vztah vznikne i bez ohledu na zavinění. Jinak řečeno, odpovědnost subjektivní lze definovat jako odpovědnost za jednání, odpovědnost objektivní pak jako odpovědnost za následek.

Subjektivní odpovědnost vždy vyžaduje zavinění odpovědného subjektu, bez tohoto prvku nelze vůbec subjektivní odpovědnost vyvozovat, kdežto u odpovědnosti objektivní zavinění není nezbytným předpokladem pro možnost vyvození odpovědnosti subjektu, zpravidla dáno ani nebude.

Zda-li se jedná o odpovědnost objektivní či subjektivní určují právní předpisy, respektive legislativec při jejich tvorbě, a to podle toho, co svým smyslem mají v úmyslu chránit. Obecně v teorii převládá názor, že by se měla uplatňovat spíše v maximální míře subjektivní odpovědnost, tím spíše v soukromém právu. Hlavním důvodem teorie pro upřednostňování subjektivní odpovědnosti je především její lepší prevenční a výchovná funkce, neboť pokud je subjekt postihován odpovědností na základě svého zaviněného jednání, bude spíše dbát toho, aby k tomu zaviněnému jednání vůbec nedošlo.³¹

Ve prospěch uplatnění objektivní odpovědnosti svědčí případy, ve kterých je obecný zájem na ochraně určitého objektu či jeho nápravě natolik závažný, že by užití subjektivní odpovědnosti nepostačovalo. Je tedy na místě užití odpovědnosti objektivní a založit vznik odpovědnostního právní vztahu i bez ohledu na zaviněné jednání odpovědného subjektu. Taktéž je objektivní odpovědnost namísto v případech, kdy by zjištění a prokázání zaviněného jednání určitého subjektu bylo velice obtížné či prakticky nemožné. Obecně by však tento princip, zvláště v soukromém právu, měl být upozaďován ve prospěch odpovědnosti subjektivní, jako formy spravedlivější.³² NOZ upřednostňuje také spíše subjektivní odpovědnost.

³¹BREJCHA, A., *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Vyd. 1, Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 25-30

³²tamtéž

Odpovědnost je možno vyvozovat buď z osobního jednání (konání či nekonání, příp. opomenutí) jednotlivce, anebo z jednání jiných osob nebo věcí, které má jednatel pod svou kontrolou či nad nimi má vykonávat dohled. Právě odpovědnost v těchto dvou posledních případech je typickým případem objektivní odpovědnosti. V NOZ jsou tyto zvláštní případy upraveny v ustanoveních § 2920-2949. Ačkoli je úprava objektivní odpovědnosti v právu stejně tak důležitá jako úprava subjektivní odpovědnosti, vzhledem k rozsahu této práce se další kapitoly zaměří výhradně na případy subjektivní odpovědnosti.

2.3 Předpoklady odpovědnosti v českém soukromém právu

V obecné rovině se každý právní vztah skládá ze tří základních prvků – těmi jsou subjekt, objekt a obsah. Subjektem rozumíme osobu, která je z tohoto právního vztahu oprávněná určitými právy, či naopak zavázaná určitými povinnostmi, přičemž tato práva a povinnosti jsou obsahem právního vztahu. Objektem, čili předmětem právního vztahu je primárně lidské chování, které je upraveno předmětným právním vztahem, sekundárním objektem jsou pak určitá práva či věci, ke kterým se lidské chování vztahuje.³³

Pro vznik odpovědnostního právního vztahu jsou dále nezbytné základní předpoklady jeho existence. Bez jejich naplnění se totiž zpravidla nejedná o odpovědnostní právní vztah. Za určitých okolností však i absence jednoho z těchto tří předpokladů může zakládat povinnosti přímo na základě zákona, jak bylo uvedeno výše. V obecné rovině jsou předpoklady odpovědnostního právního vztahu tři – porušení právní povinnosti, škodlivý následek a příčinná souvislost mezi nimi. V závislosti na charakteru odpovědnosti se u subjektivní odpovědnosti ještě přidává předpoklad zavinění. U odpovědnosti objektivní stačí zmíněné tři základní předpoklady.³⁴

K samotným základním předpokladům:

a) Porušení právní povinnosti

K porušení právní povinnosti dochází na základě protiprávního úkonu subjektu, který byl k této povinnosti povinen. Protiprávní úkon může spočívat jak v jednání, tak nekonání (opomenutí). Současně musí jít o jednání či opomenutí,

³³ŠVESTKA, J., DVORČÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné I.* 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 159

³⁴BREJCHA, A., *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Vyd. 1, Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 26

kteřé je zároveň v rozporu s objektivní právem, tedy s právní normou, smluvní povinností či obsahem právního úkonu.

Protiprávní jednání tedy tkví v porušení určité právní povinnosti, ať již konkrétní, závazné podle zákona nebo smlouvy *inter partes*, nebo obecné, vymezené jako generální prevenční povinnost nebo jako povinnost nerušit druhého v jeho právu působícím *erga omnes*³⁵.

Tento požadavek tak inkorporuje také povinnosti vyplývající z výkonu profese jako nejrůznější profesní a etické standardy.

b) Škodlivý následek

Škodlivým následkem je takový následek protiprávního jednání, kterým byl porušen právem chráněný zájem. Zpravidla tedy spočívá ve vzniku újmy. Újma přitom může mít různé podoby, jak materiální škoda, ušlý zisk, tak nemateriální újma v podobě například újmy na zdraví. O jednotlivých typech a charakteristikách újmy pak bude pojednáno v této práci v následujících kapitolách o jejich náhradách. Je třeba také podotknout, že následkem není jen následek bezprostředně přímo způsoben porušením povinnosti, ale také i následek, který je pak odvozen od tohoto primárně způsobeného následku. Typicky jde hlavně o případy poškození zdraví, kdy újmou je jednak primární poškození, ale také i od něj odvozená bolest a další nepříznivé dopady v podobě například trvalých následků.³⁶

c) Příčinná souvislost

Příčinná souvislost, resp. kauzální nexus mezi protiprávním jednáním a následkem je pak jejich vzájemný příčinný vztah, jinak řečeno pokud určitý následek nemá svůj přímý původ ve způsobeném protiprávním jednání, nemůže být vyvozována příčinná souvislost.³⁷

³⁵ HOLČAPEK, T., *Dokazování v medicínskoprávních sporech*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s.34

³⁶ HOLČAPEK, T., *Dokazování v medicínskoprávních sporech*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s.35

³⁷ BREJCHA, A., *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Vyd. 1, Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 28

Pokud by tedy nedošlo k protiprávnímu jednání, nenastal by ani škodlivý následek, je tak podmínkou *sine qua non*. Současně je třeba izolovat jen ty relevantní příčiny, které měly vliv pro vznik škodlivého následku.³⁸

Dle judikatury Nejvyššího soudu, sp.zn. 25 Cdo 1437/2006 „*O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li škoda následkem porušení právní povinnosti škůdce či právem kvalifikované okolnosti, tedy je-li jeho jednání a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku, a tudíž je-li doloženo, že nebýt protiprávního úkonu (škodné události), ke škodě by nedošlo. Byla-li příčinou vzniku škody jiná skutečnost, odpovědnost za škodu nenastává; příčinou škody může být jen ta okolnost, bez jejíž existence by škodný následek nevznikl. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde, a to o příčinu podstatnou (jde o tzv. řetězec postupně nastupujících příčin a následků), více, musí být jejich vztah ke vzniku škody natolik propojen, že již z působení prvotní příčiny lze důvodně dovozovat věcnou souvislost se vznikem škodlivého následku.*“³⁹

Pokud by byl i jeden z výše uvedených předpokladů nebyl dán, nemůže se zpravidla ani jednat o odpovědnostní právní vztah, s výjimkou případů, se kterými sám právní předpis spojuje určité povinnosti. V praxi se pak nejčastěji jedná o nedostatek příčinné souvislosti, resp. prokázání toho, že právě určité jednání vyvolalo ten který konkrétní následek, který by měl být odčiněn.

Dalším předpokladem je, vzhledem k obnovené koncepci rozdělení odpovědnosti na smluvní a mimosmluvní (deliktní) odpovědnost, v případě smluvní odpovědnosti existence samotné smlouvy. Specifické charakteristické rysy smluvní a mimosmluvní (deliktní) odpovědnosti přiblíží kapitola 2.4 této práce. Předpoklad porušení právní povinnosti v případě smluvní odpovědnosti znamená buďto zaviněné nevykonávání smluvních povinností nebo jejich výkon v rozporu se smlouvou.⁴⁰

Jak bylo zmíněno výše, dalším předpokladem subjektivní odpovědnosti je také zavinění. Zavinění, neboli vnitřní psychický stav odpovědného subjektu k jednání a jeho následkům, můžeme členit na zavinění úmyslné (dolózní) a zavinění z nedbalosti

³⁸ HOLČAPEK, T., *Dokazování v medicínskoprávních sporech*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s.37

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 3. 2008, sp.zn. 25 Cdo 1437/2006

⁴⁰ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.418

(kulpózní). Rozlišuje se tedy intelektová a volní složka chování odpovědného subjektu, do jaké míry tento o svém chování věděl, resp. s ním byl srozuměn, a do jaké míry toto jednání a následky založit chtěl.⁴¹

U úmyslného zavinění je dále třeba rozlišovat úmysl přímý, kdy odpovědný subjekt svým chováním chtěl porušit nebo ohrozit právem chráněný zájem, a dále pak úmysl nepřímý, resp. eventuální, kdy odpovědný subjekt věděl, že svým jednáním může porušení nebo ohrožení chráněného zájmu způsobit a pro případ, že je způsobí, je s tím srozuměn.⁴²

Zavinění ve formě nedbalosti pak lze taktéž rozlišovat na vědomost vědomou, kdy odpovědný subjekt věděl, že svým jednáním může porušit či ohrozit právem chráněný zájem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že k tomu nedojde, či vědomost nevědomou, kdy odpovědný subjekt sice nevěděl, že svým jednáním může způsobit porušení či ohrožení právem chráněného zájmu, ačkoli o tom vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.⁴³

Určitou specialitou je pak formulace tzv. hrubé nedbalosti, která se občas vyskytuje (resp. bývá vyžadována jako minimální forma zavinění) v soukromém právu, a v podstatě stojí na pomezí vědomé nedbalosti a nepřímého úmyslu.

V soukromém právu obecně není až tak relevantní, dojde-li k zavinění ve formě úmyslu či nedbalosti, ačkoliv najdou se také případy, kdy je vyžadováno úmyslné zavinění (např. § 2971 NOZ vyžaduje zvláštní okolnosti vzniku újmy, zejména hrubou nedbalost či úmysl), v opačných případech zpravidla postačuje zavinění z nedbalosti.

Dále je z hlediska procesního práva třeba rozlišovat zavinění presumované, tedy kdy právní norma samotná již předpokládá zavinění a je tedy na odpovědném subjektu, aby toto popřel. Odpovědný subjekt se tedy musí exkulpat, neboli prokázat, že vznik porušení právem chráněného zájmu neboli újmy, nezavinil.⁴⁴ Tato konstrukce presumovaného zavinění je pro české soukromé právo typická, hlavně pak v koncepci deliktní odpovědnosti, kdy ustanovení § 2911 NOZ výslovně stanoví „*Způsobí-li škůdce poškozenému škodu porušením zákonné povinnosti, má se zato, že škodu zavinil*

⁴¹ BREJCHA, A., Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, Vyd. 1, Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 25

⁴² Tamtéž, s. 29

⁴³ tamtéž

⁴⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 382-383

z *nedbalosti*.“. Nedbalost se presumuje také v případech smluvní odpovědnosti, pokud škůdce dá najevo zvláštní znalosti a tyto neuplatní (§ 2912 NOZ).

Při opačné procesněprávní koncepcí zavinění je třeba zavinění prokázat. Tedy kromě základních předpokladů odpovědnosti, kterými jsou, jak je uvedeno výše, protiprávní jednání, následek protiprávního jednání a jejich příčinná souvislost, je třeba dále dokazovat také existenci zavinění odpovědným subjektem. Důkazní břemeno tak plně spočívá na poškozeném subjektu. Úmysl je třeba prokázat vždy.

Je třeba také vzít v úvahu případy, kdy je možno se odpovědnosti zprostit. Jak již byla výše v souvislosti s úpravou zavinění konstatována možnost exkulpace u subjektivní odpovědnosti, tedy vyvinění se i v případě, že všechny ostatní předpoklady odpovědnostního právního vztahu byly naplněny. V kontextu objektivní právní odpovědnosti jde o liberaci, tedy zproštění se odpovědnosti, resp. následné povinnosti, v případě, že odpovědný subjekt prokáže, že podnikl veškeré možné kroky, aby k zásahu nedošlo, ale nemohl toto odvrátit. Nejčastěji půjde o případy, ve kterých k zásahu došlo na základě *vis maior*. Možnost liberace je sice spíše výjimečná, nicméně v určitých případech se objevuje. Především pokud by absolutní založení právní odpovědnosti bylo příliš tvrdé či jinak neproporcionální vzhledem ke smyslu samotného právního předpisu.⁴⁵

Podle toho, zda konkrétní právní předpis umožňuje či neumožňuje liberaci lze dále rozlišovat objektivní odpovědnost na absolutní a relativní.

2.4 Deliktní odpovědnost a smluvní odpovědnost v českém a francouzském soukromém právu

Jak bylo výše naznačeno, vedle dosud uvedeného třídění odpovědnosti můžeme odpovědnost v soukromém právu třídit také na odpovědnost smluvní (kontraktní) a odpovědnost mimosmluvní (deliktní). Zatímco smluvní odpovědnost vzniká na základě porušení původního smluvního závazku, odpovědnost mimosmluvní pak nevzniká porušením původní smluvní povinnosti, ale jiným protiprávním úkonem anebo škodní událostí, která je zákonem zvlášť kvalifikovaná, a se kterou je v právním předpise přímo spojená odpovědnost za újmu, resp. povinnost k její náhradě.

⁴⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 385

Koncepce občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. nerozlišovala mezi případy smluvní a mimosmluvní odpovědnosti, ale existovala pouze jednokolejná úprava zakládající odpovědnost za škodu při naplnění podmínek bez rozlišování, zda se jednalo o porušení povinnosti ze smlouvy, nebo o porušení povinnosti stanovené přímo právním předpisem.

S účinností NOZ došlo v této oblasti ke změnám, a to návratu k tradici dvojkolejné úpravy a rozlišování smluvní a mimosmluvní odpovědnosti, jak ostatně na našem území bylo zvykem již v dřívějších obdobích, a to již od účinnosti ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie) neboli všeobecného zákoníku občanského z roku 1811, který byl později roku 1918 recipován do československého právního řádu pod názvem československý obecný zákoník občanský („OZO“), a který ve svém ustanovení § 1295 obsahoval ustanovení, jež každému přiznávalo právo domoci se náhrady škody, která mu byla způsobena porušením právního předpisu, anebo smlouvy.

Po letech jednotné úpravy civilního deliktu se NOZ vrátil zpět k tradici rozlišování, zda-li jde o civilní delikt vzniklý ze smlouvy či mimosmluvně. Systematicky jsou civilní delikty společně upraveny v části čtvrté, hlavě III NOZ – závazky z deliktů.

Dle důvodové zprávy k NOZ je rozdíl mezi nimi zejména v tom, že smluvní odpovědnost, resp. povinnost k náhradě škody, nevyžaduje zavinění a rozsah náhrady škody podmiňuje její předvídatelnost⁴⁶.

Stejně tak francouzské soukromé právo vychází z principu oddělení deliktní (resp. mimosmluvní) a smluvní odpovědnosti – *responsabilité du délit* a *responsabilité du contrat*. Základní otázkou je určení podmínek, za kterých vzniká smluvní či deliktní (mimosmluvní) odpovědnost a srovnání jejich důsledků.

K rozlišování těchto dvou úprav se totiž váže série zájmů, které sledují. Smluvní odpovědnost se odvíjí od existence smlouvy, kdežto deliktní (mimosmluvní) odpovědnost naproti tomu je založena, pokud žádná smlouva neexistuje. Nicméně je namístě také úvaha, zda a za jakých podmínek může deliktní odpovědnost vzniknout v případě smluvním a naopak, jestli smluvní odpovědnost může vzniknout za předpokladu, že smluvní vztah nebyl vytvořen.

⁴⁶ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1029

Rozdíly mezi těmito úpravami pak vycházejí ze dvou hlavních rovin:

a) Předpoklady vzniku odpovědnosti

V procesněprávní rovině dokazování smluvní odpovědnosti existuje buď koncepce, kdy se zavinění buďto presumuje (v případě závazků, které stanoví povinnost k určitému výsledku), nebo se musí prokázat (v případě závazků, které stanoví povinnost k určitým způsobům). Obdobně pak v případě deliktní odpovědnosti v některých případech právní předpis stanoví, že je třeba prokázat zavinění (viz čl.1382 CC) či naopak se zavinění presumuje (viz čl.1384 CC).

Deliktní odpovědnost může být založena jak z osobního jednání subjektu, tak jednání jiné osoby nebo věci, za kterou je tento subjekt odpovědný, kdežto smluvní odpovědnost bude zpravidla založena osobním jednáním subjektu, nicméně za určitých okolností je možno i jednání jiné osoby či věci.

Nezbytnými předpoklady vzniku deliktní odpovědnosti je újma, jednání zakládající vznik újmy (porušení právní povinnosti) a příčinná souvislost mezi nimi. U smluvní povinnosti je nezbytný vznik újmy z důvodu neplnění nebo vadného plnění povinností vyplývajících z platné smlouvy.

Mezi stranami pak pro případy deliktní odpovědnosti nemusí být žádný vztah, kdežto v případech smluvní povinnosti je vyžadován reálný nebo předpokládaný smluvní vztah, či jejich konkludentní zájem.⁴⁷

b) Aspekty při aplikaci odpovědnosti

V této rovině se jedná o rozdíly, které se projeví při uplatnění práva z odpovědnosti, tedy při její nápravě.⁴⁸

Deliktní odpovědnost, ať je porušení povinnosti závažné, lehké, či třeba i z nedbalosti či nerozváženosti, zakládá povinnost k jeho nápravě. Hypoteticky totéž platí také u smluvní odpovědnosti, nicméně v praxi je často třeba prokázat konkrétní závažné porušení povinnosti.

V rovině smluvní odpovědnosti se nahrazuje zpravidla pouze materiální, předvídatelná újma, nikoliv ušlý zisk (čl. 1150 CC), kdežto v případě deliktní odpovědnosti se nahrazuje jak materiální, tak morální újma v celém rozsahu.

⁴⁷BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.325

⁴⁸DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001, s.47

Pro deliktní odpovědnost je příslušný obecný soud v bydlišti žalovaného, kdežto u smluvní odpovědnosti si strany zásadně mohou příslušný soud vybrat.

Smluvní odpovědnost je v zásadě možno omezit doložkou neodpovědnosti, zatímco deliktní odpovědnost toto nepřipouští.⁴⁹

Zajímavým rozdílem z hlediska českého práva je pak otázka způsobilosti k porušení povinnosti, kdy zatímco nezletilý či osoba omezená na svéprávnosti je deliktně způsobilá, smluvně způsobilá nebude (případně by daný akt byl nulitní).

Ohledně jejich vzájemného vztahu pak bylo judikaturou stanoveno, že v případě vzájemného konfliktu smluvní a deliktní odpovědnosti má v zásadě přednost odpovědnost smluvní, byly-li naplněny její předpoklady. Opačná situace, tedy přednost deliktní odpovědnosti by byla dána, pokud by předpokladem vzniku odpovědnostního vztahu byl podvodný úmysl porušení smluvní povinnosti.⁵⁰

Nicméně dle části teorie je také namístě otázka, jestli je skutečně namístě mluvit o dualitě právní odpovědnosti v soukromém právu, nebo se ve skutečnosti jedná o úpravu jednotnou. Pro názory, že se ve skutečnosti jedná o jednotnou úpravu civilní odpovědnosti, svědčí zejména tvrzení, že základem obojího je porušení předem stanovené právní povinnosti. Stejně tak existuje také třetí teorie, od které by se však mělo spíše oprostít, podle které smluvní a mimosmluvní civilní odpovědnost vychází ze stejného, tedy jednotného právního principu, ale jejich odlišný původ pak zapříčiňuje vznik duality jejich právního režimu, ve smyslu procesněprávním.

2.5 Specifika odpovědnosti ve zdravotnictví

Vzhledem k tomu, že oblast zdravotnictví má své zvláštní specifika, která vycházejí zejména ze samotné povahy poskytovaných zdravotních služeb, resp. zdravotní péče, kterými přímo dochází k zásahům do tělesné integrity. Vztah mezi poskytovatelem a příjemcem zdravotních služeb je vztahem smluvním, jak již konečně chápe i český legislativec, což vyplývá mimo jiné z jejich vzájemných práv a povinností. Stejně tak smluvní vztah výslovně zmiňuje důvodová zpráva k NOZ v komentáři k ustanovením § 2636 a násl., speciálního smluvního typu péče o zdraví. Vzhledem k tomu, že smlouva o péči o zdraví označuje smluvní strany jako

⁴⁹BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.326

⁵⁰ DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001, s.52

poskytovatele a příkazce, zahrnuje tak jako příjemce i třetí osoby, které nejsou plně svéprávné, aby mohly smlouvu uzavírat samy, a jedná tak za ně jejich zákonný zástupce. Práva a povinnosti ze smluvního vztahu, jak bude dále rozvedeno, se však přiměřeně aplikují i pro tyto třetí osoby.

V rovině subjektivní odpovědnosti platí klasické předpoklady vzniku odpovědnosti, nicméně porušení povinnosti bude nejčastěji spočívat v jedné z následujících příčin: chybějící právní důvod poskytování zdravotních služeb, neudělení souhlasu s jejich poskytováním, nebo vada jejich řádného poskytování, tedy postup *non lege artis*.

Vzhledem k tomu, že každý má právo na to, aby mu do jeho integrity nebylo zasahováno, je třeba, aby byl tento zásah ospravedlněn. K ospravedlnění může dojít buďto udělením souhlasu konkrétního příjemce zdravotních služeb s jejich poskytnutím, anebo jsou pro zásah splněny podmínky vyplývající přímo ze zákona (zejména souhlas zákonného zástupce, nemožnost udělení souhlasu či přivolení soudu).

Základní a také nejčastější formou souhlasu se zásahem do integrity člověka je jeho souhlas. Souhlas se zásahem do integrity je právním jednáním, kterým se zakládá oprávnění jiné osoby zasáhnout do chráněné osobnostní sféry člověka⁵¹. Aby souhlas se zásahem do integrity vůbec mohl být považován za existentní jednání, musí jít o určitý a srozumitelný projev vůle. Zpravidla relativní neplatnost souhlasu může být namítána zejména v případech, kdy byl souhlas udělen zřejmě nezpůsobilou osobou vzhledem k její duševní vyspělosti a stavu, jednalo se o udělení souhlasu omylem, či byl učiněn pod nátlakem, anebo by byl nedostatek ve formě projevu vůle. Případná neplatnost souhlasu má v případě sporu sloužit na ochranu člověka, do jehož integrity je zasahováno.⁵² Stejně tak je nezbytným předpokladem souhlasu se zásahem do integrity jeho informovanost.

Požadavek informovaného souhlasu, tedy souhlasu s vědomím o povaze zákroku a jeho možných následcích, vyplývá ve sféře zdravotnictví zejména z Úmluvy o biomedicíně (čl.5), zákona o zdravotních službách (§ 28 odst. 1), či zákona o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů (§ 3, 7, 17). Informovaný souhlas je nezbytný vzhledem k intimnímu charakteru integrity, do níž je zasahováno a jednak také

⁵¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.348

⁵² tamtéž

vzhledem k tomu, že povaha zdravotní péče je mnohdy spojena s riziky pro zdraví či život. Proto by k udělování souhlasu se zásahem nemělo docházet neuváženě. Souhlas poskytuje v závislosti na míře svéprávnosti osoba, jež daný zákrok podstupuje, případně její zákonný zástupce, přičemž v tomto případě by se mělo dostat poučení jak zákonnému zástupce, tak přiměřeně také osobě, která zákrok bude podstupovat, a je-li to nezbytné, zejména v případě konfliktu mezi zájmy zákonného zástupce a osoby, jež má zákrok podstoupit, dává přivolení, resp. souhlas, soud.⁵³

Souhlas přitom musí být poskytnut na podkladě dostatečných a určitých informací, přizpůsobených konkrétnímu subjektu, jeho mentální vyspělosti a aktuálnímu stavu. Poučení se zpravidla bude lišit svým rozsahem vzhledem ke konkrétní povaze zákroku, k němuž se má souhlas udělit, aby dotyčný opravu dostal všechny relevantní informace pro to, aby se svobodně mohl rozhodnout, zda-li souhlas udělí anebo ne. Stejně tak by poučení mělo být poskytováno osobou, která konkrétní zákrok bude provádět, protože jen ona může skutečně podat všechny relevantní informace o povaze zákroku. Pokud však se osoba, které informace mají být poskytnuty tyto informace dozví jiným způsobem, než od subjektu, který je měl poskytnout, a na základě těchto informací, které byly dostatečně určité, pak vysloví souhlas se zákrokem, nebrání to platnosti tohoto souhlasu. Každé poučení by mělo vždy nezbytně obsahovat konkrétní informace o tom, jaké důvody k zákroku vedou, jak zákrok bude probíhat, jaké jsou možné rizika a následky, jaký efekt by tímto zákrokem měl být docílen, kdo jej bude provádět a případně jestli existují jiné alternativy zákroku a jaké jsou jejich výhody a nevýhody. Tedy komplexní informace pro možnost svobodného uvážení, přizpůsobené okolnostem a osobě, která má souhlas udělit.

Informovaný souhlas se zásahem do integrity jde zpravidla poskytnout v jakékoli formě, nejčastěji se poskytuje konkludentně, nicméně v určitých případech, kdy tak stanoví sám právní předpis (např. zákon o specifických zdravotních službách), či konkrétní poskytovatel zdravotních služeb, může být vyžadována i jeho písemná forma. Tato forma je vyžadována především pro případy, které mohou mít zásadní dopad na zdraví či život dané osoby, která s nimi vyslovuje souhlas. V případě, že je pro určitý zásah vyžadována určená forma a tato není splněna, je možno domáhat se

⁵³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.348

neplatnosti udělení souhlasu. Stejně tak je možno se práva na poskytnutí informace výslovně vzdát. V tomto případě pak nelze namítat neplatnost uděleného souhlasu.⁵⁴

Jinou formou, se kterou zákon spojuje ospravedlněný zásah do integrity jedince, je, pokud tak stanoví právní předpis. V zásadě se tedy jedná o případy, kdy subjekt, který by jinak měl dát se zásahem do jeho integrity souhlas tento souhlas udělit z nějakého důvodu nemůže (např. je v kómatu), vyžaduje tak bezprostřední zájem na ochraně jeho života a zdraví, nebo tak vyžaduje zájem na ochraně života a zdraví jiných osob. V tomto posledním případě se tak bude jednat o povinnost dotčené osoby zásah do integrity strpět. Tato povinnost subjektu strpět zásah do integrity bude nejčastěji využívána v případech ochranného léčení, nutného vyšetření či zkoumání v rámci soudního řízení, či v případech předvídaných právními předpisy na ochranu veřejného zdraví.

Dalším kritériem řádného poskytování zdravotních služeb je postup *lege artis*, neboli postup na náležitě odborné úrovni v souladu s aktuálními poznatky lékařské vědy a se zřetelem ke svým skutečným možnostem a schopnostem. Postup *lege artis* je zakotven jednak v ustanovení § 2643 odst. 1 a § 2645 NOZ, jednak v § 45 odst. 1 zákona o zdravotních službách. Vzhledem ke konkrétním okolnostem případu se postup *lege artis* a *non lege artis* bude lišit v závislosti na dostupných či opatřitelných informacích, vybavení zdravotnického zařízení, ale také konkrétní osobě zdravotnického pracovníka. Zřejmě jinou úroveň odborných znalostí totiž zpravidla bude mít zdravotní sestra, praktický lékař, či lékař specialista v daném oboru. Postup *non lege artis* může zahrnovat jak v užším směru chybu v diagnóze, volbě léčebné procedury či technice provedení zákroku, tak i různá pochybení v organizační oblasti, komunikaci a předávání informací vůči pacientovi i vůči jiným zdravotnickým pracovníkům navzájem⁵⁵. V závislosti na konkrétním případě je třeba vycházet pro určení postupu *non lege artis* z hypotetického standardu průměrně kvalitního zdravotnického pracovníka a jednání škůdce. V případě sporu soud porovnává skutečné jednání s požadovaným standardem jednání, přičemž otázka jednání škůdce bývá také

⁵⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.349

⁵⁵ HOLČAPEK, T., *Dokazování v medicínskoprávních sporech*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s.95

otázkou skutkovou, která přímo souvisí s další povinností zdravotnických pracovníků, a to s řádně vedenou zdravotnickou dokumentací.

Právě pochybení s řádným vedením zdravotnické dokumentace je při poskytování zdravotních služeb častým důvodem vzniku újmy na zdraví, nejčastěji v souvislosti informovaného souhlasu, či spíše újmy na přirozených právech v souvislosti s povinností mlčenlivosti. Ačkoli by zdravotnická dokumentace měla obsahovat všechny informace související s poskytovanou zdravotní péčí konkrétního příjemce (záznamy o každém případě poskytnutí péče včetně údajů, kdo péči poskytl a kdy) a být pravidelně aktualizována, v praxi poměrně často dochází k případům, že mnohé informace v dokumentaci chybí, či jsou doplňovány se zpožděním. Případně jsou informace uváděné v dokumentaci chybné, což může v extrémním případě vyústit také v přímou újmu na zdraví – jako příklad lze uvést Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp.zn. 7 Tdo 486/2004, ve kterém se jednalo o případ, kdy ošetřující lékař poškozeného omylem zapsal do zdravotní karty poškozeného jako vadnou ledvinu pravou, ačkoli vadná byla ledvina levá, i přes další vyšetření však nakonec došlo k vyoperování zdravé ledviny namísto poškozené levé, důsledkem čehož byl lékař, který jako první ve zdravotní kartě poškozeného označení ledvin zaměnil, uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce osmi měsíců.⁵⁶

Jiným velice častým důvodem žalob na náhradu újmy na zdraví na zdravotnické zařízení bylo kontroverzní ustanovení § 421a obč.zák., které zakládalo objektivní odpovědnost zdravotnického zařízení za škodu způsobenou okolnostmi s původem v povaze použitého přístroje či věci. Navíc bez možnosti liberace. Ačkoliv i v těchto případech bylo zapotřebí prokázat příčinou souvislost mezi způsobenou újmou a použitím přístroje, bylo toto ustanovení považováno za neproporcionální zvýhodnění poškozených vůči zdravotnickému zařízení. K tomuto třeba usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp.zn. 25 Cdo 565/2010 (případ průniku resekční kličky.do dutiny břišní poškozené, důsledkem čehož muselo dojít k odstranění dělohy a vaječníků).

NOZ koncepci odpovědnosti při použití přístroje či věci taktéž obsahuje v § 2936 NOZ, avšak se zásadním rozdílem, že se bude muset jednat o vadný přístroj či

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp.zn. 7 Tdo 486/2004

věc, aby jeho použití zakládalo povinnost k náhradě újmy, samozřejmě za předpokladu prokázání příčinné souvislosti.

Přestože je úprava újmy na zdraví způsobená povahou přístroje či vadnou věcí pro oblast zdravotnictví velmi významná, vzhledem k rozsahu se jimi práce nebude podrobněji věnovat.

2.6 Odpovědnost ve francouzském soukromém právu

Francouzská soukromoprávní úprava odpovědnosti, stejně jako ta česká, hovoří v teorii o tom, že vychází z křesťanské tradice. Dalo by se tedy říct, že i jejich konkrétní úprava by měla být velice podobná. A v mnohém také v základu je, ačkoli některé detaily jsou upraveny odlišně.

Z obecného pohledu je dle francouzské úpravy odpovědnost závazek, který dopadá na jedince jako důsledek jeho jednání. Přitom jednání je možno přičítat jednotlivci pouze pokud je mu možno toto jednání přiznat jako jeho autorovi. Základem odpovědnosti, stejně jako přičitatelnosti, je svoboda, resp. volnost jednání. Dle morálních pravidel je jednatel odpovědný pouze v případě, že jeho jednání mu skutečně může být přičitatelné, to znamená pouze za předpokladu, že toto jednání bylo svobodné. Toto však neplatí vždy tak zcela v právu, neboť soukromé právo, resp. zákon primárně určuje odpovědný subjekt na základě naplnění předpokladů jím stanovených. Což znamená, že v nejobecnějším smyslu je třeba rozlišovat mezi morální a právní odpovědností.⁵⁷

Právní odpovědnost je pak v nejobecnějším smyslu charakterizována jako závazek zodpovídat se ze svého jednání před soudcem, jakožto zástupcem společnosti.⁵⁸

Týká se pouze jednání navenek, a to takové, které bylo dokončeno, nebo právě probíhá, za podmínek stanovených zákonem a interpretovaných soudcem. Takové jednání se tedy musí jevit v rozporu se zákonem.

Základem je rozdělení právní odpovědnosti na odpovědnost soukromoprávní a trestněprávní. Jak již bylo řečeno výše v rámci otázek české úpravy odpovědnosti, také ve francouzské úpravě platí, že pro svou rozdílnou funkci soukromoprávní a trestněprávní odpovědnosti, charakter a cíle prostředků nápravy je vždy zapotřebí

⁵⁷ DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001. s. 5

⁵⁸ DANG-VU, V. *L'indemnisation du préjudice corporel*, Paris, L'Harmattan, 2010, s. 37

uplatňovat prostředky nápravy podle toho odvětví práva, v němž byl založen odpovědnostní právní vztah, aby tato ochrana práv byla efektivní. Tato práce se však bude zabývat pouze otázkami odpovědnosti soukromoprávní.

Právní úprava odpovědnosti sleduje tři hlavní cíle: nahradit poškozenému subjektu újmu, kterou vytrpěl, dále potrestat pachatele, který újmu svou chybou, resp. anormálním chováním způsobil, a v neposlední řadě také udržet určitý stupeň morálky ve společnosti.

Co se týče soukromoprávní odpovědnosti a jejího původu, v době vydání francouzského Code Civil ve Francii převažovaly venkovské oblasti, živící se zemědělstvím, čímž také uplatňování příležitostí pro vyvozování odpovědnostních právních vztahů byly poměrně málo časté. Sociální vztahy byly spíše individuální a právo tak nemohlo, než odrazit tento skutkový stav. Code Civil založil deliktní odpovědnost na základě porušení právní povinnosti, čímž se odchýlil od pojetí odpovědnosti, jak jej pojímalo římské právo a také staré francouzské zvykové právo, které odpovědnost připouštělo pouze v případech přesně určených.⁵⁹

V obecné rovině můžeme francouzskou soukromoprávní úpravu odpovědnosti rozdělit na odpovědnost smluvní a deliktní (o jejich rozdílech bylo již pojednáno v předchozí podkapitole), a dále pak podle toho, kdo (či co) se skutečně dopustí porušení povinnosti na případy odpovědnosti za jednání konkrétního subjektu, případy odpovědnosti odpovědného subjektu za jednání osoby, nad kterou vykonává (či měl vykonávat) dohled a případy odpovědnosti odpovědného subjektu za jednání, které způsobila věc, kterou měl (či měl mít) pod svým dohledem.

Základní rámeček obecné soukromoprávní odpovědnosti je tedy dán v ustanovení článku 1382 CC, který stanoví „*Toute fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.*“ neboli „*Každý čin jakéhokoli člověka, kterým poruší právní povinnost a způsobí tak jinému újmu, jej zavazují k její nápravě.*“ Tento článek je tak základním ustanovením subjektivní deliktní odpovědnosti, tedy odpovědnosti způsobené zaviněným porušením určité právní povinnosti.

Článek 1383 CC je základním ustanovením kvazideliktní odpovědnosti, tedy zvláštních případů, kdy je odpovědnost založena bez ohledu na jeho skutečnou vinu

⁵⁹ DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001. s. 5

„*Chacun est responsable du dommage qu'il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa négligence ou par son imprudence.*“ neboli „*Každý je zodpovědný za újmu, kterou způsobil nejen svým jednáním, ale také svou nedbalostí nebo neopatrností.*“

Jak bylo zmíněno výše, soukromoprávní odpovědnost můžeme dále rozdělovat na odpovědnost deliktní, kvazideliktní a smluvní, přičemž hlavním charakterem deliktní a kvazideliktní odpovědnosti je újma způsobena třetímu deliktem či kvazideliktem, kdy právní předpis stanoví podmínky, za nichž může vzniknout odpovědnostní právní vztah. Obdobně smluvní odpovědnost spočívá v újmě způsobené jedné ze smluvních stran neplněním, anebo vadným plněním smluvních povinností druhou smluvní stranou.⁶⁰

Zvláštním případem je situace, kdy k újmě dojde v období před účinností smlouvy (předsmuvní odpovědnost v českém právu), uplatní se odpovědnost deliktní, nikoli odpovědnost smluvní.

Specifický režim byl judikaturou přiznán ustanovení článku 1384 CC, označovaném jako odpovědnost za riziko, a který stanoví „*On est responsable non seulement de son propre fait, mais encore de celui qui est causé par le fait des personnes dont on doit répondre, ou des choses que l'on a sous sa garde.*“ neboli „*Jsme zodpovědní nejenom za své vlastní jednání, nýbrž také za ty, které jsou způsobeny osobami, za které zodpovídáme, či věcmi, které máme pod svou kontrolou.*“. Jedná se tak o specifické případy objektivní odpovědnosti, kdy sice odpovědný subjekt sám se ničeho nedopustil, ale je odpovědný proto, že újmu způsobí osoba nebo věc, na kterou měl dohlížet. Obdoba tohoto ustanovení se objevuje také v české úpravě (kupříkladu ustanovení § 2933 NOZ o škodě způsobenou zvířetem či § 2937 odst. 1 o škodě způsobené věcí a pod.).

Úprava odpovědnosti za riziko je odrazem francouzských tendencí, které by se daly označit jako „oběť na prvním místě“, což vychází z principu, že každá oběť by měla být odškodněna, a pokud nelze najít odpovědný subjekt, který by byl k tomu povinen, pak je třeba národní solidarity, což se v praxi projevuje existencí různých orgánů, které toto mají vyvážit (např. ONIAM).

Stejně tak tradiční systém odpovědnosti dle Code Civil je určitým způsobem narušen zásadní rolí pojištění, kdy v podstatě v určitých případech je vliv pojištění

⁶⁰ DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001. s. 14

natolik významný, že nelze nadále mluvit o odpovědnosti jako individualistickém prvku, nýbrž odpovědnost jde v případě nehody k tíži pojištěnců jako celku.⁶¹

Obdobně jako v systému české úpravy, je také ve francouzské úpravě pro samotné založení odpovědnostního právního vztahu potřeba naplnit určité jeho předpoklady.

Pro založení subjektivního odpovědnostního právního vztahu z titulu jednání jedince jako samotného odpovědného subjektu, musí být splněny tyto předpoklady:

a) Porušení právní povinnosti - „la faute“

Porušením právní povinnosti je myšleno takové porušení, kterého by se nebylo možno zprostit či by bylo odpovědnému subjektu nepřičitatelné. V případě deliktární odpovědnosti jde o porušení povinnosti stanovené právním předpisem, v případě smluvní odpovědnosti pak nenaplnění povinnosti v souladu se smlouvou. V každém případě pak musí jít o porušení povinností, které prokazatelně existovaly před vznikem samotného odpovědnostního vztahu. Stejně tak v případě založení mimosmluvní odpovědnosti se nesmí jednat o případy zneužití práva, tedy s úmyslem škodit druhé straně.

V určitých případech je také možno se porušení právní povinnosti zprostit, a to prokáže-li odpovědný subjekt, že došlo k zásahu vyšší moci (*vis maior*), případně doloží jiné důvody ospravedlňující jeho jednání (právní řád, nutná obrana, krajní nouze, souhlas poškozeného subjektu, zavinění poškozeného subjektu).

K porušení povinnosti pak může dojít jak konáním, tak nekonáním (opomenutím), ačkoli častější bude konání.

V neposlední řadě je také třeba rozlišovat míru zavinění odpovědného subjektu:

- Zavinění úmyslné (delikt)

Úmyslné zavinění předpokládá jednak vůli jednat a jednak záměr tohoto jednání způsobit újmu, resp. škodit jinému.

⁶¹ DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001. s. 11

Toto pak zakládá přímou odpovědnost povinného subjektu na základě ustanovení čl. 1382 CC, je nepojistitelné, a zakládá samo o sobě příčinnou souvislost bez toho, aby ji poškozený subjekt musel prokázat.

- Zavinění neúmyslné (kvazidelikt)

Neúmyslné zavinění spočívá v nedbalosti nebo neopatrnosti odpovědného subjektu, který chtěl jednat, ale nechtěl způsobit újmu.

Od tohoto je dále rozlišovat případy tzv. neomluvitelného pochybení („*faute inexcusable*“), což by se dalo srovnat s českou variantou hrubé nedbalosti. Tyto případy spočívají v dobrovolném konání nebo opomenutí odpovědného subjektu s vědomím nebezpečí, o kterém vědět musel, a bez jakéhokoli ospravedlňujícího důvodu pro toto jednání.

b) Škodlivý následek - „*le dommage*“

Škodlivý následek, resp. újma je podmínkou *sine qua non*.

Poškozený subjekt musí prokázat existenci újmy, která vznikla jako následek porušení povinnosti odpovědným subjektem, tedy újma musí být přímá, aktuální a jistá. Nepostačuje jakékoli možné riziko jejího vzniku.

c) Příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a škodlivým následkem „*un lien de causalité entre la faute et le dommage*“

Příčinná souvislost spočívá v prokázání, že pokud by nedošlo k porušení povinnosti odpovědným subjektem, nebyl by způsoben ani škodlivý následek.

Je tak třeba v celé řadě nastalých skutečností izolovat ty adekvátní skutečnosti, se kterými je racionálně možno spojit vznik škodlivého následku.

S tím se pojí teorie stejných podmínek (spočívající ve zhodnocení všech skutečností či podmínek, bez kterých by ke škodlivému následku nedošlo), a dále pak teorie adekvátní příčiny (vyloučí se vše, co není přímým důvodem vzniku škodlivého následku a izolují se tak jen skutky, které vliv na vznik škodlivého následku mají).

Co se týče předpokladů založení smluvní odpovědnosti, jsou tyto následující:

a) Existence platné smlouvy

Platná smlouva musí existovat mezi tím, kdo způsobil újmu (či je za ni z jiného titulu odpovědný) a poškozeným.

Důležitým kritériem je existence samotné platné smlouvy. V případě nulitních aktů se vždy bude jednat pouze o deliktní odpovědnost.

Stejně tak je třeba rozlišovat, zda-li se skutečně jedná o smluvní odpovědnost, vzniklou z neplnění smlouvy, či zda-li se nejedná o deliktní odpovědnost, vzniklou z porušení smluvní povinnosti.

Je také třeba rozlišovat, jestli se jedná o smlouvy, tzv. dobrovolné, na jejímž základě je „kvazipoškozený“ subjekt poživitelem určitých služeb či plnění zdarma, v těchto případech se zpravidla vyloučena odpovědnost povinného subjektu, pokud neplní svou bezplatnou povinnost, resp. ji není dost dobře schopen plnit. Výjimkou jsou případy, kdy se tento dobrovolný subjekt přímo zavázal ke konkrétnímu plnění, které lze označit jako dobročinné smlouvy ve smyslu čl. 1105 CC. Speciálním případem jsou pak tzv. konkludentní dobročinné asistenční dohody, které zakládají odpovědnost asistovaného za asistenta v případě, že by došlo k poškození jiné osoby, a to i bez zavinění či porušení povinnosti asistovaného.⁶²

b) Neplnění nebo vadné či pozdní plnění smluvních povinností

c) Vznik újmy

Újma musí vzniknout v důsledku neplnění nebo vadného či pozdního plnění smluvních povinností a postihuje druhou smluvní stranu.

Újma přitom může mít povahu jak charakter materiální, tak morální, stejně jako charakter újmy na zdraví (což je v podstatě smíšený typ újmy materiální a morální). Může se také jednat o újmu přímou, či odvozenou jako např. ušlý zisk či ztráta naděje.

d) Příčinná souvislost mezi neplněním či vadným nebo pozdním plněním smluvních povinností a vznikem újmy

⁶² BUFFELAN-LANORE, Y., Droit civil. Deuxième année. 8ème édition. Paris, Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, s.324

Podle toho, jestli smluvní povinnost směřují k zajištění určitého výsledku nebo způsobu jednání se pak prokazuje příčinná souvislost v případě porušení smlouvy (tedy neplnění či plnění vadné nebo pozdní).

V případech povinností k určitému výsledku se příčinná souvislost mezi vznikem újmy a porušením smluvních povinností presumuje.

V případech povinností k určitému způsobu jednání se příčinná souvislost mezi vznikem újmy a porušením smluvních povinností musí prokázat, neboť výsledek smlouvy nebyl přímo přislíben, ale byl přán, je tak třeba prokázat pochybení na straně, která k takovému chování měla být povinna.

Zvláštním případem je odpovědnost ve zdravotnictví. V první řadě je třeba rozlišovat, jde-li o případy poskytování zdravotní péče lékařem, ve smyslu samostatného výkonu svobodného povolání, či jde o poskytování zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení nemocničního typu.

V případech poskytování zdravotní péče lékařem, jako výkon svobodného povolání, je dále třeba rozlišit, kdy je zdravotní péče poskytována příležitostně, doslova tedy kdy je lékař přivolán náhodou (*médecin appelé par hasard*), např. v případě nehody, anebo zda-li jde o případy léčení (*médecin traitant*), kdy je péče poskytována tímto lékařem soustavně a kdy se nejedná pouze o výjimečný případ ošetření. Zatímco v prvním případě může být vyvozována pouze delikttní odpovědnost, v případě druhém se bude jednat o odpovědnost smluvní. Tento závěr, že se mezi pacientem a lékařem jedná o případ skutečné smlouvy, ostatně bylo judikováno Kasačním soudem (obdoba českého Nejvyššího soudu) již v roce 1936, věhlasným rozsudkem ze dne 20. května 1936: „Mezi lékařem a jeho klientem je vytvořena skutečná smlouva, zavazující lékaře uzdravit nemocného, poskytovat mu péči, a to ne ledajakou, ale svědomitou a řádnou, s výhradou možných výjimečných okolností, v souladu s poznatky vědy; přičemž porušení této smluvní povinnosti, byť neúmyslné, je sankcionováno odpovědností stejné povahy, tedy smluvní.“⁶³ V každém případě se jedná o odpovědnost z povahy způsobu jednání, nikoliv o odpovědnost za výsledek. Lékař se zavazuje nemocného pouze léčit,

⁶³ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8. vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.338

nemůže se zavázat ho skutečně vyléčit⁶⁴. Svou roli bude hrát i fakt, půjde-li o případy porušení povinnosti ze smluv řekněme klasické medicíny (např. chirurgický zákrok), tedy kdy je prvořadý zájem na ochraně zdraví a zpravidla hraje roli i určitá míra nezbytnosti a naléhavosti zákroku, a o případy zákroků estetické medicíny, které nemají naléhavý či nezbytný charakter, lékař tak bude i více zodpovědný vzhledem ke specifickému požadavku klienta. Nicméně ani toto nelze zaměňovat s odpovědností za výsledek, která může být založena v souvislosti se zdravotními službami třeba v biochemické laboratoři, která je odpovědná například za to, že krev, kterou zpracovává a bude použita k transfuzím není ničím infikována.

Odpovědnost zdravotnického zařízení tak může být vyvozována jak smluvní, tak deliktní, zejména v případě způsobení újmy věcí, kterou měl pod svou kontrolou (např. při pádu pacienta z vadného vyšetřovacího lehátka).

Lékař musí vždy postupovat v souladu s aktuálními poznatky lékařské vědy (*lege artis*) pro určení správné diagnózy, poskytnout nemocnému nejlepší péči a dostat k tomu souhlas nemocného. Lékař musí nemocného osobně a individuálně informovat o každém zákroku, který má nemocný podstoupit, přičemž tato informace musí být jednoduchá, pochopitelná ale přesná. Informace musí obsahovat důvody, které k zákroku vedou, jeho nezbytnost, přínosy, rizika a případné vedlejší efekty a možné alternativy zákroku. Stejně tak informace musí obsahovat cenu zákroku. Případy, kdy pacient nemusí být informován, jsou případy, kdy vysloví, že si nepřeje být informován, v akutních případech a při nemožnosti informace vzhledem k legitimnímu zájmu pacienta.⁶⁵ Pokud je proveden zákrok, k jehož výkonu pacient nedal souhlas, zakládá to újmu pacienta na jeho zdraví a dle okolností povinnost k její náhradě (pokud byl zákrok nezbytný, nahrazuje se pouze morální újma, v případě, že zákrok nebyl nezbytný, nahrazuje se celková újma).

Povinnost informovat pacienta pak přímo souvisí s otázkou řádného vedení zdravotnické dokumentace, jelikož vadným vedením pak dochází zejména k mimořádným chybám (o nich dále).

⁶⁴ DANG-VU, V., *Indemnisation du préjudice corpore. Les assurances des personnes, l'indemnisation des victimes d'accidents médicaux, l'indemnisation des victimes d'infractions*. 3.vydání. Paris: L'Harmattan, 2012. s.42

⁶⁵ DANG-VU, V., *Indemnisation du préjudice corpore. Les assurances des personnes, l'indemnisation des victimes d'accidents médicaux, l'indemnisation des victimes d'infractions*. 3.vydání. Paris: L'Harmattan, 2012. s.44

V případech poskytování zdravotní péče v zařízeních nemocničního typu, je zásadní otázkou, je-li poskytována ve státních nemocnicích (tzv. „*hospitaux*“), či v soukromých klinikách (tzv. „*clinics*“).

Při poskytování péče v soukromých klinikách je třeba rozlišovat odpovědnost samotného lékaře za léčbu, resp. její správný postup, kdežto odpovědnost zdravotnického zařízení je dána v případech, kdy se nejedná o samotný postup lékaře, ale o jiné okolnosti, které mají vliv na vznik újmy pacientovi. Zdravotnické zařízení (i sám lékař) je povinno zajistit bezpečnost výsledku, tedy že pacient nebude ohrožen jinou nemocí, která by měla svůj původ ve zdravotnickém zařízení, a to ať již jde o infekční nákazu či o zvláštní případy, např. nákazy virem HIV při transfuzi krve. Zdravotnické zařízení nese za tyto případy smluvní odpovědnost. Ale zatímco v případech nakažení infekcí je odpovědnou pouze za svou pozornost a pečlivost, tedy subjektivně, v případě kontaminace krve je vždy odpovědnou objektivně (příčemž důkazní břemeno, že krev byla kontaminována leží na poškozeném). Smluvně odpovědnou je zdravotní zařízení také za dohled nad pacientem vzhledem k jeho zdravotnímu stavu, nicméně vzhledem k osobám blízkým je toto pojímáno jako deliktivní odpovědnost.

Hlavním rozdílem při poskytování péče ve veřejných, resp. státních zdravotnických zařízeních, je fakt, že mezi konkrétním lékařem zařízení a nemocným nedochází k uzavření smlouvy, ale tato je uzavřena mezi zdravotnickým zařízením a nemocným. Lékař nemá smluvní povinnost k nemocnému, nemůže se tak rozhodnout, jestli pacienta ošetří nebo ne, ale z titulu svého postavení zaměstnance veřejné instituce je k ošetření jakéhokoliv nemocného, který se bude dožadovat ošetření, povinen. Liší se také typ jejich odpovědnosti, která je v těchto případech nikoli soukromoprávní, nýbrž správně-právní (*responsabilité administratif*). Státní Rada (obdoba českého Nejvyššího správního soudu) ve své judikatuře zaujala striktnější výklad odpovědnosti, než učinily civilní soudy, nicméně tendence vedou ke sblížení úprav, neboť není důvod pro rozdílné chápání odpovědnosti lékařů a zdravotnických zařízení v privátní či veřejné sféře. Případy odpovědnosti tedy budou posuzovány víceméně obdobně, avšak před jinými orgány. Spory vzniklé na soukromých klinikách budou v první instanci posuzovány civilními soudy (*jurisdiction juridictionelle*) – TI (*Tribunal d'instance*) nebo TGI (*Tribunal de grande instance*, obdoba českých okresních a krajských soudů jako

první instance, liší se dle výše žalovaného nároku), či případné spory z poskytování zdravotní péče ve státních nemocnicích budou předkládány řediteli této nemocnice ve lhůtě 4 let od vzniku újmy, pokud by jim nebylo vyhověno, ve lhůtě 2 měsíců od negativní odpovědi ředitele nemocnice mohou spor předložit správnímu soudu (*jurisdiction administrative*).

Státní Rada dále oproti civilní soudům rozšiřuje odpovědnost zdravotnického zařízení také v případech, kdy není dáno hrubé porušení povinností lékaře, stejně tak jako je zdravotnické zařízení odpovědné také v případech terapeutického rizika, pokud je určitý zákrok s ním spojený přímým důvodem vzniku újmy pacienta, bez ohledu na jeho původní stav a jeho předpokládaný vývoj, a tato újma má extrémně závažný charakter⁶⁶.

Jelikož se tato práce zabývá civilním právem, v dalších kapitolách budou aspekty správně-právního charakteru pominuty. Zejména z důvodu, jak již bylo zmíněno, obě jurisdikce se snaží o stírání rozdílů v případě rozhodování sporů vzniklých v souvislosti s poskytováním zdravotní péče v soukromých či veřejných klinikách.

3. Náhrada újmy v české právní úpravě

3.1 Obecně k náhradě újmy v českém právním řádu

Většina subjektů se v běžném životě chová spontánně, což se projevuje také spontánním naplňováním dispozic právních norem, proto klade právní řád velký důraz na prevenci předcházení újmy, aby se eliminovaly případy, kdy by k ní vůbec mohlo dojít. S tím jsou pak spojeny určité specifické situace, kdy by k újmě sice mohlo dojít, resp. k ní došlo, avšak došlo k tomu za okolností, které vylučují za tuto škodu odpovědnost. Musí přitom jít o okolnosti předvídané přímo zákonem.⁶⁷ NOZ tyto okolnosti vylučující protiprávnost představuje v ustanoveních o krajní nouzi a nutné obraně v § 2905 a § 2906 NOZ. Aby se však mohlo jednat o jednání v krajní nouzi či nutné obraně, je vždy třeba, aby toto jednání bylo přiměřené povaze hrozící újmy, a to i vzhledem k osobě a poměrům napadeného. Dalšími případy je souhlas poškozeného či

⁶⁶ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.407

⁶⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 365-7

přípustné riziko, které je využíváno nejčastěji při medicínském experimentu (viz. § 33 a násl. zákona o specifických zdravotních službách), a vzdání se práva na náhradu újmy, přitom toto má své omezení zakotvené v § 2898 NOZ dle kterého se člověk nemůže vzdát předem náhrady újmy způsobené mu na přirozených právech a dále pro případ újmy, která byla způsobena úmyslně nebo z hrubé nedbalosti. Jiné případy, kdy odpovědný subjekt nebude povinen k nápravě újmy, jsou případy liberace a exkulpace, kdy se odpovědný subjekt zproští odpovědnosti. Tyto případy byly popsány v kapitole 2.3 této práce. Zvláštním případem je situace, kdy poškozený na sebe vezme nebezpečí oběti, přičemž se dovozuje, že tímto se dotýčný nevzdává práva na případnou náhradu za způsobenou újmu (§ 2899 NOZ).

Obecná prevenční povinnost předcházení vzniku újmy je v rámci občanského zákoníku zakotveno v ustanovení § 2900 NOZ které stanoví „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.*“. Tato obecná povinnost je dle důvodové zprávy odrazem klasické zásady *neminem ledere*. Tento základ má sledovat myšlenku, že hlavním účelem povinnosti k náhradě škody je škodu vypořádat, tj. umožnit posouzení, zda škodu vzniklou v něčí majetkové sféře nese poškozený, anebo má-li mu ji někdo nahradit, a tím současně vytvořit podněty k tomu, aby se vzniku škod předcházelo⁶⁸.

NOZ, narozdíl od občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., zužuje široký rozsah všeobecné prevenční povinnosti, který byl zakotven v § 415 obč.zák.. NOZ rozlišuje prevenční povinnosti také podle původu jejich vzniku.⁶⁹ Zatímco obecná prevenční povinnost je spjata s jednáním, resp. aktivním postupem jednající osoby, s níž se pojí nebezpečí vzniku újmy, a v těchto případech má prevenční povinnost nastoupit bezvýjimečně. Jiným případem je pak zvláštní prevenční povinnost, kde nebezpečí vzniku újmy má původ v právním předpise zvlášť upravených situacích. Zvláštní prevenční povinnost je upravena v ustanoveních § 2901 NOZ, povinnost zakročit na ochranu jiného má ten, kdo způsobí nebezpečnou situaci nebo nad ní má kontrolu, či ten, kdo ji může odvrátit; § 2902 NOZ zakládá oznamovací povinnost subjektu, který

⁶⁸ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1024

⁶⁹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1023

porušil nebo ví, že poruší právní povinnost, z čehož by mohla vzniknout jinému újma. Toto ustanovení také limituje odpovědnost odpovědného subjektu, že pokud svou oznamovací povinnost splní, poškozený nemá právo na náhradu újmy, které po oznámení mohl zabránit.

Obecným cílem prevenční povinnosti je v pojetí NOZ předcházení konání, při kterých by jinému vznikla bezdůvodná újma. NOZ přitom vyzdvihuje slovní spojení *nedůvodná újma* (resp. bezdůvodná újma v důvodové zprávě), jelikož se vychází z toho, že v závislosti na konkrétních okolnostech je vždy třeba posuzovat konkrétní případ, např. z hlediska chování průměrně rozumného člověka v daném případě, předvídatelnosti nebezpečí, porovnání hodnotového poměru zájmu sledovaného jednající osobou a zájmu jiné osoby, či třeba dosažitelnosti preventivních opatření pro jednající osobu.⁷⁰

Návrat ke klasické konstrukci pojetí náhrady za způsobenou újmu pak lze spatřit také v ustanovení § 2904 NOZ, které výslovně zakotvuje povinnost k náhradě újmy způsobené náhodou tomu, kdo dal ze své viny k náhodě podnět.

Samotná úprava náhrady újmy v NOZ je, narozdíl od občanského zákoníku č.40/1964 Sb., daleko komplexnější a členitější. Nehovoří se tak již pouze o náhradě škody, jak podotýká důvodová zpráva, v duchu primitivního materialismu, ale náhrada se týká újmy v komplexním pojetí⁷¹. Nahrazuje se jak materiální, tak imateriální újma. Dle § 2894 odst.1 NOZ „*Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)*“. Náhrada materiální újmy je dána vždy, naproti tomu imateriální újma se nahrazuje pouze v případech, kdy je výslovně ujednána, nebo pokud tak stanoví zákon, jak vyplývá z § 2894 odst. 2 NOZ. Tyto případy jsou nicméně pojaty vcelku široce. Ačkoliv NOZ ve většině ustanovení dále hovoří o náhradě škody, použijí se tato ustanovení také pro náhradu nemajetkové újmy, pokud jsou pro její odčinění dány předpoklady (§ 2894 odst.2 NOZ). Zpravidla se nahrazuje přímá i nepřímá újma. Typickou nepřímou materiální újmu je ušlý zisk. Konkrétním prostředkům a metodám náhrady újmy se podrobněji věnují další kapitoly této práce.

⁷⁰ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1024

⁷¹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1022

Základním východiskem náhrady újmy je povinnost škůdce nahradit újmu způsobenou zaviněně, přičemž je presumováno zavinění z nedbalosti⁷². Pokud poškozený argumentuje zaviněním z hrubé nedbalosti či úmyslně, musí toto své tvrzení prokázat. Toto je základní povinnost předvídaná zákonem, avšak najdou se také výjimky, které se od tohoto principu budou odchylovat, jak bude uvedeno dále.

Jak již bylo výše zmíněno, NOZ nově rozlišuje smluvní a mimosmluvní povinnost k náhradě újmy. Základem celé koncepce je nicméně povinnost k náhradě újmy způsobené při porušení dobrých mravů, což je upraveno v § 2909 NOZ „*Škůdce, který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit; vykonával-li však své právo, je škůdce povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.*“ V případě úmyslného porušení dobrých mravů se nerozlišuje, jde-li o povinnost smluvní či mimosmluvní, ale pro svůj zásadní charakter a význam pro soukromé právo je tak obecnou kategorií.⁷³

Pořadí, ve kterém NOZ upravuje povinnosti k náhradě újmy vzniklé z různých titulů vychází dle důvodové zprávy ze zájmu na ochraně hodnot, které tímto mají být chráněny. V první řadě je tak kladem důraz na dobré mravy, dále na dodržování zákonných povinností a posléze na dodržování smluvních povinností.⁷⁴

Mimosmluvní povinnost k náhradě újmy je jako Porušení zákona upraveno v ustanovení § 2910 NOZ „*Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.*“ Narozdíl od předchozí koncepce § 420 odst. 3 obč.zák. je zaviněné porušení povinností přímou podmínkou vzniku povinnosti k náhradě újmy. Je tak upuštěno od pojetí zavinění jako exkulpačního důvodu. Stejně tak se rozlišují případy zásahů do absolutních či jiných práv. V případě zásahu do absolutního práva vzniká povinnost

⁷² ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1022

⁷³ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1028

⁷⁴ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1029

k náhradě újmy vůči každému, zatímco v případě zásahu do relativního práva jen mezi stranami⁷⁵.

Smluvní povinnost k náhradě újmy je jako Porušení smluvní povinnosti upraveno v ustanovení § 2913 NOZ „(1) *Poruší-li strana povinnost ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit.*“. V případě smluvní povinnosti k náhradě újmy vychází koncepce z pojetí, že právo na náhradu má kromě druhé smluvní strany také případně další subjekt, kterého se účel smlouvy přímo dotýká. V těchto případech však musí dojít k zasažení chráněného zájmu této třetí osoby, přičemž ochrana třetí osoby musí být pro škůdce zjevná již při uzavírání smlouvy. Pokud by přímá souvislost mezi smlouvou a ochranou třetí osoby ze smlouvy zjevná nebyla, a porušením smluvních povinností dojde ke způsobení újmy třetí osobě, aplikují se ustanovení mimosmluvní povinnosti k náhradě újmy.⁷⁶

3.2 Náhrada újmy vs. náhrada škody

V předchozí úpravě občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. nebyl vztah mezi pojmy nemateriální újma a škoda zcela vyřešen. Explicitně definovány nebyly, a ačkoli v teorii převládalo chápání škody v materiálním smyslu, občas se našly i názory, zda-li by nebylo možno pod pojem škoda podřadit i nemajetkovou újmu, a vyřešit tím problém s jejich různou úpravou. Takové myšlenky lze najít například v odlišných stanoviscích k nálezů Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp.zn. Pl. ÚS 16/04.

Naproti tomu NOZ vztah mezi povinnostmi k náhradě újmy a náhradě škody již vymezuje v § 2894 NOZ. Povinnost k náhradě újmy s sebou vždy nese povinnost k náhradě škody jako majetkové újmy, resp. újmy na jmění.

Při povinnosti k náhradě škody tak jde jen o dílčí povinnost v rámci náhrady újmy, nicméně jedná se o nejčastější formu, která bude nahrazována. Tato povinnost je navíc zakotvena vždy, kdežto náhrada nemajetkové újmy se děje pouze v případech jejího výslovného ujednání, nebo zákonného předpokladu.

Materiální pojem škoda zahrnuje skutečnou škodu (*damnum emergens*) a ušlý zisk (*lucrum cessans*), to vše v ekonomickém smyslu aktiv či pasiv. Újma je naproti

⁷⁵ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1030

⁷⁶ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1029-1030

tomu pojmem širším, který zahrnuje také změny duševních aktiv a pasiv jedince, tedy takové, které nelze vyjádřit hmotně.⁷⁷ Nemajetková újma je tedy jakákoli újma, při níž nedochází k přímého zásahu do majetku, kdežto škoda je přímým zásahem do majetku. Zpravidla se bude lišit i způsob jejich nápravy.

Majetková újma, resp. škoda, bude prvořadě napravována uvedením do původního stavu (naturální restituce) a teprve v případě, že by to nebylo možné, účelné, nebo si tak přál poškozený, bude náhrada poskytována finanční kompenzací (relutární restituce). Ani přání poškozeného ohledně způsobu nápravy není neomezené, protože pokud by úmyslně volil takový způsob nápravy škody, aby jím šikanoval škůdce, nedostane se mu právní ochrany.⁷⁸ Pokud si však poškozený zvolí nápravu ve formě finanční kompenzace, hradí se mu zpravidla pouze škoda na majetku. Škoda na majetku zahrnuje jak přímou, skutečnou, škodu, tak i nepřímou škodu v podobě ušlého zisku. Finanční kompenzace však vždy musí být skutečná a dostatečně účinná pro nápravu způsobené škody. Vzhledem k charakteru majetku půjde o náhradu poměrně jednoduše ocenitelnou v penězích, a to jak skutečné škody, tak ušlého zisku.

Nemajetková újma se naproti tomu odčiní pouze v případech, kdy náhrada majetkové újmy není vůbec možná, nebo pokud by přiznání jen majetkové újmy poškozenému odporovalo obecně uznávaným zásadám spravedlnosti⁷⁹. Odčinění nemajetkové újmy se děje přiměřeným zadostiučiněním, které může mít různé podoby, v závislosti na konkrétních okolnostech způsobené újmy a jejímu charakteru. Preferovaná je tak morální satisfakce, a pokud by jiná satisfakce nebyla dost dobře možná nebo vhodná pro zajištění skutečného a dostatečného odčinění způsobené újmy, přichází na řadu finanční satisfakce.⁸⁰ Újma na zdraví je však vzhledem ke svým specifikům vždy nahrazována peněžitým plněním.

⁷⁷ DOUBEK, P., *Odškodnění újmy na zdraví v českém právu – příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející?*, Právní rozhledy č. 23-24/2012, s.809, dostupné také z <www.beckonline.cz>

⁷⁸ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1046

⁷⁹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1046

⁸⁰ ŠVESTKA, J; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.312

3.3 Náhrada při újmě na přirozených právech člověka v české právní úpravě

Náhrada při újmě na přirozených právech člověka je v české právní úpravě zakotvena v ustanoveních § 2956 a násl. NOZ. Přirozená práva člověka jsou chráněna dle první části NOZ, jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách práce. Při zásahu a vzniku újmy v této oblasti má škůdce povinnost nahradit způsobenou škodu i nemajetkovou újmu. V rámci nemajetkové újmy je jako nezbytná součást zakotveno také odčinění způsobených duševních útrap. Oproti předchozí koncepci obč.zák. se jedná o významný pokrok, neboť duševní útrapy byly spíše opomíjeny. Dle § 2957 NOZ musí způsob a výše přiměřeného zadostiučinění vždy odpovídat konkrétním okolnostem vzniku újmy, aby skutečně došlo k odčinění i okolností hodných zvláštního zřetele. Okolnostmi hodných zvláštního zřetele je zejména úmyslné způsobení újmy, použití lsti, pohrůžky, zneužití závislosti, uvedení zásahu ve veřejnou známost, či diskriminace. Stejně tak je třeba vzít v potaz obavy poškozeného z vážného poškození zdraví či ztráty života, pokud by tyto obavy byly zásahem do přirozených práv poškozeného vyvolány.⁸¹

Co do ustanovení § 2956 NOZ se v podstatě jedná o přebrání konceptu ochrany osobnosti stanovené v § 13 obč.zák. a představuje komplexní ochranu přirozených práv člověka. Koncepce NOZ výslovně přiznává poškozenému právo na náhradu materiální i nemateriální újmy včetně způsobených duševních útrap. Odstraňuje také podmínku předvídanou § 13 odst. 2 obč.zák. pro možnost uplatnění náhrady nemateriální újmy formou peněžitého plnění zejména jen v případech značného snížení důstojnosti osoby nebo její vážnosti ve společnosti. Fakticky tak má škůdce v případě zásahu do přirozených práv jiné osoby povinnost tento zásah odčinit se zřetelem ke všem okolnostem (§2957 NOZ). Pokud nepostačuje zadostiučinění poskytnuté formou morální satisfakce, je namísto finanční satisfakce.⁸²

Specifickými případy jsou náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení, které jsou upraveny v § 2958 a násl. NOZ a o nichž, resp. konkrétních nárocích z nich, bude podrobně pojednávat další kapitola práce. Nároky z titulu ublížení na zdraví či při

⁸¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 316

⁸² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 317

usmrcení jsou k obecnému ustanovení o náhradách z titulu zásahu do přirozených práv dle § 2956 NOZ v poměru speciality a komplexně specifikují náhrady při ublížení na zdraví či při usmrcení.

Zásadním je právě komplexní charakter náhrad způsobené újmy na zdraví předvídaný v § 2958 NOZ „*Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“. Za ublížení na zdraví lze považovat každé tělesné a duševní strádání poškozeného, které bylo způsobeno neoprávněným zásahem do jeho integrity.⁸³

Zásahem do integrity nemusí vždy nutně dojít k ublížení na zdraví, nicméně jednotná úprava náhrady při újmě na přirozených právech člověka je zásadní změnou oproti předchozí úpravě občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., která zásahy do integrity, resp. náhrady nemajetkové újmy z toho způsobené, upravovala dvoukolejně. Jednak obecně v rámci ustanovení o ochraně osobnosti v § 11 a násl. obč.zák., jednak pro případy škody na zdraví v § 444 a násl. obč.zák.. Ustanovení § 13 obč.zák. zakotvilo právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do osobnosti a odstranění jejich následků, což sebou vázalo i přiměřené zadostiučinění primárně v morální rovině, pokud by nepostačovala, tak také jako finanční kompenzace způsobené nemateriální újmy. V případě, že by zásahem do práva na ochranu osobnosti byla způsobena škoda, dle § 16 obč. zák. za ni škůdce odpovídal dle ustanovení o náhradě škody, § 420 a násl. obč.zák.. Pro případy škody na zdraví zákon v § 444 odst. 1 obč.zák. přiznal nárok na náhradu za utrpené bolesti v souvislosti se způsobenou škodou na zdraví a při trvalém charakteru poškození a překážce lepší budoucnosti také náhradu za ztížení společenského uplatnění, posléze byl zakotven i odst. 3 stanovující náhrady pro případ smrti. Ustanovení § 445 a násl. obč. zák. přiznávala nárok na náhradu některých nároků materiální povahy vzniklých v souvislosti s poškozením zdraví. Ačkoli by pojetí pojmu škody na zdraví mělo zahrnovat jakékoli tělesné a duševní strádání poškozené osoby mající původ v neoprávněném zásahu do její integrity, ustanovení § 444 obč.zák. toto nevyčerpávalo a nárok na náhradu škody vznikal pouze při fyzickém poškození zdraví. Bolestným odškodnil bolesti, které poškozený vytrpěl při úrazu, při léčení a při

⁸³ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1148

odstraňování důsledků úrazu (při rehabilitaci)⁸⁴, a náhradou za ztížení společenského uplatnění odškodnil nepříznivé důsledky tohoto poškození zdraví, obojí na základě obodování dle tzv. bodové vyhlášky. Stejně tak samotný pojem škoda na zdraví nelze považovat za nejvhodnější označení. Komentář jej označuje jako zvláštní nemajetkovou škodu⁸⁵, nicméně stále se upřednostňuje především ekonomický aspekt a duševní aspekt újmy v pravém smyslu zůstával v pozadí⁸⁶. Teorie k tomu dodává, že ustanovení o náhradě škody na zdraví nemá za cíl sloužit jako plná náhrada vzniklé újmy na zdraví, ale jen jako její určité zmírnění⁸⁷.

Systém náhrad újmy v NOZ slučuje oblasti náhrady nemajetkové škody a náhrady nemajetkové újmy z titulu práva na ochranu osobnosti dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.. V oblasti náhrad újmy na přirozených právech člověka a spory z nich vzniklé jednotně stanovuje za věcně příslušné v prvním stupni okresní soudy. Okresní soudy byly dle předchozí úpravy věcně příslušné v prvním stupni pouze pro spory z titulu náhrady škody, kdežto pro spory z titulu porušení práv na ochranu osobnosti byly věcně příslušné v prvním stupni krajské soudy. Stejně tak v oblasti nemateriální újmy na zdraví došlo k setření rozdílu mezi principy stanovení výše náhrad z titulu náhrady škody na zdraví a z titulu porušení práva na ochranu osobnosti, jak rozlišoval obč. zák.. Zatímco pro oblast náhrad škod na zdraví či pro případy usmrcení byly částky stanoveny poměrně rigidně tzv. bodovou vyhláškou či pro případ usmrcení paušálními částkami dle zákona a v podstatě bez možnosti tyto částky dále přizpůsobit konkrétnímu případu, v oblasti náhrad při porušení práv na ochranu osobnosti stanovil konkrétní částku soud na základě své volné úvahy a vzhledem ke konkrétním okolnostem, avšak s horní hranicí, kolik požadoval žalobce ve svém žalobním návrhu.

Fakt, že z různého titulu byly nároky při zásahu do zdraví hodnoceny zcela rozdílně, vedl postupně praxi ke snaze o uplatňování těchto nároků i cestou podání žaloby dle § 13 obč.zák.. V některých případech namísto využití § 444 obč.zák., v jiných případech jako doplněk § 444 obč.zák.. Hlavním argumentem byla především

⁸⁴ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1147

⁸⁵ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1149

⁸⁶ DOUBEK, P. *Odškodnění újmy na zdraví v českém právu – příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející?* Právní rozhledy, 23-24/2012, s.809, dostupné také z <www.beckonline.cz>

⁸⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2. 5. vydání*, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.402

snaha o získání vyšší náhrady za vytrpěnou újmu na zdraví, neboť přiznávané nároky z titulu náhrady dle § 444 obč.zák. byly považovány za nedostatečné. Stanovení jejich výše navíc plně vycházelo z objektivistických kritérií tzv. bodové vyhlášky (vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., dále jen „vyhláška“), jejíž tabulkový princip obodování poškození bolesti a ztížení společenského uplatnění se zřetelem na věk poškozené osoby, byl považován za vysoce neadekvátní a nedůstojný, navíc fakticky docházelo k diskriminaci. Vyhláška sice stanovila, že pro případy hodných zvláštního zřetele bylo možno náhradu navýšit (§ 6 a 7 vyhlášky), nicméně k tomu docházelo poměrně zřídka. Stejně tak výše nároků na náhradu v případě usmrcení osoby blízké byla považována za naprosto neadekvátní, pokud § 444 odst. 3 obč.zák. stanovil fixní částky v závislosti na příbuzenském poměru se zesnulým (nárok byl přiznán také osobě blízké žijící se zesnulým ve společné domácnosti) v rozmezí 85.000,- Kč až 240.000,- Kč, aniž by se dále zkoumaly jakékoliv další okolnosti. Což se jeví jako velmi neproporcionální a nespravedlivé, jelikož stejnou částku jako odškodnění svých útrap ze smrti osoby blízké dostal například pozůstalý manžel, který se zemřelým po několik let žil odděleně, tak pozůstalý manžel, kterého se zemřelým pojilo dlouholeté a významné duševní pouto. Z logiky věci však jejich citové strádání bude diametrálně odlišné.⁸⁸

Jak bylo zmíněno výše, § 444 odst. 1 obč.zák. při poškození zdraví odškodňoval pouze bolest a případné ztížení společenského uplatnění, nebyl však brán zřetel na případné další nemajetkové újmy s tímto související. Snaha o celkové vyvážení takto neadekvátně stanovených náhrad nemajetkové újmy často vedla k žalobám z titulu ochrany osobnosti dle § 13 odst. 2 obč.zák.. Jejich výhoda byla spatřována především ve volné úvaze soudu při stanovení výše jejich náhrady, která byla omezena pouze maximální výší, kterou požadoval žalobce ve svém návrhu (§ 153 odst. 2 OSŘ), nikoli na základě pouhého obodování dle objektivní tabulky. Nicméně soudy nejsou vázány právní kvalifikací žalobního návrhu.

Teorie i judikatura byla poměrně rozpolcená ohledně otázky možnosti či nemožnosti souběhu žalob jak z titulu náhrady škody na zdraví tak z titulu ochrany osobnosti. Po dlouhém a různorodém vývoji nakonec judikatura zaujala vcelku jednotné stanovisko. Judikatura těmto nárokům přiznala samostatnost, avšak i přes jejich

⁸⁸ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1046-1047

samostatnost nepřiznala možnost duplicitního uplatňování nároku jak z titulu ochrany osobnosti tak náhrady škody při stejných skutkových tvrzeních. Případy jejich uplatňování jsou specifické a dvojitým hodnocením téhož nároku by došlo k porušení principu proporcionality a zásady *ne bis in idem*⁸⁹. Ústavní soud ve svém nálezu sp.zn. Pl. ÚS 16/04 připustil, že souběžné uplatnění nároku může být dáno v případech, kdy jednorázové odškodnění pozůstalých z titulu náhrady škody dle § 444 odst. 3 nebylo dostatečným zadostiučiněním újmy na jejich osobnostních právech vzhledem ke konkrétním okolnostem, proto by bylo připuštěno i uplatnění nároku dle § 13 odst. 2 obč.zák.. Po dalším judikatorním vývoji, za zmínku stojí především usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp.zn. 30 Cdo 154/2007, které dovozovalo absolutní samostatnost nároků a výslovně přiznávalo možnost jejich souběžného uplatňování, vývoj víceméně zakončil Vrchní soud v Olomouci v rozsudku ze dne 5. 5. 2010, sp.zn. 1 Co 2/2010: *„Ochrana osobnosti však může mít místo pouze v případech skutků, nároků (jakkoliv pojmenovaných) či osob odlišných od skutků, či nároků či osob spadajících do právního režimu náhrady škody na zdraví, popř. v situacích, u nichž je právní úprava náhrady škody natolik paušální, že ji proto nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému.*⁹⁰“.

Ústavní soud při řešení ústavní stížnosti ohledně zrušení § 444 odst. 2 obč.zák. sice zaujal ve svém nálezu ze dne 16. 10. 2007, sp.zn. Pl. ÚS 50/05 stanovisko, že obecné soudy by měly vždy aplikovat princip proporcionality při určování výše náhrady újmy a nejsou povinny aplikovat podzákonný právní předpis, pokud by shledaly jeho rozpor se zákonem či mezinárodní smlouvou (čl. 95 Ústavy). Možnost neaplikovat tzv. bodovou vyhlášku se však v případech náhrady újmy na zdraví dle § 444 odst. 1 obč.zák. mezi obecnými soudy příliš neujala.

Vzhledem k tomu, že s účinností NOZ došlo ke zrušení kritizované bodové vyhlášky a paušálních náhrad v případě usmrcení osoby blízké, stejně jako omezení náhrady při újmě na zdraví pouze na bolest a ztížení společenského uplatnění, problém s dichotomií nároků byl vyřešen. Zbývá už jen vyřešit problém při stanovení jejich výše.

V minulosti byla poměrně sporná také otázka, zda-li se právo na náhradu újmy na zdraví promlčuje. Zatímco ohledně nároků z titulu § 444 a násl. obč.zák. nebyl

⁸⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp.zn. 1 Co 2/2010-81, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. Rc 56/2011

⁹⁰ tamtéž

v teorii ani judikatuře rozpor a promlčovaly se v obecné tříleté lhůtě, ohledně práva na náhradu nemajetkové újmy z titulu § 13 odst. 2 obč.zák. byly v teorii i judikatuře poměrně dlouho rozpory, nicméně převládal názor, že se i tento nárok promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě.⁹¹ Koncepce NOZ má v tomto ohledu již zcela jasno, právo na život a zdraví a další osobní práva jsou dle § 612 NOZ nepromlčitelná, avšak promlčují se práva na odčinění újmy na nich způsobené. Jedná se tak o prekluzi nároku na náhradu újmy na zdraví, a to v subjektivní tříleté lhůtě dle § 629 odst. 1 NOZ. Kritériem počátku běhu lhůty bude subjektivní okamžik, kdy se poškozený dozvěděl o tom, kdo mu újmu na zdraví způsobil, či se o tomto měl a mohl dozvědět, dle § 619 odst. 2 NOZ. Zvláštní úpravu zákon předvídá v § 622 NOZ také pro ne plně svéprávné nezletilé, kterým promlčecí lhůta počne běžet okamžikem nabytí svéprávnosti či jmenováním opatrovníka.

Rozdílná byla také úprava aktivně legitimovaných osob k uplatnění nároku z titulu ochrany osobnosti dle § 13 odst. 2 obč.zák., kdy aktivně legitimovány byly osoby, jejichž právo na ochranu osobnosti bylo porušeno, a v případě jejich smrti toto právo příslušelo uplatnit dle § 15 obč.zák. jejich manželů, dětem, případně rodičům⁹². Naopak z titulu náhrady škody na zdraví dle § 444 a násl. obč.zák. byly aktivně legitimovány pouze osoby, k jejichž škodě na zdraví přímo došlo, a v případě jejich smrti nebyla uznána možnost postmortální ochrany a přiznání nároku na náhradu jiným osobám, jelikož bylo chápáno jako ryze osobní právo poškozeného⁹³.

⁹¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 1*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.211

⁹² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 1*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.211-212

⁹³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.435

4. Újma na zdraví v české právní úpravě

Újma na zdraví je druhem újmy, která může vzniknout při zásahu do přirozených práv člověka, přičemž spočívá v nemateriální i materiální újmě. Jak bylo uvedeno výše, jedná se o zásah do integrity lidské bytosti, který může spočívat v zásahu do její fyzické či psychické složky.

Dojde-li k ublížení na zdraví či k usmrcení, má poškozený na škůdci právo na náhradu způsobené újmy v celém jejím rozsahu. Nahrazuje se materiální a nemateriální újma, přičemž vzhledem k charakteru újmy na zdraví se bude i nemateriální újma zásadně nahrazovat formou peněžitého plnění, s cílem skutečně a plně odčinit způsobenou újmu na zdraví. Náhrada sice nemůže být považována za ekvivalent způsobené újmy na zdraví, nicméně má za cíl tuto újmu přiměřeně zmírnit, má tak satisfakční charakter⁹⁴.

V rámci materiální újmy se hradí náklady spojené s péčí o zdraví či náklady pohřbu a dále peněžité dávky za ztrátu na výděleku, za ztrátu na důchodu, či výživa pozůstalým. Tyto nároky jsou stanoveny taxativně.

V rámci nemateriální újmy se hradí částka plně vyvažující vytrpěné bolesti, ztížení společenského uplatnění, další nemateriální újmy vzniklé v souvislosti s poškozením zdraví, či duševní útrapy v případě usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké. Vzhledem k tomu, že zejména pojem další nemateriální újmy je poměrně široký a prozatím dostupná česká literatura nijak nepřibližuje, co vše by tento pojem mohl zahrnovat, mohla by jako určitá inspirace posloužit kupříkladu francouzská úprava, která dílčí nároky nemajetkové újmy při škodě na zdraví upravuje poměrně podrobně, o čemž pojedná následující kapitola této práce.

Otázkou zůstává, jak se postaví judikatura k postmortální ochraně nároků nemateriální újmy, zda-li jako doposud nebude přiznávat přechod peněžité satisfakce na dědice poškozeného, což bylo teorií kritizováno⁹⁵, anebo zda přechod na dědice bude povolen, jako tomu je i v případě náhrady majetkové újmy. Důvodová zpráva k § 2009 NOZ uvádí, že se přebírá ustanovení § 579 obč.zák., avšak výslovná zmínka o tom, že

⁹⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 402

⁹⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 435-436

by zanikalo také právo na náhradu bolestného a ztížení společenského uplatnění již je vypuštěna.

4.1 Materiální újma

Pojetí náhrad materiální újmy způsobené při ublížení na zdraví či při usmrcení zůstává až na drobné odchylnosti a některá formulační zpřesnění téměř beze změn, oproti koncepci občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.. Zůstávají zachovány stejné dílčí nároky nákladů spojených s péčí o zdraví, pohřbem, náhrady při ztrátě na výdělků či výživné pozůstalým. Změny oproti předchozí úpravě jsou spíše kosmetického charakteru a budou zmíněny dále u jednotlivých nároků zvlášť. Novinkou v této oblasti je § 2965 kdy je škůdce povinen k náhradě toho, oč třetí osoba přišla v důsledku újmy způsobené poškozenému, který pro ni bezplatně vykonával práce v domácnosti či závodu. Jednotlivé dílčí nároky jsou hrazeny buď jednorázovou náhradou anebo peněžitým důchodem, přičemž poškozený namísto peněžitého důchodu může požadovat jednorázové odbytné (§ 2968 NOZ). Na rozdíl od předchozí úpravy tak již není nutná dohoda se škůdcem.

4.1.1 Náklady spojené s péčí o zdraví

Náklady spojené s péčí o zdraví jsou upraveny v § 2960 NOZ „*Škůdce hradí též účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost tomu, kdo je vynaložil; požádá-li o to, složí mu škůdce na tyto náklady přiměřenou zálohu.*“.

Oproti předchozí úpravě občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. se nenahrazují pouze náklady léčení, ale jakékoli náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, jeho osobu či domácnost, které by nevznikly, pokud by k újmě na zdraví nedošlo. Nicméně i předchozí koncepce chápala náklady léčení v širším smyslu, a teorie i judikatura dovodila, že za náklady léčení se považují náklady na doplňky léčby, na rehabilitaci, na nákup léčebných či ortopedických pomůcek, na dietní či vydatnější stravu, na výpomoc v domácnosti a na péči o poškozeného v případě jeho bezmocnosti, jakož i náklady nejbližších příbuzných poškozeného spojené s návštěvami nemocného v nemocnici⁹⁶. Za jiné náklady je možno považovat jakékoli další náklady, které vznikly v přímém

⁹⁶ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1169

důsledku péče o poškozeného nebo jeho domácnost. V každém případě se musí jednat o náklady účelně vynaložené, za které je možno považovat náklady, které slouží ke zlepšení zdravotního stavu poškozeného⁹⁷.

Úprava NOZ výslovně připouští nárok na péči o domácnost postiženého, což lze vzhledem k některým nedávným judikatorním tendencím hodnotit jako pozitivní změna. Dlouhodobě byl sice nárok na náhradu při péči o domácnost poškozeného judikaturou po dobu léčení přiznáván, přičemž judikatura vycházela z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 3 Cz 49/71, avšak byl přiznáván pouze po dobu léčení, nikoliv po následnou dobu trvání nepříznivého zdravotního stavu poškozeného. Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 19. 10. 2010, sp.zn. 25 Cdo 2456/2008 rozhodl, že pokud o poškozeného pečuje člen rodiny, nemá nárok na náhradu této péče. Ústavní soud následně toto rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil svým nálezem sp.zn. IV. ÚS 444/11, ve kterém mimo jiné vyjádřil závěr, že nárok na náhradu péče o osobu či domácnost poškozeného by měl být přiznáván po celou dobu, po kterou to zdravotní stav poškozeného vyžaduje.⁹⁸

Náklady účelně vynaložené se hradí osobě, která je vynaložila, přičemž může žádat i přiměřenou zálohu na tyto náklady, v případě, že by to bylo nezbytné pro zajištění péče o poškozeného či jeho domácnost. Možnost požádat o přiměřenou zálohu je taktéž novinkou NOZ, které by mělo sloužit ke zlepšení postavení osoby pečující o poškozeného do doby přiznání a skutečné úhrady nákladů spojených s péčí o poškozeného či jeho domácnosti. Aktivně legitimovanou k uplatnění nároku bude jakákoli osoba, která náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného a jeho domácnost vynaložila.⁹⁹

Předmětem náhrady nejsou náklady zdravotní pojišťovny, jde-li o osobu pojištěnou v České republice na základě všeobecného zdravotního pojištění, dle zákona č. 48/1997 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění. Pokud škůdce újmu poškozenému na zdraví způsobil svým zaviněným protiprávním jednáním, má zdravotní pojišťovna, která hradila poskytnuté zdravotní služby za poškozeného vůči škůdci nárok na regresní

⁹⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.430

⁹⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 5. 12. 2012, sp.zn. IV. ÚS 444/11

⁹⁹ BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2012, s.458

náhradu vynaložených nákladů za zdravotní služby poskytnuté poškozenému, a to na základě § 55 odst. 1 zákona o všeobecném zdravotním pojištění.¹⁰⁰

4.1.2 Náklady pohřbu

Náklady pohřbu upravuje § 2961 „Škůdce nahradí tomu, kdo je vynaložil, přiměřené náklady spojené s pohřbem v rozsahu, v jakém nebyly uhrazeny veřejnou dávkou podle jiného právního předpisu. Přitom se přihledne k zvyklostem i k okolnostem jednotlivého případu.“

Za přiměřené náklady nelze zpravidla považovat veškeré náklady pohřbu, které byly skutečně na pohřeb účelně vynaloženy, ale jen takové náklady a v takové výši, jež lze považovat vzhledem k okolnostem případu a obecným zvyklostem za přiměřené.¹⁰¹ Náklady, které je možno považovat za přiměřené a v souladu se zvyklostmi, je možno příkladně nalézt v § 26 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Těmito náklady mohou být náklady pohřebního ústavu, náklady na nájem hrobového místa, spolu s náklady na úpravu hrobu a zřízení smuteční desky či pomníku, a pro osoby zesnulému blízké také cestovní náhrady a jedna třetina nákladů smutečního ošacení.¹⁰²

Dalším kritériem je předpoklad, že požadované náklady pohřbu buďto převyšují výši pohřebního, anebo jím vůbec nebyly hrazeny. Pohřebné je jednorázová veřejná dávka, upravená v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a pro rok 2014 je stanoveno ve výši 5.000,- Kč.

4.1.3 Peněžité dávky

Peněžité dávky, na které poškozenému či pozůstalým vzniká nárok v souvislosti s ublížením na zdraví či s usmrcením, jsou z hlediska účelu jejich poskytování dávky vzniklé jako náhrada na ztrátu na výdělku poškozeného, náhrada za ztrátu bezplatné pracovní síly poškozeného třetí osobě, či náklady na výživu pozůstalým.

Náhrady při ztrátě na výdělku upravuje § 2962 a násl. NOZ. Ztráta na výdělku specifickým typem majetkové újmy, která poškozenému skutečně vznikla, a to

¹⁰⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 431

¹⁰¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 438

¹⁰² ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1169

důsledkem poškození zdraví.¹⁰³ Rozlišují se případy náhrady na ztrátě na výdělků po dobu pracovní neschopnosti poškozeného, po skončení pracovní neschopnosti a případné invaliditě a ztrátě na důchodu, přičemž se jedná o samostatná dílčí práva.

Nárok na náhradu při ztrátě na výdělků po dobu pracovní neschopnosti (§ 2962 odst. 1 NOZ) poškozeného vzniká při snížení pracovní schopnosti poškozeného, která je přímým důsledkem újmy na zdraví a zároveň dojde ke snížení výdělků nebo jeho úplné ztrátě. Náhrada je hrazena peněžitým důchodem a její výše je určena rozdílem mezi průměrným výdělkem před vznikem újmy na zdraví a částkou, která byla poškozenému vyplacena po dobu pracovní neschopnosti na základě jiného právního předpisu, nejčastěji dávek nemocenského pojištění dle zák. č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Tímto se má zajistit, aby částka nebyla hrazena duplicitně. Promlčecí doba počíná běžet dnem vyplacení poslední dávky nemocenského.¹⁰⁴

Po skončení pracovní neschopnosti či v případě invalidity se peněžitým důchodem hradí rozdíl mezi průměrným výdělkem, kterého poškozený dosahoval před poškozením, a tím, kterého dosahuje po skončení pracovní neschopnosti (§ 2963 NOZ), přičemž se do jeho výše započte i případný invalidní důchod. Nárok vzniká za předpokladu, že i po skončení pracovní neschopnosti trvá snížení pracovní schopnosti poškozeného vlivem způsobené újmy na zdraví a poškozený důsledkem toho nedosahuje stejného výdělků jako před poškozením. Cílem je vyrovnat výši průměrného výdělků dosahovaného před vznikem újmy na zdraví a po něm.¹⁰⁵ Při stanovení výše se přihlíží k případnému dlouhodobému zvýšení potřeb poškozeného, ke kterým došlo důsledkem poškození zdraví. Stejně tak je třeba přihlížet ke zvýšenému úsilí či námaze, které musí poškozený vynaložit pro dosahování výdělků, a také předpokládanému růstu výdělků, kterého by jinak dosahoval, a který lze rozumně očekávat. Rozhodným je pro určení výše náhrady stav poškozeného v době rozhodnutí soudu (§ 154 odst. 1 OSŘ). Soud může nárok poškozeného dle svého uvážení zajistit přiměřeným způsobem. Nárok

¹⁰³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 431

¹⁰⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 432

¹⁰⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 433

přítom není nijak zákonem omezen či limitován, ale vychází se z konkrétních okolností daného případu.¹⁰⁶

V případě žáků či studentů mají tito nárok na náhradu ztráty na výdělku dle výše uvedených pravidel o průměrném výdělku, či spíše očekávaném průměrném výdělku, od okamžiku, kdy by skončila jejich povinná školní docházka, studium či příprava na povolání po dobu, po kterou se následkem újmy na zdraví prodlužuje doba jejich vzdělávání, trvá jejich neschopnost, či jejich zdravotní poškození brání zapojení do výdělečné činnosti (§ 2962 odst. 2 NOZ). Zdravotní postižení vzniklé následkem úrazu může bránit zapojení do výdělečné činnosti plně, nebo částečně. Brání-li zapojení pouze částečně, nárok poškozeného by nevznikl, pokud by vlastní vinou zameškal možnost výdělku výkonem práce vhodné dle jeho snížených schopností.¹⁰⁷

Náhrada za ztrátu na důchodu (§ 2964 NOZ) nalézá své místo v případech, kdy vlivem újmy na zdraví poškozený pobíral náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, které nejsou započítávány do vyměřovacího základu pro stanovení starobního důchodu. V okamžiku odchodu poškozeného do starobního důchodu mu vzniká nárok na náhradu ve výši vypočteného starobního důchodu a výši starobního důchodu, kterého by dosahoval, kdyby do vyměřovacího základu byly započítány i náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti.

Zvláštní kategorií jsou případy, kdy poškozený bezplatně konal pro jiného v jeho domácnosti či závodu určité práce, a vlivem poškození zdraví jich vykonávat nemůže. Škůdce v těchto případech nahradí formou peněžitého důchodu osobě, pro kterou byly práce konány, oč tato přišla, jak stanoví § 2965 NOZ.¹⁰⁸

Při usmrcení náleží pozůstalým, které zemřelý vyživoval nebo byl povinen poskytovat vyživovat, nárok na peněžitý důchod hrazený škůdcem, a to ve výši rozdílu mezi výživným, které by dle rozumného očekávání poskytoval zemřelý, kdyby k újmě na jeho zdraví a smrti nedošlo, a dávkami důchodového zabezpečení, na které pozůstalým vznikl nárok po smrti živitele (§ 2966 NOZ). Nárok na náhradu výživného

¹⁰⁶ BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2012, s. 458

¹⁰⁷ BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2012, s.459

¹⁰⁸ BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2012, s.459

mají i osoby, které zemřelý vyživoval, přestože k tomu nebyl povinen. Takovou osobou bude dle judikatury například družka zemřelého, pokud ji zemřelý vyživoval, ale i jakákoli jiná osoba, která prokáže, že ji zemřelý poskytoval výživu, přičemž je třeba, aby výživa byla zemřelým poskytována nejen jednorázově. Stejně tak mají nárok osoby, ke kterým zemřelý měl zákonnou vyživovací povinnost, ale výživu jim neposkytoval, přičemž výše tohoto nároku zpravidla bude určována výší, v jaké byla nebo by byla přiznána soudním rozhodnutím.¹⁰⁹ Výživné je třeba chápat v širším smyslu jako všechny potřeby vyživované osoby nezbytné pro její běžný život vzhledem k její konkrétní situaci¹¹⁰. NOZ předpokládá také obecnou limitaci náhrady výživného v § 2967 NOZ jednak očekávaným dožitím zemřelého, a jednak tím, že úhrn výše všech nákladů na náhradu výživného nemůže být vyšší než částka, na kterou by měl zemřelý jinak nárok jako náhradu za ztrátu na výdělků či důchodu.¹¹¹

Ustanovení § 2968 NOZ zakotvuje možnost poškozeného požádat o nahrazení peněžitého důchodu odbytným, tedy přiznat mu jeho nárok nikoli opakujícím se plněním, ale jednorázovým plněním, které by zahrnovalo všechny očekávaně vzniklé nároky, přičemž již není nutná domluva se škůdcem, ale postačují důležité důvody na straně poškozeného.¹¹²

Vzhledem k charakteru peněžitého důchodu jako opakujících se dávek se každá jednotlivá dávka promlčuje zvlášť. Aktivně legitimovaným k podání žaloby na plnění peněžité dávky je dle charakteru dávky povětšinou pouze poškozený, resp. osoba, která utrpěla újmu na zdraví, pouze v případě předvídaném v § 2965 NOZ je aktivně legitimovanou osoba, v jejíž domácnosti nebo závodě poškozený bezplatně konal práce, a v případě § 2966 NOZ jsou aktivně legitimované osoby, které mají nárok na výživné po zemřelém. V případě smrti přechází povinnost k náhradě těchto nároků na dědice¹¹³.

¹⁰⁹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1173

¹¹⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 436

¹¹¹ BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2012, s.460

¹¹² BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Plzeň, Aleš Čeněk s.r.o., 2012, s.460

¹¹³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 436

4.2 *Nemateriální újma*

4.2.1 **Náhrada za vytrpěné bolesti**

Náhradu za vytrpěné bolesti způsobené při ublížení na zdraví stanovuje § 2958 NOZ. Vytrpěné bolesti nahrazuje škůdce poškozenému finanční částkou, která by tyto bolesti měla plně vyvážit. Cílem finanční kompenzace je snaha o zmírnění nepříjemných důsledků spojených s poškozením zdraví, neboť újmu na zdraví nelze plně napravit, ale finanční náhrada má napomoci obnovení důstojného způsobu života i po poškození zdraví¹¹⁴.

Ačkoli právní teorie za bolest považuje jakékoli fyzické a psychické strádání poškozeného, které vzniklo jako důsledek ublížení na jeho zdraví¹¹⁵, ve skutečnosti dle předchozí úpravy občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. a jeho prováděcích předpisů, zejména tzv. bodové vyhlášky (č. 440/2001 Sb.), byl upřednostňován aspekt pouhé fyzické bolesti, a to v její akutní fázi (§ 4 odst. 1 bodové vyhlášky). Bolest navíc byla hodnocena objektivním měřítkem s přesvědčením, že ji vnímají všichni stejně, a jakémukoli poškození zdraví tak lze přiřadit určitý počet bodů, který stanoví přílohy bodové vyhlášky svými tabulkami. Lékařský posudek, který určoval bodové ohodnocení daného případu tak často končil anonymním obodováním diagnózy bez zřetele ke konkrétní osobě poškozeného a bez ohledu na okolnosti, za jakých k poškození zdraví došlo. Problematická byla také předvídatelnost lékařských posudků, neboť i přes poměrně kazuistický charakter vyhlášky zpravidla každý lékař mohl dospět k jinému bodovému ohodnocení stejného poškození zdraví.

Dle medicínské teorie, resp. definice IASP (Mezinárodní organizace pro studium bolesti) je bolest „*nepříjemný smyslový a emocionální zážitek spojený s aktuálním nebo potencionálním poškozením nebo se jako takový popisuje. Bolest je vždy subjektivní*“¹¹⁶.

Nejvyšší soud Československé republiky ve svém rozhodnutí z roku 1937 definoval bolestné jako „*Bolestné (§1325 obecného zákoníku občanského) jest náhrada za to, že porušení těla nebo zdraví nemůže být uvedeno do předešlého stavu, tedy zejména též za újmu záležející v tom, že je člověk úrazem na určitou dobu připraven o*

¹¹⁴ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1147

¹¹⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 434

¹¹⁶ ROŠKOVÁ, S.; *Bolest – fyziologie, fáze a léčba*. [online] c2010 [cit. 2014-03-04] Dostupné z <<http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/bolest-fyziologie-faze-a-lecba-464377>>

*své zdraví, že je proto obyčejně nucen ke změně pravidelného způsobu života v horší změnu tím, že je na př. upoután na lože, omezen ve volnosti pohybů a pod. a že jeho bytost prodělává k tomu účelu, aby překonala porušení zdraví a obnovila předešlý stav, svízelný uzdravovací proces. Takovouto náhradu lze uložit i za dobu, po kterou byl poškozený v bezvědomí.*¹¹⁷“.

Pojetí bolesti jako subjektivního stavu poškozeného přebírá také NOZ, když dle důvodové zprávy opouští pojetí § 444 odst. 2 a 3 obč.zák. a vůbec myšlenku, že by sazebník výše náhrad měl a priori stanovit zákon či podzákoný právní předpis, aby se zjednodušilo rozhodování soudů¹¹⁸.

Nadále budou mít pro stanovení výše náhrad za utrpené bolesti bezpochyby významnou roli lékařské posudky, avšak oproti předchozí úpravě, kdy se prakticky omezovaly na obodování poškození zdraví dle sazebníku, bude zapotřebí pokládat znalcům z oboru medicíny otázky tak, aby celkově zhodnotily zdravotní stav poškozeného, a to jak fyzický tak psychický stav. Zhodnocením zdravotního stavu se myslí detailnější přiblížení zdravotního stavu, dle konkrétní potřeby případu zhodnocení poškození zdraví, podrobný průběh léčení i prognózu očekávaného budoucího vývoje stabilizovaného zdravotního stavu, včetně všech možných trvalých následků, důsledků či omezení, které zdravotní stav pro konkrétního poškozeného bude mít.

Zásadní změnou je zdůraznění, že náhrada má vytrpěné bolesti vyvážit plně, tedy s respektem ke konkrétní osobě i konkrétním okolnostem vzniku poškození zdraví a tím vytrpěné bolesti.

Náhrada za vytrpěné bolesti je poskytována jako plnění osobního charakteru pro poškozeného, aktivně legitimovaným k podání žaloby na náhradu újmy na zdraví je pouze poškozený, tedy jen osoba, která sama utrpěla ublížení na zdraví. Tento fakt souvisí také s počátkem běhu promlčecí lhůty u ne zcela svéprávných nezletilých, jak bylo uvedeno výše. Zmínit lze také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp.zn. 25 Cdo 2413/2009, ve kterém Nejvyšší soud zaujal stanovisko bolestného jako plnění výsostně osobního charakteru, v případě újmy na zdraví nezletilého proto k podání žaloby není aktivně legitimován ani jeho zákonný zástupce.

¹¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 11. 1937, sp.zn. Rv II 382/36

¹¹⁸ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1046

4.2.2 Ztížení společenského uplatnění

Náhrada za ztížení společenského uplatnění je obdobně jako náhrada za vytrpěné bolesti upravena v § 2958 NOZ a jde o plnění ryze osobního charakteru, které má poškozenému odčinit překážku lepší budoucnosti. Aktivně legitimován k podání žaloby je opět jen sám poškozený.

Ztížením společenského uplatnění se rozumí nepříznivé důsledky, které mělo poškození zdraví pro životní úkony poškozeného, uspokojování životních a společenských potřeb a plnění životních úkolů¹¹⁹. Jde v podstatě o změnu v kvalitě života poškozeného po stabilizaci jeho zdravotního stavu po vzniku újmy na zdraví. Ztížení společenského uplatnění je chápáno jako relativně trvalý stav, který je možno hodnotit až po stabilizování zdravotního stavu poškozeného, zpravidla však nejdříve po jednom roce od poškození zdraví. Jeho předpokladem je vznik překážky lepší budoucnosti, která je projevem trvalých následků poškození zdraví, které omezují poškozeného na způsobu života, který žil před poškozením zdraví.¹²⁰

Je třeba brát v úvahu možnosti uplatnění poškozeného v životě, ve společnosti, v rodinném životě, sportovním, kulturním a politickém životě. Také všechny fyzické důsledky jakými je například zohyzdění v podobě jizev či amputace končetin, omezení schopnosti pohybu a orientace vlivem poškození smyslového či pohybového ústrojí, ale také omezení jeho schopností v dalších sférách běžného života. Tím může být zejména omezená možnost volby povolání, účasti na kulturních a sportovních akcích, ale také tím může být omezena i možnost volby partnera či jiné aspekty v souvislosti společenského života. Nejvýznamnější roli hrají složky, kterými je vlivem poškození na zdraví omezena možnost seberealizace oproti dosavadnímu způsobu života. Stejně tak hraje významnou roli i věk poškozeného při vzniku újmy na zdraví.¹²¹

Zcela rozdílně tak kupříkladu amputaci dolní končetiny bude pociťovat devadesátiletý důchodce anebo dvacetiletý profesionální atlet. Ač se v obou případech bude jednat o zvlášť závažný následek který oba jedince významně ovlivní na kvalitě jejich dalšího života, v případě mladého atleta bude zásah o to citelnější, neboť se

¹¹⁹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1147

¹²⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2*. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 434

¹²¹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1147-1148

zjevně nadále nebude moci věnovat profesionální atletice na téže úrovni, ani stejnému způsobu života jaký by vedl, kdyby k amputaci nedošlo.

Hlavním kritériem pro určení ztížení společenského uplatnění je srovnání způsobu života před a po poškození zdraví a zejména nakolik byly omezeny či znemožněny možnosti, které by měl, nebýt poškození zdraví. Nárok má za cíl vyvážit nepříjemné důsledky vzniklé omezením či ztrátou schopností se uplatnit v životě a společnosti.¹²²

V minulosti byla výše nároku určována na základě lékařského posudku, ve kterém byla obodována utrpěná omezení na zdraví podle bodové vyhlášky, resp. jejich příloh 2 a 4. Tato však byla příliš objektivní a nedávala prostor pro skutečnou subjektivizaci výše náhrady. Po jejím zrušení NOZ vychází ohledně stanovení výše nároku (stejně jako pro určení výše nároku za vytrpěné bolesti a jiné nemateriální újmy) z předpokladu jeho plného vyvážení, se zřetelem ke konkrétnímu případu a všem okolnostem, a pokud by jej nešlo určit jinak, určí jej soud volnou úvahou dle zásad slušnosti.

4.2.3 Další nemajetkové újmy

Náhrada dalších nemajetkových újem je společně s náhradou za vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění předvídána v § 2958 NOZ. Zákonný text, důvodová zpráva k němu, a zatím ani žádný jiný český obecně uznávaný pramen práva výslovně nespécifikuje, co konkrétněji pojem „další nemajetková újma“ zahrnuje. Pro inspiraci, co by se dalo pod pojem zařadit, by mohla posloužit poměrně detailní francouzská úprava jednotlivých dílčích nároků nemajetkové újmy na zdraví, které prezentuje následující kapitola této práce.

Jedním z dílčích nároků další nemajetkové újmy bezpochyby budou duševní útrapy. Duševní útrapy ostatně jako dílčí nárok v rámci náhrady nemajetkové újmy výslovně předvídá i obecné ustanovení § 2956 NOZ. Podobná formulace náhrady nemajetkové újmy byla taktéž používána v § 13 odst. 2 obč.zák., kdy jejím smyslem bylo odčinění újmy způsobené na psychické stránce osobnosti v souvislosti se zásahem do jeho osobnostních práv.

¹²² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 434

Odčinění duševních útrap spojených s ublížením na zdraví by sice měla zahrnovat již náhrada za vytrpěné bolesti, nicméně vzhledem k tomu, že bolest je prakticky stále spíše vnímána pouze jako poškození fyzické schránky člověka, lze mít za to, že formulací další nemajetkové újmy měl zákonodárce v úmyslu, aby se neopomínalo ani na psychickou schránku poškozeného.

Lze mít i za to, že se nemusí jednat pouze o duševní útrapy v souvislosti s přímým poškozením zdraví, ale i v širším smyslu jako celkový zásah do jeho přirozených práv, které byly poškozením zdraví dotčeny. Tedy kromě zásahu do práva na život a zdraví by bylo možno zásah vnímat také jako zásah zejména do jeho rodinného či společenského života, cti, důstojnosti a další. Jelikož psychická stránka lidské osobnosti je navýsost individuální, mělo by v každém konkrétním případě docházet k jejímu plnému zohledňování.

Ačkoli by se mohlo zdát, že se jedná prakticky o podobný rozsah jako v případě náhrad za ztížení společenského uplatnění, které také zohledňuje i zásah do dalších sfér života poškozeného, je třeba podotknout zásadní rozdíl mezi těmito nároky, kterými bude zejména jejich trvalost. Zatímco ztížení společenského uplatnění odráží stav relativně trvalý, další nemajetková újma nepotřebuje tento charakter aspoň relativní trvalosti zásahu do dalších stránek života člověka. K náhradě za ztížení společenského uplatnění rovněž nemusí docházet v každém případě při způsobení újmy na zdraví, neboť mnohdy může poškození zdraví skončit bez trvalých následků a překážek lepší budoucnosti poškozeného¹²³. Náhrada za další nemajetkovou újmu by naopak mohla reflektovat právě zásahy, které nemají trvalý charakter.

Stejně jako v případě náhrady za vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění se bude jednat o nárok pouze osobního charakteru, tedy aktivně legitimován k podání žaloby bude sám poškozený. Obdobně i v těchto případech platí, že pokud by výši nároku nešlo určit jinak, stanoví se dle zásad slušnosti.

4.2.4 Náhrada za duševní útrapy osob blízkých

Osoby blízké mají nárok na odčinění způsobených duševních útrap v souvislosti s usmrcením či zvláště závažným ublížením na zdraví poškozeného. Nárok na náhradu je zakotven v § 2959 NOZ a oprávněnými osobami z něj je manžel, rodič, dítě či jiná

¹²³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.434-435

osoba poškozenému blízká. Výše peněžité náhrady za jejich duševní útrapy má plně vyvažovat jejich utrpení a pro případ, že by nešla výše určit jinak, stanoví ji soud dle zásad slušnosti.

Jedná se tak o odraz závěrů judikatury, které vyhodnotily nedostatečnost úpravy § 444 odst. 3 obč.zák., který taxativně určoval okruh oprávněných osob a paušálně každé skupině určoval fixní částku náhrady. Náhrady byly stanoveny v rozsahu od 85.000,- Kč pro každého z rodičů při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte, přes 175.000,- Kč pro každého sourozence zesnulého, po maximální výši 240.000,- Kč pro každého z pozůstalých manželů, dítě, rodiče, či osobu blízkou, která v okamžiku vzniku újmy na zdraví, která byla příčinou smrti, žila se zesnulým ve společné domácnosti.

Paušálně stanovené částky však byly shledány za zcela nevyhovující, neboť plně nereflektují individuální záležitosti a vzájemné vztahy mezi osobami. Důvodová zpráva k NOZ podotýká, že pro paušálně stanovené částky jen na základě příbuzenského poměru není dán důvod, neboť v určitých případech to může být částka příliš nízká, jindy částka příliš vysoká¹²⁴. Naopak by se mělo ve všech případech přihlížet ke konkrétním okolnostem, neboť bude rozdíl, jestli manželství trvalo jen několik měsíců či po desetiletí, zda vůbec spolu žili a jaké je pojilo pouto. Nutnost přezkoumání konkrétních vztahů mezi zesnulým a pozůstalou osobou blízkou bude dána v každém případě, kdy pozůstalá osoba blízká bude chtít uplatit nárok na náhradu způsobených duševních útrap.¹²⁵

Výše uvedený princip zohlednění skutečných vazeb mezi osobami blízkými pro určení výše náhrady jejich duševních útrap je i přímým odrazem konstantních závěrů judikatury, které dovodily, že paušální náhrady dle § 444 odst. 3 obč.zák. pro odčinění újmy v souvislosti se smrtí osoby blízké dostatečně nereflektují jejich vzájemné vazby a mohou tak být příliš nízké¹²⁶. Tyto případy pak zakládaly právo přiznat poškozeným i satisfakci, a tak zvýšení jejich náhrady, z titulu zásahu do osobnostních práv dle § 13 odst. 2 obč.zák.. Takto judikoval například Ústavní soud ve svém rozsudku ze dne 4. 5. 2005, sp.zn. Pl. ÚS 16/04. Ačkoli byl tento postup v teorii i judikatuře obecně

¹²⁴ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1046

¹²⁵ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1046

¹²⁶ Nález Ústavního soudu české republiky ze dne 4. 5. 2005, sp.zn. Pl. ÚS 16/04

přijímán¹²⁷, objevovaly se i kritiky, že tento postup není vhodný, neboť popírá zásadu ne bis in idem¹²⁸. Nadále bude muset výše přiznané náhrady splňovat především princip proporcionality, o jehož nutnosti existuje bohatá judikatura zejména Ústavního soudu (viz např. nález pléna Ústavního soudu sp.zn. Pl. ÚS 50/05).

4.3 Principy stanovení výše náhrad za utrpěné nemateriální újmy

Jak již bylo uvedeno výše, principy, kterými dochází ke stanovení výše náhrad za utrpěné újmy na zdraví dle NOZ se od pojetí občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. podstatně liší. Aspoň co do pojetí stanovení výše náhrad za nemateriální újmu na zdraví, konkrétně bolestného a ztížení společenského uplatnění, oproti dřívější koncepcí náhrad dle § 444 obč.zák..

Zatímco předchozí právní úprava vycházela při určení výše bolestného a ztížení společenského uplatnění z tabulkového principu vyhlášky č. 440/2001 Sb., či pevně stanovených částech předvídaných zákonem pro případ usmrcení, aktuální právní úprava toto pojetí opouští s odkazem na stanovení výše náhrad dle zásad slušnosti.¹²⁹

Opouští se tak úprava především praxí hojně kritizována jako nedůstojná a zcela neodpovídající požadavku spravedlivé náhrady, vyplývající například z čl. 24 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny¹³⁰. Stejně tak důvodová zpráva k NOZ uvádí, že systém náhrad újmy na zdraví založený vyhláškou č. 440/2001 Sb. či § 444 odst. 3 obč.zák., nebyl nejvhodnější, neboť jako jeho hlavní slabost vidí přílišnou objektivitu a poměrně nízké výše přiznávaných náhrad, v porovnání s hodnotou lidského života, přestože tato je neocenitelná¹³¹. Částí odborné veřejnosti je však nové pojetí stanovení výše náhrad pouze na základě slušnosti hojně kritizováno jako pojetí zcela nedostatečné a volají po navrácení něčeho, co by určovalo aspoň obecné hranice pro určení výše nároků. V opačném případě, dle jejich názoru, bude v praxi docházet libovůli soudů a

¹²⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné I.* 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 211

¹²⁸ ŽDÁREK, R., *Souběžné uplatňování nároků na náhradu škody na zdraví a z titulu porušení práva na ochranu osobnosti.* Soudní rozhledy, č. 4/2013, s. 126, dostupné také z <www.beckonline.cz>

¹²⁹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Sagit, 2012, s.1046-1047

¹³⁰ DOLEŽAL, A.; DOLEŽAL, T., *Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy.* Právní rozhledy č. 15/2008, s. 562

¹³¹ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Sagit, 2012, s. 1046-1047

k nepředvídatelným soudním rozhodnutím, čímž bude ve výsledku porušeno právo poškozených na spravedlivý proces.¹³² Důvodová zpráva k NOZ nevyklučuje možnost vytvoření určitých vodítek a zásad pro stanovení výše náhrad nemateriální újmy na zdraví přímo soudy, avšak nevidí jejich nutnost, tím spíš smysl, aby toto činil zákonodárce.¹³³ Následující kapitola této práce přiblíží, že například ve Francii je soudce ve svém rozhodování o stanovení výše náhrady újmy na zdraví také v podstatě naprosto volný, aniž by to působilo komplikace. Jako určité vodítko však existuje poměrně propracovaný systém nomenklatur, které silou své přesvědčivosti (vypracování pracovními skupinami nejčastěji Kasačního soudu) působí na soudní praxi a zachovávání jednotnosti rozhodnutí.

Na druhou stranu i v předchozí české právní úpravě existoval stav, kdy výši náhrady nemateriální újmy určoval dle volné úvahy soud na základě konkrétních okolností a závažnosti případu. Takto byly stanovovány výše nároků z titulu zásahu do práva na ochranu osobnosti dle § 13 odst. 2 a 3 obč.zák.. Důvodová zpráva k NOZ na zmíněnou úpravu a její rozhodovací praxi sama ukazuje, když výslovně stanoví „*Náhrada nemajetkových újem v souvislosti s jinými zásahy do osobní sféry (jméno, čest, pověst, soukromí) nebo např. poskytnutí zadostiučinění za újmy způsobené nekalou soutěží nebo delikty proti obchodní firmě nejsou ani v současné právní úpravě co do výše konkrétně stanovovány, aniž to vyvolává v rozhodovací praxi obtíže.*¹³⁴“.

Navíc, jak již bylo uvedeno výše, v rozhodovací praxi i teorii byly aspoň částečně připuštěny souběhy nároků z titulu jak náhrady škody na zdraví dle § 444 obč.zák., tak v případě její nedostatečnosti i z titulu zásahu do osobnostních práv dle § 13 odst. 2 obč.zák. (viz. dříve citovaná rozhodnutí Ústavního soudu sp.zn. Pl. ÚS 16/04, usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 30 Cdo 154/2007, či rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp.zn. 1 Co 2/2010). Fakticky tak byl poškozený se svým nárokem na náhradu nemateriální újmy na zdraví ve stejném režimu pro stanovení jeho výše jako nyní dle NOZ.

¹³² MIKYSKA, M., *Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět?*, Právní rozhledy č. 22/2008, s. 826

¹³³ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1046-1047

¹³⁴ ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s.1047

4.3.1 Paušální náhrady a vyhláška č. 440/2001 Sb.

Paušální náhrady pro případ usmrcení osoby blízké byly v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. zakotveny v § 444 odst. 3 a určovaly fixní náhrady v rozsahu od 85.000,- Kč pro každého z rodičů při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte, přes 175.000,- Kč pro každého sourozence zesnulého, po maximální výši 240.000,- Kč pro každého z pozůstalých manželů, dítě, rodiče, či osobu blízkou, která v okamžiku vzniku újmy na zdraví, která byla příčinou smrti, žila se zesnulým ve společné domácnosti, jak ostatně bylo uvedeno již výše.

Ustanovení § 444 odst. 3 obč.zák. bylo do občanského zákoníku zakotveno novelou v roce 2004, zákonem č. 47/2004 Sb., aby vyvážilo citelnou nemajetkovou újmu pozůstalých, kteří do té doby měli jen nárok na výživné¹³⁵, případně na náhradu nemajetkové újmy z titulu práva na ochranu osobnosti dle § 13 odst. 2 obč.zák., což před zavedením citovaného ustanovení byla jediná možnost, jak se pozůstalí mohli domáhat náhrady nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké. Přesto se ustanovení záhy stalo terčem mohutné kritiky, jelikož dostatečně nezohledňovalo skutečné vztahy mezi zesnulým a osobou blízkou, které vznikl nárok na náhradu, výši nebylo možno dále navýšit, ale naopak § 450 obč.zák. umožňoval její snížení za mimořádných okolností (pokud by nebyla újma způsobena úmyslně a snížení by vyžadovaly okolnosti případu, zejména vzhledem k závažnosti, okolnostem spáchání, osobám škůdce i poškozeného a jejich osobním možnostem¹³⁶). Teorie i judikatura následně dovodila možnost navýšení těchto nároků cestou uplatnění práva z titulu ochrany osobnosti dle § 13 odst. 2 obč.zák..¹³⁷ Touto cestou se vydal například Krajský soud v Brně svým rozsudkem ze dne 29. 8. 2008, sp.zn. 24 C 7/2007: *„Mimořádnost vzniklé újmy soud dovodil především ze způsobu usmrcení dcery žalobců a) a b), k němuž došlo v důsledku závažných a rozsáhlých popálenin, tj. způsobem, který je v obecném lidském chápání možno považovat z hlediska pozůstalých za mimořádně traumatizující. Rodiče navíc bezmocně přihlíželi umírání svého dítěte na následky popálenin poměrně dlouhou dobu, když N. byla popálena při operaci dne 22. 3. 2006 a postupně došlo k multiorgánovému selhání a úmrtí N. dne 6. 4. 2006. Za mimořádnou lze považovat i skutečnost usmrcení*

¹³⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s. 438

¹³⁶ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s.1186

¹³⁷ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 4. 5. 2005, sp.zn. Pl. ÚS 16/04

velmi malého dítěte ve věku pouhých 3 měsíců, přičemž vše, co se týká takto malých dětí (zcela bezbranných a zranitelných), je v obecném lidském chápání mimořádně traumatizující a spjaté se značnými emocemi. Soud proto volnou úvahou po dostatečném zvážení všech zmíněných kritérií dovodil, že přiměřenou další relativní satisfakcí v případě každého z rodičů bude dle § 13 odst. 2, 3 obč.zák. vždy částka 400 000 Kč přiznaná nad rozsah již poskytnutého plnění dle § 444 odst. 3 obč.zák. v částce vždy 240 000 Kč. V tomto rozsahu proto soud žalobě žalobců a) a b) vyhověl a ve zbytku ji zamítl^{138c}.

Případy, při nichž došlo ke způsobení škody na zdraví, byly co do stanovení výše náhrady závislé na vyhlášce č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška“). Vyhláška obsahovala přílohy č. 1 - 4, které stanovovaly konkrétní bodové ohodnocení bolesti (příloha č. 1 a 3) a ztížení společenského uplatnění (příloha č. 2 a 4). Přílohy č. 1 a 2 určovaly výši odškodnění v případě úrazu, přílohy č. 3 a 4 v případě nemoci z povolání.

Základní jednotlivé bodové rozpětí se u odškodnění bolesti dle přílohy 1 pohybovalo v rozmezí 1 bod (např. za každý 1cm povrchové ránu kotníku a nohy nepronikající ke kosti) do 2400 bodů (např. v případě popálení, poleptání a omrzlin III.stupně na 70 a více % těla). Odškodnění bolesti dle přílohy č. 3 se pohybovalo v rozpětí 30 bodů (např. nemoc cév rukou při práci s vibrujícími nástroji a zařízení) do 600 bodů (např. nemoci přenosné a parazitární).

V případech ztížení společenského uplatnění se základní jednotlivé bodové ohodnocení dle přílohy č. 2 pohybovala v rozmezí 0 bodů (při traumatické poruše akomodace nepodmíněné ztrátou čočky ve věku nad 60 let) do 3000 bodů (za vážné mozkové nebo duševní poruchy po těžkém poranění hlavy). Dle přílohy č. 4 bylo ztížení společenského uplatnění při nemocech z povolání obodováno v rozmezí 50 bodů (např. perforace nosní přepážky toxickými parami, plyny, dýmy) po 3000 bodů (např. nevyléčitelné formy nádorů jater vzniklých z chemických látek). Pokud by tabulky přímo nehodnotily určité poškození zdraví či jeho následek, vycházelo se z obodování případu tomu nejbližšímu (§ 2 odst. 2, § 3 odst.3 vyhlášky). Bodové ohodnocení se sčítalo za všechny jednotlivé položky, podle nichž šlo škodu na zdraví hodnotit, avšak

¹³⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008, sp.zn. 24 C 7/2007, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 2/2009, s. 71

s limitem, že škoda na jednom orgánu nemohla převýšit součtem položek výši při jeho ztrátě (§ 6 odst. 2).

Konkrétní bodové ohodnocení se vymezovalo v lékařském posudku po stabilizování stavu poškozeného. Je namístě zde hovořit o lékařských posudcích a nikoli o znaleckých posudcích z oblasti medicíny ve smyslu zákona č. 37/1967 Sb., o znalcích a tlumočnicích, ve znění pozdějších předpisů. Lékařské posudky zpracovával ošetřující lékař poškozeného (§ 8 odst. 1 písm.a)), nejčastěji ošetřující praktický lékař (v případě nemoci z povolání lékař zdravotnického zařízení oprávněného k posuzování nemocí z povolání).

Problém lékařských posudků lze spatřovat především v poměrně subjektivním výkladu § 6 odst. 1 vyhlášky, který umožňoval lékaři zvýšit bodové ohodnocení, pokud škoda na zdraví vyžadovala náročný způsob léčení, či vedla ke zvlášť závažným následkům, bylo možné zvýšit bodové ohodnocení až o 50 % (§ 6 odst. 1 písm. a) a c) vyhlášky), pokud by vyžadovala mimořádně náročný způsob léčení, mohlo se zvýšit bodové ohodnocení bolesti až na dvojnásobek (§ 6 odst. 1 písm. b) vyhlášky). V praxi docházelo mnohdy k nežádoucímu jevu, že každý lékař, který posudek zpracovával, dospěl k jiné konečné výši bodového ohodnocení.

Hodnota jednoho bodu byla od roku 2003 stanovena částkou 120,- Kč, což byl sice pokrok oproti původním 30,- Kč za bod, nicméně stále výsledná výše obodovaných nároků neodpovídala principu proporcionality a to především v případě těžších poškození zdraví.

Přestože ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele bylo možno, aby soud využil svou moderační pravomoc a přiměřeně zvýšil výši odškodnění (§ 7 odst. 3 vyhlášky), k tomuto postupu ze strany soudu docházelo výjimečně. Ústavní soud i Nejvyšší soud vycházely z poměrně restriktivního pojetí, že se skutečně musí jednat o naprosto mimořádnou situaci a výrazné zhoršení kvality života oproti dosavadnímu způsobu – viz. Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2013, sp.zn. III. ÚS 2392/13, či stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp.zn. Cpjn 203/2010. Stále tak povětšinou docházelo při skutečně vážném poškození zdraví, pokud poškozený předtím nevedl nijak zvlášť výjimečný způsob života, z hlediska zejména sportovního, společenského či kulturního, k přiznávání částek tomu dostatečně neodpovídajících.

Na druhou stranu existuje bohatá judikatura, zejména na úrovni Ústavního soudu, vyžadující nutnost proporcionality výše náhrady újmy na zdraví. Například Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp.zn. III. ÚS 350/03: „*Obecné soudy, musí dbát o to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.*

V daném případě podmínky odpovědnosti za škodu na zdraví splněny byly, neboť bylo prokázáno, že stěžovatelka opomenutím lékaře přišla o zdravou (fungující) ledvinu. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky s výší jí přiznané škody ve vztahu ke způsobenému poškození stěžovatelčina zdraví. Ústavní soud se ztotožňuje s názorem stěžovatelky, že výše jí přiznané náhrady za ztížení společenského uplatnění ve výši 24 000 Kč je neproporcionální ve vztahu k následku, který jí operující lékař způsobil (odumření předtím fungující ledviny).

Ústavní soud nemohl nepřihlédnout k tomu, že v dané věci došlo nedbalým, neprofesionálním a nutno říci, že i neospravedlnitelným postupem při operaci k nenávratnému a závažnému poškození zdraví stěžovatelky. Danou škodu dle její povahy není možné napravit formou restitutio in integrum (uvedení v původní stav) a je rovněž nepochybné, že následky, které stěžovatelce zmíněným postupem při operaci vznikly, jsou natolik závažné, že je po celý zbytek života zdravotně omezena při srovnání se stavem před zákrokem lékařů. Ústavnímu soudu se proto jeví jako nepřiměřené nízké odškodnění přiznané stěžovatelce, což dokresluje i její příznačný argument uvedený v ústavní stížnosti, že přiznaná náhrada ve výši 24 000 Kč je nižší, než kolik by měla uhradit svému právnímu zástupci jako mimosmluvní odměnu za její zastoupení dle příslušných právních předpisů.¹³⁹“

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp.zn. 25 Cdo 847/2004: „*Výrazné zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění v rozsahu více než desetinásobku základního bodového ohodnocení je vyhrazeno případům, kdy pro následky úrazu je poškozený téměř vyřazen ze života a kdy jeho předpoklady k uplatnění ve společnosti jsou téměř ztraceny, není schopen se sám obsloužit apod.¹⁴⁰“*

¹³⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/2003, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí č. 12/2005 na str. 442

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 8. 2004, sp.zn. 25 Cdo 847/2004, dostupný z <www.nsoud.cz>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.10.2008, sp.zn. 25 Cdo 2596/2006: „Při stanovení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění, k němuž došlo trvalým poškozením zdraví dívky krátce po narození, sice nelze hodnotit, jak následky zranění konkrétně zasáhly do jejího dosavadního života a nakolik jsou její nynější možnosti pro uplatnění v životě a ve společnosti omezeny či ztraceny v porovnání s předchozím rozsahem a kvalitou jejího společenského, profesního, rodinného, sportovního i jiného uplatnění, avšak je třeba zohlednit, že s následky poškození zdraví se bude poškozená vyrovnávat celý život, od dětství přes školní věk a dospívání, hledání partnera a založení rodiny, výběr zaměstnání, provozování sportu, svých zálib a i jiných možností, které se jí v životě naskytanou. Zákon nevyklučuje, aby při posouzení zohyždění tělesného vzhledu bylo přihlédnuto i k tomu, že tyto újmy tíživěji dopadají na dívku – ženu¹⁴¹“.

4.3.2 NOZ a zásada slušnosti

Koncepce stanovení výše náhrad za utrpěnou újmu na zdraví je v NOZ upravena velmi obecnou formulací tak, aby výše plně vyvažovala vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a případně ztížení společenského uplatnění. Pro případ, že by výše nešla takto určit, má se stanovit dle zásad slušnosti (§ 2958 NOZ).

Zákonný text a ustanovení důvodové zprávy k němu tak odkazují stanovení výše do volné úvahy soudu. Zároveň se podotýká, že volná úvaha soudu pro stanovení výše nároku není v české právní úpravě novinkou, jak je dnes mnohdy chápáno, ale přímo odkazuje na případy stanovení výše nároků na základě volné úvahy soudů v případech žalob z titulu práva na ochranu osobnosti dle § 13 odst. 2 a 3 obč.zák.¹⁴². Vzhledem k určité návaznosti tedy pár poznámek ke stanovení výše náhrady dle citovaného ustanovení.

Ustanovení § 13 odst. 3 obč.zák. určovalo dvě základní kritéria pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy. Těmito kritérii byla závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za kterých k porušení práva došlo. Přičemž závažnost újmy a okolností vzniku pak měly mít přímý vliv také pro stanovení výše náhrady. Čím závažnější újma a čím zavrženíhodnější způsob, kterým došlo k porušení práva, tím měla být i náhrada újmy vyšší a naopak, pokud újma byla jen lehké závažnosti a k porušení práva došlo

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 10. 2008, sp.zn. 25 Cdo 2596/2006

¹⁴² ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1047

třeba jen lehkou nedbalostí, konečná výše náhrady újmy by to měla zohlednit a rozlišit. V souladu s principem spravedlnosti je tak třeba přihlížet ke všem okolnostem případu jak objektivní, tak subjektivní povahy. Soud tak musí vždy vycházet z co nejúplnějšiho skutkového stavu a opírat se o konkrétní a přezkoumatelná hlediska¹⁴³.

Dalším omezením pro stanovení výše nároku soudem je samotný žalobní návrh, resp. jeho petit, který musí jasně konkretizovat výši, které se žalobce domáhá. V souladu s principem *non eat ultra petita partitum* je výše nároku požadovaná v žalobním petitu považována za výši maximální, kterou soud může žalobci přiznat (§ 153 odst. 2 OSŘ)¹⁴⁴.

Výše náhrady by měla vedle zvážení konkrétních okolností případu reflektovat také jakousi preventivní funkci, resp. měla by účinně přispívat ke snížení nežádoucích újem na osobnosti fyzických osob¹⁴⁵.

Zásada slušnosti, kterou předvídá jako hledisko pro stanovení výše náhrady újmy NOZ, pokud by tuto nebylo možno určit jinak, by měla vycházet z obdobných principů. Vždy zvážit všechny konkrétní okolnosti, za kterých ke vzniku újmy došlo, nakolik byla újma závažná, zejména pak jaké měla případné další negativní důsledky, stejně jako brát v potaz otázku toho, kdo újmu způsobil. Řádně zjištěný skutkový stav je proto zásadním pilířem soudního rozhodování a stanovení výše nároku na náhradu újmy, neboť rozhodnutí musí být přezkoumatelná, tedy se opírat o závěry skutkových zjištění¹⁴⁶.

Částí odborné veřejnosti je však tento princip volné úvahy soudu kritizován a je voláno po nové metodice stanovení výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví, a to především s odvoláváním se na budoucí nárůst soudních sporů, který by údajně vznikl bez vytvoření metodiky, která by byla využitelná i v mimosoudních sporech¹⁴⁷. Dle závěrů V. kongresu medicínského práva, který se uskutečnil ve dnech 28. – 29. 11. 2013 tak nejspíš lze očekávat vytvoření metodiky náhrad bolesti a ztížení společenského uplatnění. Dle soudce Nejvyššího soudu JUDr. Vojtka by metodika stanovení výše

¹⁴³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.316-317

¹⁴⁴ WINTEROVÁ, A. *Civilní právo procesní*, Praha, Linde, 2011, s.

¹⁴⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.184

¹⁴⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.184

¹⁴⁷ V. kongres medicínského práva, Zdravotnické noviny, publikováno 18.12. 2013, dostupné z <www.zdravky.cz/kongresovy-list/aktualne/v-kongres-medicinskeho-prava>

náhrad vytrpěných bolestí měla víceméně odpovídat etiologii zrušené vyhlášky č. 440/2001 Sb., tedy vycházet z klasifikace bolestivých stavů dle poškození zdraví vyjadřující míru bolesti jako tělesného a duševního strádání, neboť údajně pouze objektivizace odbornou medicínskou diagnostikou může popsat újmu na zdraví. Výše hodnoty jednoho bodu má být zvýšena na „jedno procento hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství v předchozím roce“ (cca 250,- Kč)¹⁴⁸. Metodika stanovení náhrad za ztížení společenského uplatnění by naopak měla vycházet z koncepce Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, která byla vytvořena Světovou zdravotnickou organizací, a spočívá ve funkční diagnóze trvalého poškození zdraví a jejich dopadů na schopnost poškozeného vykonávat běžné životní aktivity, vycházející z běžných projevů a použití čtyř základních komponent – tělesné funkce a struktury, aktivity, participace, faktory prostředí; případně také pátá komponenta – osobnost. Stanovení výše náhrady by mělo být odvislé od procentního vyjádření snížení kapacity poškozeného oproti jeho kapacitě předchozí, přičemž předpokládaná výše náhrady při úplném snížení by se měla pohybovat v částce kolem 10.000.000,- Kč.¹⁴⁹

Zákon přebírá s drobným upřesněním také možnost přiměřeného snížení výše náhrady újmy, a to v případě okolností zvláštního zřetele hodných, jakými mohou být konkrétní okolnosti vzniku újmy, osobě škůdce a jeho majetkovým poměrům (§ 2953 NOZ). Snížení náhrady však není možné ve dvou případech – pokud by újma byla způsobena úmyslně, nebo ji způsobil porušením odborné péče ten, kdo se hlásí k určitému stavu nebo povolání.

¹⁴⁸ V. kongres medicínského práva, Zdravotnické noviny, publikováno 18.12. 2013, dostupné z <www.zdravky.cz/kongresovy-list/aktualne/v-kongres-medicenskeho-prava>

¹⁴⁹ tamtéž

5. Náhrada újmy ve francouzské právní úpravě

5.1 Obecné otázky náhrady újmy a její členění

V základním rozměru systému francouzského právního řádu lze újmu rozdělit do dvou základních skupin: újma materiální (*préjudice matériel*) a újma morální (*préjudice moral*). Tyto dvě základní skupiny je ale vhodné doplnit o další dvě podkategorie: újma na zdraví (*préjudice à la personne* či *préjudice corporel*) a újma imateriální (*préjudice immatériel*).¹⁵⁰

Újma na zdraví je charakterizována jako zvláštní typ újmy, jelikož se jedná v podstatě o smíšený typ újmy morální a materiální. Vzhledem k tomu, že újma na zdraví je hlavním předmětem této práce, další strany této práce se budou podrobně zabývat všemi jejími aspekty.

Imateriální újma je jako zvláštní podkategorie přidávána zejména pro nárůst sporných případů z titulu průmyslových rizik, kde se často vyskytuje imateriální újma, které představuje ztrátu využití.¹⁵¹

Obdobně jako v české právní úpravě platí princip, že újma se primárně nahrazuje uvedením v předešlý stav, a pokud to není možné, poskytuje se finanční satisfakce, která vzniklou újmu plně odčiní.¹⁵²

Materiální újma je jinak označována také jako újma majetková. Bývá definována jako každé porušení práva, které má peněžitou hodnotu. Samotná újma může být poměrně variabilní a spočívat jak ve zničení či poškození hmotné věci, tak ve ztrátě určitého peněžitého nároku, na který měl poškozený nárok, ale stejně tak může spočívat i v následné ekonomické ztrátě, vzniklé jako důsledek újmy. Za předpokladu, že ke vzniku újmy dojde protiprávním jednáním, vzniká zpravidla nárok na její nápravu.

V případě materiální škody se vždy nahrazuje skutečná škoda, resp. prokázaná škoda, a ušlý zisk, a to se zřetelem ke všem konkrétním okolnostem (tak například při dopravní nehodě a poškození automobilu se nebude hradit pouze samotná oprava

¹⁵⁰ BUFFELAN-LANORE, Y., Droit civil. Deuxième année. 8ème édition. Paris, Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, s.414

¹⁵¹ tamtéž

¹⁵² DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit*. Paris: Édition Litec, 2001, s.56

vozidla, ale zpravidla také náhrada za to, že po dobu opravy jej vlastník nemohl využívat a případné další těžkosti, které by s tím měl).¹⁵³

Na rozdíl od české právní úpravy francouzská výslovně neobsahuje v souvislosti s náhradou újmy nějakou všeobecnou prevenční povinnost, tedy povinnost počínat si tak, aby ke škodám nedocházelo. Výslovná prevenční povinnost je zakotvena pouze v souvislosti s ochranou životního prostředí (zákon ze dne 2. února 1995).

Morální újma je nejčastěji definována jako nemajetková újma. Jedná se zásah do nemajetkových práv nebo citových vazeb. Za zásah do nemajetkových práv bývá na prvním místě považován zásah do rozličných osobnostních práv, zejména zásah do práva na jméno, na dobrou pověst, na podobiznu, na respektování soukromého života, do práva na čest, na kvalitu života či příznivé životní prostředí. Na druhém místě je za zásah do nemajetkových práv považován zásah do rozličných rodinných práv, jako třeba právo na výchovu dětí, či přístup do manželského obydlí¹⁵⁴.

Při zásahu do citových vazeb se napravuje prokazatelný zármutek ze ztráty osoby blízké nebo zvířete, k němuž měl dotyčný silnou citovou vazbu. K přiznání náhrady za ztrátu zvířete však dochází opravdu výjimečně¹⁵⁵. Naproti tomu přiznání náhrady za zármutek ze smrti osoby blízké, či z důvodu jejich vážných útrap je poměrně běžným problémem rozhodovací praxe. Tento nárok může uplatnit každá osoba, která důvodně pociťuje zármutek ze smrti či vážných útrap jiné osoby, aniž by se vyžadoval nějaký zvláštní citový vztah mezi nimi, ale postačuje prokázání, že pozůstalému skutečně vznikla přímá újma.¹⁵⁶ Jde vlastně o formu tzv. sekundárních obětí, kterým se bude podrobně věnovat následující kapitola práce.

Po dlouhou dobu byla poměrně problematická oblast náhrady morální újmy a velmi záleželo, do jaké soudní příslušnosti se konkrétní spor dostal. Jak bylo uvedeno v kapitole o odpovědnosti, například v oblasti poskytování zdravotní péče záleží, jestli tato byla poskytována ve státní nebo soukromé nemocnici, neboť soukromá řeší spory před civilními soudy, státní před správními soudy a zatímco civilní soudy s náhradou neměly problém, správní soudy se zdráhaly více (jen pro upřesnění, stejný případ by byl

¹⁵³ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année.* 8ème édition. Paris, Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, s.414

¹⁵⁴ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année.* 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.416

¹⁵⁵ Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 16. 1. 1962, n° 1962.II.12557

¹⁵⁶ LAMBERT-FAIVRE, Y. *L'indemnisation du dommage corporel*, Ministère de la Justice, vydáno 22. 7. 2003, dostupné také z <www.justice.gouv.fr/art_pix/syntheseindemcorp.pdf>

v české úpravě řešen vždy před civilními soudy). Spornými otázkami byl zejména okruh aktivně legitimovaných osob a výše náhrady. Nakonec se ustálil princip přiznání náhrady, přičemž přiznaná výše má mít satisfakční charakter, nikoliv pouze tzv. náhradový.¹⁵⁷

5.2 Újma na zdraví

Újma na zdraví je ve francouzském pojetí označována vícero výrazy. V doslovném překladu: újma na osobě (*préjudice à la personne*), tělesná újma (*préjudice corporel*), nebo smíšená újma (*préjudice mixte*). Definice pojmu však zůstává neměnná a spočívá v zásahu do tělesné či duševní integrity jedince důsledkem nemoci, zranění nebo smrti.¹⁵⁸ Zahnuje aspekty fyzického i psychického charakteru. Jedná se prakticky o stejný rozsah úpravy jako českém v pojetí újma při ublížení na zdraví a při usmrcení. Jako smíšená újma bývá označována proto, že v sobě nese jak újmu materiální, tak morální.

Narozdí od české právní úpravy Code Civil neobsahuje žádnou konkrétnější úpravu, jaké konkrétní nároky z takto utrpěné újmy se nahrazují, resp. jaké důsledky újmy mohou být předmětem náhrady, ale vychází pouze z naprosto obecného ustanovení čl. 1382 CC, že se nahrazuje každá újma, která je jedinci způsobena porušením právní povinnosti jinou osobou.

Což v praxi vedlo k nejednotnosti rozhodování, neboť každý soud mohl naprosto volně rozhodnout, jestli dle něj bude nebo nebude předmětem náhrady újmy na zdraví. A zatímco s jedním nárokem mohl být žalobce u jednoho soudu úspěšný, se stejným nárokem včetně stejných důkazů by u jiného soudu neuspěl. Judikatura tak byla poměrně jednotná jen co do některých konstantně přiznávaných náhrad za důsledek újmy na zdraví, ale ohledně jiných spíše zdrženlivá či velmi nejednotná.¹⁵⁹ Snaha o dosažení jednotnosti soudních rozhodnutí, vedly Kasační soud k rozhodnutí o vypracování nomenklatury, která by obsahovala jednotnou úpravu všech dílčích nároků újmy na zdraví. V roce 2005 byla ustavena expertní skupina v čele s tehdejší předsedou 2. civilního senátu Kasačního soudu, Jean-Paul Dintilhacem, která vypracovala podrobnou nomenklaturu, jednotně upravující dílčí nároky újmy na zdraví

¹⁵⁷ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.418

¹⁵⁸ BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année*. 8.vydání. Paris: Édition Dalloz, 2002, s.418

¹⁵⁹ D'ARBIGNY, N. *L'indemnisation des victimes d'accident avec dommage corporel*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2007, s. 121-123

ve všech oblastech jejího vzniku. Nomenklatura vešla v obecnou známost pod jménem „*La nomenclature Dintilhac*“ a na rozhodovací praxi působí vlivem své přesvědčivosti. Nestanovuje kritéria pro stanovení výše náhrady, pouze přibližuje jednotlivé důsledky újmy na zdraví, které mají být nahrazovány. Ačkoli je nomenklatura poměrně dosti podrobná, je třeba zdůraznit, že se jedná pouze o určité vodítko, aby byly brány v potaz všechny aspekty utrpěné újmy na zdraví, které poškozený skutečně utrpěl, a které jsou v příčinné souvislosti se zásahem. Nelze nicméně nomenklaturu považovat za definitivní výčet všech možných nároků.¹⁶⁰

Nomenklatura jednotlivé dílčí nároky újmy na zdraví rozděluje v první fázi na nároky, které náleží poškozenému jako přímé oběti (*la victime directe*) a na nároky náležející nepřímé, tzv. sekundární oběti (*la victime par ricochet*).¹⁶¹ Vzhledem k tomu, že sekundárním obětím se bude věnovat následující kapitola, tato kapitola se zaměří pouze na nároky obětí přímých.

Utrpěná újma na zdraví, jejíž náhrady se může poškozený domáhat, se skládá z dílčích nároků majetkové či nemajetkové povahy, přičemž odráží jak újmu vzniklou v osobním tak profesionálním životě.¹⁶² Dalším hlavním kritériem jednotlivých nároků je jejich trvalost, jestli vzniklá újma byla trvalého nebo dočasného charakteru, což se odvíjí od okamžiku ustálení zdravotního stavu poškozeného (okamžik tzv. konsolidace). Určení okamžiku stabilizace zdravotního stavu je zcela zásadní moment pro možnost náhrady újmy na zdraví.

Přehledně jednotlivé nároky v závislosti na jejich trvalosti a majetkovém či nemajetkovém charakteru shrnuje následující tabulka:

¹⁶⁰ CHABRUX, N.; *Quels sont les dommages qui peuvent donner droit à indemnisation et dans quelles conditions*, [online] c2011 [cit. 2014-03-01] dostupné z <http://www.maitrechabru.com/prejudices_dommages.htm>

¹⁶¹ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la médecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 48

¹⁶² tamtéž

Nároky z újmy na zdraví majetkového charakteru	Nároky z újmy na zdraví nemajetkového charakteru
Majetková újma dočasného charakteru (před ustálením zdravotního stavu): - Aktuální náklady za zdravotní péči - Rozličné poplatky spojené s újmou na zdraví - Ztráta na výdělku po dobu dočasné pracovní neschopnosti	Nemajetková újma dočasného charakteru (před ustálením zdravotního stavu): - Dočasné snížení funkční schopnosti - Vytrpěné bolesti - Dočasná estetická újma
Majetková újma trvalého charakteru (po ustálení zdravotního stavu): - Budoucí výdaje za zdravotní péči - Výdaje pro přizpůsobení obydlí - Výdaje pro přizpůsobení vozidla - Asistence třetí osoby - Budoucí ztráta na výdělku - Profesionální důsledky - Újma školního, univerzitního či dalšího vzdělání	Nemajetková újma trvalého charakteru (po ustálení zdravotního stavu): - Trvalé snížení funkční schopnosti - Újma z omezení kvality života - Trvalá estetická újma - Sexuální újma - Újma na rodinném životě - Trvalá újma výjimečného charakteru
	Evolutivní nemajetkové újmy (mimo možnost stabilizace zdravotního stavu): - Újmy z vyvíjejícího se patologického stavu

163

Jednotlivé nároky z újmy materiální povahy zahrnují skutečnou škodu i ušlý zisk. Nároky dočasného charakteru jsou:

- Aktuální náklady na zdravotní péči
 - představují celkové náklady poškozeného spojené s poskytnutou zdravotní péčí (např. poplatky za hospitalizaci a poskytnutou zdravotní péčí) včetně doprovodných nákladů na léky a zdravotní pomůcky, a to ve výši spoluúčasti

¹⁶³ CHABRUX, N.; *Quels sont les dommages qui peuvent donner droit à indemnisation et dans quelles conditions*, [online] c2011 [cit. 2014-03-01] dostupné z <http://www.maitrechabru.com/prejudices_dommages.htm>

poškozeného. Pokud by však většina těchto nákladů byla hrazena ze sociálního systému (v české úpravě by se jednalo o jakýsi hybridní systém spojeného veřejného zdravotního pojištění a sociálního zabezpečení), může zbytek nákladů jít k tíži poškozeného.¹⁶⁴

- Rozličné poplatky spojené s újmou na zdraví
 - Spočívají v nejrůznějších nutně vynaložených výdajích poškozeného, zejména za lékařské prohlídky a znalecký posudek, přizpůsobení svého bydlení či vozidla, náklady spojené s dopravou poškozeného, náklady na asistenci třetí osoby, hlídání dětí, či další určité náklady dočasného charakteru, které by vznikly v souvislosti s utrpěnou újmou na zdraví. V případě, že je poškozený podnikající fyzická osoba, má nárok i na náhradu nákladů vzniklých z titulu obstarání si náhrady za sebe sama po dobu trvající neschopnosti.¹⁶⁵
- Ztráta na výdělku po dobu dočasné pracovní neschopnosti
 - Je jednorázovým nárokem stanoveným ke dni konsolidace zdravotního stavu ve výši rozdílu příjmu, kterého by jinak poškozený dosáhl a výše, která mu případně byla vyplacena orgánem sociální péče.

Nároky z újmy materiální povahy trvalého charakteru mohou vzniknout až po ustálení zdravotního stavu poškozeného, a jsou za ně považovány zejména:

- Budoucí výdaje za zdravotní péči
 - Zahrnují stejné dílčí položky jako aktuální náklady na zdravotní péči (zejména poplatky za hospitalizaci a zdravotní péči, léky a zdravotní pomůcky), které jsou předvídatelné a nezbytné s ohledem na ustálený zdravotní stav poškozeného a jeho trvalé následky, vyžadující další péči či specifické pomůcky (např. sedačka do vany, protézy, invalidní vozík, speciální postel). Hradí se v rozsahu, ve kterém nejsou hrazeny z jiných zdrojů.¹⁶⁶
- Výdaje pro přizpůsobení obydlí
 - Jsou hrazeny v případě trvalého postižení, jehož charakter nezbytně vyžaduje přizpůsobení bydlení poškozeného. Nárok může spočívat v náhradě

¹⁶⁴ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 50

¹⁶⁵ tamtéž

¹⁶⁶ LAMBERT-FAIVRE, Y. *L'indemnisation du dommage corporel*, Ministère de la Justice, vydáno 22. 7. 2003, dostupné také z <www.justice.gouv.fr/art_pix/syntheseindemcorp.pdf> s. 19

provedených úprav v dosavadním obydlí na základě doložených faktur a konkrétních provedených prací, anebo může spočívat v nabytí nového, lépe přizpůsobeného obydlí, přičemž musí brát zřetel také na případné vyšší náklady s tím spojené. Stejně tak může jít o výdaje spojené s pobytem v zařízení zdravotnického typu.¹⁶⁷

▪ Výdaje pro přizpůsobení vozidla

○ V případech, kdy to vyžaduje stav postiženého, má nárok na nezbytné náklady spojené s přizpůsobením vozidel či pořízení vozidla, které by mohlo být přizpůsobeno, a náklady na jejich obnovu. Nárok zahrnuje také zvýšené náklady na dopravu pramenící ze stavu postiženého.¹⁶⁸

▪ Asistence třetí osoby

○ Pokud stav poškozeného vyžaduje pomoc třetí osoby pro obstarání péče o jeho osobu a jeho domácnost v případě, že není sám schopen tyto práce zvládat, má nárok na náhradu těchto nákladů. Rozsah potřebné asistence třetí osoby zpravidla stanoví lékařský posudek, a to v rozsahu hodin, v jakém pomoc další osoby denně potřebuje. Není primárně podstatné, jedná-li se o pomoc osoby odborně vzdělané (např. zdravotní sestry), či jakékoli třetí osoby. Judikatura dovodila, že nárok nesmí být snižován ani v případě asistence rodinným příslušníkem¹⁶⁹. Výše nároku musí brát ohled také na zvýšení nákladů, které poškozený má případně jako zaměstnanec třetí osoby (např. dovolená), stejně tak v případě těžkého poškození a potřeby nepřetržité asistence 24hodin denně může přiznaný nárok představovat až 32hod denně.¹⁷⁰

▪ Budoucí ztráta na výdělku

○ V případě trvalého omezení pracovní schopnosti či neschopnosti nadále vykovávat stejnou práci jako před poškozením zdraví se nahrazuje s tím spojená ztráta příjmů, jakých by mohl dosahovat, nebýt újmy na zdraví. Roli hraje zejména ztráta zaměstnání, změna zaměstnání či nutnost pracovat pouze na zkrácený úvazek. V případě mladých poškozených bez předchozího zaměstnání je třeba přihlížet k očekávanému výdělku, kterého by mohli dosahovat. Pokud

¹⁶⁷ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 51

¹⁶⁸ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 52

¹⁶⁹ Cour de Cassation, Assemblée plénière, arrêt du 28. 11. 2001

¹⁷⁰ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 52

má poškozený současně nárok také na invalidní důchod vyplácený veřejným orgánem či pojišťovnou, musí být dávky sníženy o výši přiznanou z titulu budoucí ztráty na výdělku, jelikož by se jednalo o dvojí náhradu téže újmy.¹⁷¹

▪ Profesionální důsledky

○ Představují náhradu za výrazné snížení schopnosti uplatnění se na trhu práce důsledkem újmy na zdraví, ztrátu profesních příležitostí, zvýšené úsilí nutně vynaložené pro zaměstnání, či nutnost změny zaměstnání za vhodnější vzhledem k následkům újmy na zdraví. Nahrazují se náklady spojené s nutností změny zaměstnání, stejně jako případná ztráta na důchodu.¹⁷²

▪ Újma školního, univerzitního či dalšího vzdělání

○ Představuje náhradu za ztrátu školního roku důsledkem úrazu, resp. nemožnost po určitou dobu pokračovat ve studiu. Nárok zahrnuje jednak nutnost prodloužení vzdělávání, ale také omezení v možnostech vzdělání a jejich důsledky na zapojení se do pracovního života.

Nároky nemajetkové povahy při způsobené újmě na zdraví, které by měly být odčiněny jsou především:

▪ Dočasné snížení funkční schopnosti

○ Snížení funkční schopnosti představuje psychickou újmu poškozeného vzniklou před ustálením zdravotního stavu, spojené s dočasným omezení jeho osobních funkčních schopností oproti stavu před újmou na zdraví a spočívá zejména v dočasném zhoršení kvality života, oddělení z rodinného prostředí po dobu hospitalizace, nemožnost vykonávat dosavadní volnočasové aktivity atd. Rozsah snížení funkčních schopností je určován znaleckým posudkem z oboru medicíny a stanovuje se v %, oproti stavu před poškozením zdraví.¹⁷³ Výše náhrady je odvislá od rozsahu snížení funkčních schopností a aktuální minimální mzdě, přičemž při úplném omezení funkčních schopností bývá měsíční plnění nejčastěji ve výši 300,- - 450,- EUR¹⁷⁴.

▪ Vytrpěné bolesti před ustálením zdravotního stavu

¹⁷¹ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 53

¹⁷² DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 53

¹⁷³ DANG-VU, V. *L'indemnisation du préjudice corporel*, Paris, L'Harmattan, 2010, s. 29

¹⁷⁴ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 55

- Zahrnují fyzické a psychické útrapy a další útrapy v souvislosti s utrpěnou újmou na zdraví. Odvíjí se zejména od povahy poškození zdraví, počtu prodělaných operací a dalších zásahů pro znovunavrácení funkčnosti a délky hospitalizace. Rozsah se udává ve stupnici od 1 do 7 – bolesti velmi lehké, lehké, menší, střední, vcelku závažné, závažné, velmi závažné. Zařazení konkrétního stavu poškozeného pod určitý stupeň určuje znalecký posudek. Na základě podřazení pod určitý stupeň určuje konkrétní výši nároku soud dle volné úvahy a vzhledem k obdobným případům dříve rozhodovaným, nejčastěji jsou přiznávány částky v rozmezí 500,- - 60.000,- EUR¹⁷⁵. Pokud by období před ustálením stavu bylo zvláště krátké, může být náhrada přiměřeně snížena vzhledem k délce trvání.
- Dočasná estetická újma
 - Nahrazuje se za obdobných podmínek jako vytrpěné bolesti a souvisí se změnou vzhledu při úrazovém poškození, které poškozenému může způsobovat nepříjemné důsledky zvláště vzhledem ke třetím osobám. Dočasná estetická újma je vyjadřována ve stupnici 1 – 7 na základě znaleckého posudku a kritéria jsou zejména závažnost změny vzhledu a délka jejího trvání, stejně tak rozsah a lokalizace poškození, pohlaví a věk poškozeného a jejich povolání a rodinná situace.¹⁷⁶
- Trvalé snížení funkční schopnosti
 - Nahrazuje snížení osobních funkčních schopností následkem utrpěné újmy na zdraví včetně souvisejících trvalých duševních útrap, spojené s definitivním či potencionálním fyzickým, intelektuálním či psychosensorickým omezením, vzniklým jako důsledek utrpěné újmy. Nárok odráží i ztrátu samostatnosti a zohledňuje vždy vysoce osobní stav konkrétního poškozeného vzhledem k dosavadnímu způsobu života, v jakém rozsahu, vyjádřeném znaleckým posudkem v procentech od 1 do 100, u něj došlo k omezení. Výše náhrady zpravidla velmi reflektuje také věk poškozeného a jeho pohlaví.¹⁷⁷
- Újma z omezení kvality života

¹⁷⁵ D'ARBIGNY, N. *L'indénisation des victimes d'accident avec dommage corporel*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2007, s. 132

¹⁷⁶ D'ARBIGNY, N. *L'indénisation des victimes d'accident avec dommage corporel*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2007, s. 133

¹⁷⁷ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la médecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 56

- Spočívá v trvalé nemožnosti vést stejný způsob života jako před vznikem újmy na zdraví, především ohledně specifických, sportovních a volnočasových aktivit. Stanovení její výše se odvíjí od všech souvisejících osobních aspektů poškozeného (např. věk, pohlaví, dosavadní zapojení v aktivitách) a zároveň od výše trvalého snížení funkčních schopností, zpravidla se pohybuje v rozmezí 5 - 20% této výše.¹⁷⁸
- Trvalá estetická újma
 - Kritéria jejího přiznání jsou obdobné jako při dočasné estetické újmě s rozdílem, že se musí jednat o trvalé zohavení, resp. nežádané změny vzhledu po ustálení zdravotního stavu (např. jizvy, ale i nutnost upoutání na invalidní vozík). Výše se odvíjí od závažnosti újmy, jejího rozsahu, lokalizace, možností zmírnění (např. zákrokem estetické chirurgie) a omezení, které způsobuje pro další život poškozeného, což se vyjadřuje ve znaleckém posudku na stupnici 1-7. nejčastěji se výše pohybuje v rozmezí 500,- - 40.000,- EUR.¹⁷⁹
- Sexuální újma
 - Zahrnuje újmu z trvalého poškození pohlavních orgánů, omezením sexuálního života a nemožnosti nebo těžkosti spojené s oplodněním, tedy zahrnuje poškození fyzické, fyziologické i psychické. Vždy je třeba naprosto konkrétně brát v úvahu situaci individuálního poškozeného i vzhledem k jeho osobnímu intimnímu životu.¹⁸⁰
- Újma na rodinném životě
 - Označována občas také jako „vztahová újma“ a spočívající v nemožnosti oplodnění, založení rodiny a výchovy dětí vzhledem k závažnosti následků újmy. Hlavním kritériem tohoto nároku je zejména věk poškozeného.
- Trvalá újma výjimečného charakteru
 - Nárok vzniká v případech výjimečných a atypických újem vzniklých v přímé souvislosti s trvalým poškozením zdraví, pokud se nedá zařadit pod jinou kategorii a jedná se skutečně o újmu anormálního a závažného charakteru. Újma může vyplývat ze zvláštních okolností, za kterých došlo k poškození zdraví

¹⁷⁸ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 58

¹⁷⁹ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 58

¹⁸⁰ D'ARBIGNY, N. *L'indenisation des victimes d'accident avec dommage corporel*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2007, s. 134-135

(např. atentát) či z osobní zvláštní povahy poškozeného (např. poškozený japonské národnosti se důsledkem poškození zdraví není schopen uklonit na pozdrav).¹⁸¹

▪ Újma při vyvíjejícím se patologickém stavu

- Jedná se o zvláštní případy, kdy není možné hovořit o konsolidaci zdravotního stavu poškozeného, neboť tento se neustále vyvíjí, aniž by bylo možné odhadnout, kdy dojde k ustálení zdravotního stavu a jaký tento stav bude. Již samotné riziko vývoje nemoci, které se nedá odvrátit ani předem přesně odhadnout tak zakládá nejružnější újmy. Dle judikatury se jedná zejména o náhradu újmy vzniklou v souvislosti se snížením naděje na dožití, omezení společenského, rodinného a intimního života, stejně tak i duševní útrapy a strach poškozeného, estetické újmy a snížení kvality života a další možné důsledky nemoci.¹⁸² Jedná se zejména o případy kontaminace virem HIV, hepatitidou typu C, Kreutzfeld-Jakobova nemoc a pod..

5.3 Principy náhrady při újmě na zdraví

Vzhledem k tomu, že náhrady újmy na zdraví se ve Francii značně liší dle způsobu jejího vyvolání, zda-li byly způsobeny při dopravní nehodě, trestným činem, jako pracovní úrazy, v souvislosti s poskytováním zdravotní péče a pod., bylo by pojednání o všech dílčích nárocích a jejich náhradách příliš obšírné.

Pokračování práce se tak zaměří pouze na případy újmy na zdraví vzniklé v souvislosti s poskytováním zdravotní péče, ve francouzském pojetí označované jako „nehody ve zdravotnictví“ (*accidents médicaux*).

Pro uplatnění nároku na náhradu újmy na zdraví je v civilních sporech vždy třeba rozlišovat, jestli se jedná o újmu na zdraví způsobenou z titulu smluvní či deliktní odpovědnosti, neboť nelze u soudu jeden nárok uplatňovat z různých titulů vůči stejné osobě a ze stejných důvodů, jak dovodila judikatura¹⁸³. Nutno však podotknout, že vzhledem k neexistenci výslovné úpravy smluvního typu o poskytování péče o zdraví

¹⁸¹ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 59

¹⁸² Cour de Cassation, 3ème chambre civile, arrêt du 2. 4. 1996

¹⁸³ Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 9. 6. 1993, n° 1994.II.22264

bude v případech újmy na zdraví postupováno na základě obecných pravidel o odpovědnosti upravených v čl. 1382 – 1386 CC.¹⁸⁴

Újma na zdraví je osobním nárokem poškozeného, ale pro případ jeho smrti se jej mohou domáhat také jeho dědici (čl. 731 CC). Nárok na uplatnění náhrady z újmy na zdraví prekluduje za 10 let od okamžiku ustálení zdravotního stavu (čl. 2226 CC).¹⁸⁵

Základním předpokladem pro to, aby újma na zdraví byla nahraditelná, je její způsobení třetí osobou a vyvození odpovědnosti, jak ostatně vyplývá ze samotné dispozice čl. 1382 CC. Důkazní břemeno ohledně prokázání porušení povinnosti zdravotnického zařízení (přímé porušení spočívající v úmyslném konání, či nepřímé porušení spočívající v nekonání, nedbalosti či nepozornosti), způsobené újmě a příčinné souvislosti leží na bedrech poškozeného.¹⁸⁶

Existují tři aspekty porušení povinnosti v souvislosti s poskytováním zdravotní péče:

- postup *non lege artis*
- porušení práv pacienta (porušení povinné mlčenlivosti, chybná informace, absence souhlasu, a pod.)
- mimořádná chyba (nespočívá v postupu *non lege artis* ani porušení práv pacienta, ale má původ v jiné mimořádné okolnosti, např. amputace špatné části těla)

Pochybení lékaře bude posuzováno zejména vzhledem k tomu, jak by v dané situaci postupoval jiný lékař, přiměřeně vnímavý a pečlivý.¹⁸⁷

Újmu na zdraví, vzhledem k jejímu charakteru, zpravidla není možno plně uvést do původního stavu, neboť jedinec si stále bude nést důsledky s ní spojené. Obdobně jako v české právní úpravě se proto nahrazuje finančním plněním. Jak bylo uvedeno výše, je třeba brát zřetel satisfakční charakter, zadostiučinění, nikoli jako pouhá náhrada za poškození. Je tak vždy třeba přihlížet ke všem konkrétním okolnostem případu a

¹⁸⁴ DANG-VU, V., *Indemnisation du préjudice corpore. Les assurances des personnes, l'indemnisation des victimes d'accidents médicaux, l'indemnisation des victimes d'infractions*. 3.vydání. Paris: L'Harmattan, 2012. s.47

¹⁸⁵ TISSERAND-MARTIN, A.; WIEDERKEHR, G.; JACOB, F. et coll. *Code civil. Édition 2013*. Paris: Édition Dalloz, 2012, s.

¹⁸⁶ GRIGNON DUMOULIN, S. *L'équité dans la mise en oeuvre du droit à la réparation du dommage corporel*. Publikováno 5. 12. 2006, dostupné také z <www.courdecassation.fr>, s. 3

¹⁸⁷ DANG-VU, V. *op.cit.*, s. 50

zejména brát v potaz všechny důsledky, které újma na zdraví měla na osobu poškozeného, a to jak po fyzické, tak psychické stránce.

Nahrazuje se celková újma na zdraví, morální i materiální, která je v příčinné souvislosti s újmou na zdraví. Pro určení, jaké přesné důsledky měla újma na zdraví u konkrétního poškozeného, hrají nezastupitelnou úlohu znalecké posudky z oboru medicíny, ve kterém znalec ohodnotí újmu na zdraví. Na základě znaleckého posudku pak soudce rozhoduje o výši náhrady na základě volné úvahy se zřetelem ke všem okolnostem daného případu.¹⁸⁸

Znalecký posudek vypracovává nezávislý soudní znalec – lékař specialista, v závislosti na charakteru hlavního poškození zdraví. Znalecký posudek vychází ze závěrů předložené zdravotní dokumentace, vylisování osoby poškozeného a jeho klinického vyšetření. Posudek detailně popisuje všechny aspekty utržené újmy, které v rámci medicínského hlediska může posoudit (původ a charakter poškození zdraví, závažnost a možnosti léčení, dobu a průběh hospitalizace, provedené zákroky, následky z toho vyplývající a případné omezení pro další život poškozeného). Vyjadřuje se i k otázce, zda-li všechny jednotlivé aspekty jsou v příčinné souvislosti s ublížením na zdraví, které bylo původcem újmy na zdraví. Přitom se vyjadřuje pouze k medicínským otázkám a pouze v rozsahu, na který je dotazován. Nepřísluší mu vyjadřovat se k žádným otázkám, na které není dotazován, ani nad rámec těch, na které dotazován je. Znalec ve svém posudku podrobně zhodnotí své závěry a ohodnotí závažnost jednotlivých důsledků. Závažnost vzniklých důsledků újmy na zdraví je často hodnocena na základě specifických lékařských tabulek. Jednotlivé dílčí nároky jsou většinou vyjadřovány na stupnici od 1 do 7 (velmi lehký stupeň až velmi závažný), či se rozsah uvádí v %, v případě potřeby péče třetí osoby se uvádí rozsah potřeby v hodinách denně a důvody, které k potřebě vedou.¹⁸⁹

Vzhledem k tomu, že újma na zdraví vzniká v souvislosti s poskytováním zdravotní péče, je považována za natolik závažný zásah do integrity jedince, že nepostačuje možnost její náhrady pouze v případech prokazatelné odpovědnosti ve vztahu ke způsobené újmě, byl pro tyto případy zřízen zákonem ze dne 4. 3. 2002 (tzv. Loi

¹⁸⁸ LAMBERT-FAIVRE, Y. *L'indemnisation du dommage corporel*, Ministère de la Justice, vydáno 22. 7. 2003, dostupné také z <www.justice.gouv.fr/art_pix/syntheseindemcorp.pdf> s. 31

¹⁸⁹ La nomenclature Dintilhac, publikováno 14.12.2011, dostupné také z <www.sante.gouv.fr/la-nomenclature-dintilhac.html>

Kouchner) zvláštní státní fond – ONIAM, neboli Národní úřad pro odškodňování obětí zdravotnických nehod (*Office national des accidents médicaux*). Úlohou ONIAMu je nahradit újmu na zdraví primárně obětem, které tuto újmu utrpěly v souvislosti s poskytováním zdravotní péče, při kterém nedošlo k porušení povinnosti ze strany poskytovatele zdravotní péče.¹⁹⁰

Stejným zákonem došlo také ke zřízení komise CRCI – Regionální komise pro smírné řešení a odškodnění zdravotnických nehod (*Commissions régionales de conciliation et d'indemnisation des accidents médicaux*). CRCI nemá právní subjektivitu, slouží jako prostředek k uplatnění nároku na náhradu újmy na zdraví.

Prostřednictvím komise CRCI se lze po ONIAM domáhat náhrady újmy na zdraví vzniklé v souvislosti s poskytováním zdravotní péče (*accident médicaux*), přičemž náhrada újmy je poskytována z prostředků veřejných financí z titulu „národní solidarity“. Ačkoli se tedy jedná o veřejné instituce, mají nezanedbatelný význam pro rozhodování o náhradách újmy na zdraví. Proto je dle autorky této práce nezbytné aspoň ve stručnosti přiblížit jejich fungování, neboť mají nezanedbatelný vliv i na rozhodování sporů o náhradu újmy na zdraví před civilními soudy.

Nárok na náhradu újmy na zdraví, při němž újma na zdraví nevznikla konkrétním porušením povinnosti určitého subjektu, ale jako nehoda, či spíše náhoda, nelze úspěšně uplatnit u soudu, ale lze jej uplatnit u CRCI a požadovat náhradu z titulu národní solidarity po ONIAM, stejně jako v případech nároků, jejichž náhradu újmy předvídá zákoník o veřejném zdraví (*Code de la santé publique*) – při kontaminaci virem HIV, přenosu Kreuzfeld-Jakobovy choroby, a při újmách na zdraví vzniklých povinným očkováním. Komise CRCI slouží také jako možná alternativa soudního řešení náhrady újmy na zdraví a jejím cílem je smírné řešení předloženého případu. V případě, že by na navrhované smírné řešení navrhovatel nepřistoupil, může se domáhat svého nároku před soudem.¹⁹¹

Obecnou podmínkou pro možnost domáhat se úspěšně náhrady újmy před CRCI je utrpěná újma na zdraví, jejímž důsledkem je trvalé snížení funkční schopnosti poškozeného vyšší než 24 % (čl. D.1142-1 *Code de la santé public*). Dalšími podmínkami pro uplatnění nároku na náhradu újmy jsou: dočasná pracovní neschopnost po dobu aspoň 6 měsíců (nepřetržitě či po dobu aspoň 6 měsíců během období 12

¹⁹⁰ DANG-VU, V. *op.cit.*, s. 24

¹⁹¹ DANG-VU, V. *op.cit.*, s.24-26

měsíců), poškozený z důvodu způsobené újmy na zdraví nemůže nadále vykonávat své dosavadní povolání a utrpená újma vyvolala vážné potíže jeho existence. Nárok na náhradu újmy se promlčuje za 10 let od ustálení zdravotního stavu. Samotné řízení je bezplatné a velmi formalistické – návrhové vyplní formulář žádosti, přičemž nejprve musí prokázat, že má sociální pojištění, a dále určit příčinnou souvislost mezi zásahem do integrity a vzniklou újmou na zdraví. Na základě přiložených důkazů určí nároky, jejichž náhrady se domáhá. Následně proběhne zhodnocení znalcem z oboru medicíny, a pokud jsou splněny podmínky přípustnosti náhrad újmy, je spis předložen pojišťovně zdravotnického zařízení, ve kterém ke způsobení újmy na zdraví došlo, aby učinila nabídku poškozenému ve lhůtě 4 měsíců. Pokud tak neučiní nebo zamítne, učiní poškozenému nabídku ONIAM (následně plnění může vymáhat po pojišťovně zdravotnického zařízení nebo samotném zdravotnickém zařízení). Poškozený nabídku buďto přijme, nebo ji odmítne. Pokud ji odmítne, může svůj nárok uplatnit u soudu.¹⁹²

Výše náhrady přiznávaná CRCI, resp. nahrazována ONIAMem, vychází z principu plné náhrady utrpené újmy, tedy vzhledem ke všem jednotlivým dílčím nárokům, které odpovídají nomenklatuře Dintilhac, která byla zmíněna výše. Narozdíl od civilních soudů existují pro stanovení jednotlivých dílčích nároků i přesná vodítka a tabulky stanovení jejich výše, jak bude prezentováno v další podkapitole.

Civilní soudy naproti tomu vycházejí při rozhodování sporů o náhrady újmy na zdraví a určování jejich výše pouze z vlastní volné úvahy, se zřetelem ke všem konkrétním okolnostem případu. Nezastupitelnou roli hrají jednotlivé dříve rozhodnuté případy, zejména Kasačního soudu (obdobně jako český Nejvyšší soud nemá kompetence pro změny rozhodnutí, jen pro přezkum jejich správnosti).¹⁹³

Ačkoli neexistuje žádný pevně stanovený strop pro to, co by soud mohl žalobci na náhradě újmy na zdraví přiznat, obdobně jako český soud je i ten francouzský co do maximální možné výše vázán žalobním petitem. Nemůže tak žalovanému přiznat na náhradě újmy na zdraví více, než by sám požadoval (viz. Rozhodnutí 2.civilního senátu Kasačního soudu ze dne 10. 5. 2007).

Pro určení výše náhrady bude v každém konkrétním případě záležet na konkrétních okolnostech případu – jak k újmě na zdraví došlo, nakolik byla a kým zaviněná, jaká je

¹⁹² DANG-VU, V. *op.cit.*, s. 31-40

¹⁹³ GRIGNON DUMOULIN, S. *L'équité dans la mise en oeuvre du droit à la réparation du dommage corporel*. Publikováno 5. 12. 2006, dostupné také z <www.courdecassation.fr>

její závažnost a perspektiva do budoucna a pod.. Přestože pro možnost samotné náhrady újmy na zdraví je zpravidla nepodstatné, jaká byla závažnost zaviněného jednání, při kterém k újmě došlo, bude právě míra zavinění hrát důležitou roli při stanovování výše náhrady soudem.¹⁹⁴ Odůvodnění rozhodnutí přitom musí být přezkoumatelné a jasně podloženo důkazy.

Určení výše náhrady na zdraví se děje ke dni rozsudku, nikoli ke dni, kdy došlo k zásahu do zdraví, jež byl původcem újmy. Což hraje zásadní roli zejména v případech, kdy poškozený v mezidobí mezi zásahem do zdraví a vydáním rozhodnutí zemře, neboť např. ztráta na výdělku, která je jedním z dílčích nároků, je tak hrazena jen po dobu do smrti poškozeného. Naopak v případech, kdy poškozený stále v době vydání soudního rozhodnutí žije je tato ztráta na výdělku hrazena ve výši, v jaké by ji dosahoval ke dni vydání soudního rozhodnutí, tzn. podléhá každoročnímu zvyšování o 2 % (viz Rozsudek Trestního senátu Kasačního soudu ze dne 8. 3. 2011).

5.4 Praktické příklady stanovení výše náhrad z újmy na zdraví

5.4.1 ONIAM

ONIAM, resp. specializovaná komise CNAM (národní komise pro zdravotnické nehody – *Commission national des accidents médicaux*), která má sjednocování rozhodování ONIAMu na starost, vypracoval na základě svých dosavadních, převážně smírčích rozhodnutí, principy stanovení výše jednotlivých dílčích nároků náhrady újmy na zdraví. Vzhledem k tomu, že ve smírčím rozhodování jsou zpravidla přiznávány částky podstatně nižší než pokud je nárok řešen sporně u soudu, jsou následující uvedené tabulky a výše rozpětí považovány jako základní, resp. minimální. Vždy je však třeba brát zřetel na konkrétní okolnosti daného případu, což zdůrazňuje i sám ONIAM. Základní rozsah tabulek však zůstává neměnný, ať už se jedná o případy nezpůsobené porušením povinnosti zdravotnického pracovníka, anebo jestli porušení povinnosti dáno bylo, a poškozený upřednostnil pro získání náhrady za utrpěnou újmu cestu smírného řešení prostřednictvím CRCI (jak bylo výše uvedeno, tyto zpracovávají žádosti o náhradu, náhradu následně hradí ONIAM).¹⁹⁵

¹⁹⁴ DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine*, Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2009, s. 47

¹⁹⁵ Dostupné také z <www.oniam.fr>

Konkrétní a aktuální přehled všech nároků a způsobu jejich určení je dostupný na www.oniam.fr. Všechny částky v následujících tabulkách jsou v eurech.

Náhrady za nemajetkové újmy:

Náhrada při trvalém snížení funkční schopnosti (vrchní řádek udává rozsah snížení v %, levý sloupec udává věk poškozeného, ve kterém došlo k ustálení zdravotního stavu)

- muž

IPP %	5	15	25	35	45	55	65	75	85	95
Age 10	4986	20876	44656	76326	115886	163336	218676	281906	353026	432036
20	4840	19561	41004	69167	104052	145658	193985	249034	310803	379294
30	4699	18287	37464	6229	92583	128525	170055	217174	269881	328177
40	4558	17025	33958	55357	81222	111554	146353	185618	229349	277546
50	4427	15845	30680	48933	70603	95691	124197	156120	191461	230219
60	4306	14757	27658	43009	60810	81062	103765	128918	156521	186574
70	4200	13797	24991	37783	52172	68158	85741	104921	125699	148074
80	4113	13019	22831	33549	45713	57703	71139	85481	100729	116883
90	4057	12512	21421	30786	40605	50879	61608	72791	84430	96523
100	4033	12294	20818	29602	38649	47857	57626	67358	77450	87805

- žena

IPP %	5	15	25	35	45	55	65	75	85	95
Age 10	5098	21878	47439	81780	124902	176804	237486	306949	385192	472216
20	4950	20547	43741	74533	112922	158908	212491	273671	342449	418824
30	4803	19225	40070	67337	101027	141139	187673	240630	300009	365811
40	4658	17922	36451	60244	89302	123624	163210	208061	258176	313556
50	4518	16663	32953	53387	77966	106690	139559	176573	217731	263034
60	4383	15448	29578	46772	67031	90355	116744	146198	178716	214999
70	4255	14295	26375	40495	56655	74855	95095	117375	141695	168055
80	4144	13292	23589	35034	47628	61370	76260	92299	109486	127822
90	4068	12612	21699	31330	41504	52222	63484	75289	87638	100530
100	4033	12301	20836	29639	38709	48047	57653	67526	77667	88075

Náhrada za vytrpění bolesti se určují dle stupně závažnosti stanovené znaleckým posudkem (1- velmi lehké, 2- lehké, 3- menší, 4- střední, 5- vcelku závažné, 6- závažné, 7- velmi závažné)

Degrés	Montants en €
1	740-1001
2	1268-1716
3	2239-3029
4	4304-5824
5	8118-10983
6	14331-19389
7	25598-31926

Náhrada za estetickou újmu se hradí dle podřazení konkrétního stavu do stupnice 1-7 dle závažnosti na základě znaleckého posudku.

Degrés	Montants en €
1	559-757
2	1275-1725
3	2744-3712
4	5562-7526
5	10328-13973
6	17636-23860
7	28084-37996

Náhrada za ztrátu školního roku je hrazena dle úrovně navštěvovaného ústavu (přirovnáno k českému systému školství v podstatě první stupeň základní školy, druhý stupeň základní školy, střední škola, vysoká škola)

Niveau Scolaire	Montants en €
Ecoliers	4200
Collégiens	6700
Lycéens	7700
Etudiants	8700

Náhrada za dočasné snížení funkční schopnosti vyjadřuje omezení kvality života po dobu dočasné neschopnosti a nahrazuje se ve výši měsíčního plnění v rozmezí 300 – 450 EUR.

Náhrada za ztrátu kvality života je odvislá od aktivit dosavadního života, a charakteru omezení a odvíjí se od přiznané částky za trvalé snížení funkční schopnosti ve výši 5-20% této částky.

Náhrada za sexuální a rodinnou újmu se posuzuje vždy vzhledem ke konkrétnímu případu, bez určitých pevně stanovených rozmezí náhrady.

Náhrady za majetkové újmy:

Náhrada za prokazatelně vynaložené nutné výdaje se nahrazují ve výši, ve které je byl povinen vynaložit ze svého poškozený.

Náhrada za pobyt v nemocnici se hradí ve výši 50 % toho, co byl poškozený povinen ze svého vynaložit (a co by vynaložil i pokud by nebyl v nemocnici).

Náhrada za asistenci třetí osoby se určí podle konkrétní potřeby poškozeného předvídané znaleckým posudkem a hradí se formou měsíčního plnění za stanovený

počet hodin denně, se zřetelem na případnou placenou dovolenou třetí osoby. Nejčastěji je přiznávána výše v rozmezí 14-18 EUR na hodinu asistence.

Náhrada za ztráty na výdělků se posuzuje individuálně a zohledňuje ztrátu výdělků po dobu dočasné pracovní neschopnosti, budoucí ztrátu na výdělků při trvalé neschopnosti dosahovat dosavadních příjmů, stejně jako může zahrnovat i ztrátu šance na nalezení zaměstnání.¹⁹⁶

5.4.2 Judikatura soudů

- Rozsudek 1.civilního senátu Kasačního soudu ze dne 7. 12. 1999

- Při rozhodování o příčinné souvislosti mezi pochybením lékaře a vzniklou újmou, která v konkrétním případě spočívala v poškození ledvin Kasační soud shledal, že prokázaná příčinná souvislost v rozsahu 30 % je dostatečná pro to, aby poškozenému mohla být přiznána náhrady jeho újmy.¹⁹⁷

- Rozsudek Odvolacího soudu v Aix-en-Provence ze dne 17. 9. 2008

- žalobce žaloval lékaře, že důsledkem vpichu injekce pro bolest kolena u něj došlo k nákaze zlatým stafylokokem, a že vzhledem k tomu, že lékař věděl, že žalobce není dostatečně pohyblivě schopný a měl predispozice k vzniku embolie, nepředepsal mu preventivně léky na zředění krve, avšak následně skutečně došlo k embolii žalobce která si vyžádala týdenní hospitalizaci v nemocnici. Soud však uzavřel, že odpovědnost lékaře nemůže být vyvozena, neboť nebylo prokázáno žádné jeho protiprávní jednání. Za nákazu zlatým stafylokokem (bakteriální infekce) může nést objektivní odpovědnost pouze zdravotnické zařízení nemocničního typu, jelikož toto je odpovědno za všechny nákazy, které léčená osoba při pobytu v tomto zařízení utrpí, lékař působící v běžné ordinaci však za tuto infekci odpovědnost neponese, neboť k ní nedošlo jeho pochybením. Ohledně preventivního nepředepsání léků na zředění krve se sice může eventuálně jednat vzhledem ke stavu žalobce o pochybení ze strany lékaře, avšak nebyla shledána příčinná souvislost mezi jednáním a následkem, a žaloba tak byla zamítnuta.¹⁹⁸

- Rozsudek Odvolacího soudu v Aix-en-Provence ze dne 13. 9. 2006

¹⁹⁶ Dostupné také z <www.oniam.fr>

¹⁹⁷ Cour de Cassation, 1ère chambre civile, arrêt du 7. 12. 1999

¹⁹⁸ Cour d'Appel Aix-en-Provence, arrêt du 17. 9. 2008, n° 07/09707

- Případ vyžadující konstantní péči třetí osoby: žalobkyně trpí v důsledku nehody při níž došlo k poranění hlavy vážnými neurologickými obtížemi, díky nimž bylo znalcem shledáno, že vyžaduje nepřetržitý dohled osoby přiměřeného vzdělání, není tedy vyžadována žádná specifická kvalifikace.
- Soud přiznal nárok na náhradu asistence třetí osoby v rozsahu 24 hodin denně při hodinové výši náhrady 18 EUR.

- Rozsudek Odvolacího soudu v Nîmes ze dne 18. 12. 2012

- Žalobkyně se domáhala náhrady újmy na zdraví způsobené jí stomatochirurgem z důvodu absence informovaného souhlasu se zákrokem při operaci zubů, kdy žalobkyni bylo vytrženo namísto 6 zubů 11, čímž u žalobkyně došlo ke vzniku traumatické duševní poruchy a vyžádalo si pobyt v psychiatrické léčebně v délce 5 měsíců. Ačkoli nebyl u lékaře shledán postup non lege artis, jelikož i další znalci z oboru potvrdili, že vytržení všech 11 zubů vyžadoval jejich stav, soud dovodil, že pouhá absence informovaného souhlasu žalobkyně za této situace zakládá odpovědnost lékaře.
- Žalobkyni byla přiznána náhrada újmy na zdraví ve výši 24.000 EUR, spočívající v náhradě dočasného snížení funkční schopnosti po dobu hospitalizace v psychiatrické léčebně ve výši 3.000 eur, utrpených bolestí spočívajících především v psychických potížích ohodnocených znalcem stupněm 3/7 ve výši 6.000 eur, trvalého snížení funkční schopnosti o 7% ve výši 9.000 eur, újma z omezení kvality života z titulu omezení sportovních a volnočasových aktivit ve výši 6.000 eur.¹⁹⁹

- Rozsudek Soudu vyšší instance v Lyonu ze dne 24. 9. 2007

- Pacientka po operaci žaludku, kdy všechna následující vyšetření proběhla v pořádku, byla o 5 dní později opětovně hospitalizována z důvodu bolesti břicha a s příznaky značícími na septický šok. Ačkoli bylo zjevné, že její stav vyžadoval nezbytně okamžitou operaci, k této došlo až po několika hodinách, a to ze zavinění lékaře chirurga a anesteziologa. Důsledkem pozdního zákroku však u pacientky došlo při převozu z operačního sálu na nemocniční pokoj k srdeční zástavě, následně upadla do kómatu, v důsledku čeho o pár dní později zemřela. Znalec dovodil, že pooperační komplikace měly skutečně původ

¹⁹⁹ Cour d'Appel Nîmes, arrêt du 18. 9. 2012, n° 11/00908

v postupu lékařů, neboť stav pacientky vykazoval známky natolik závažné, že vyžadoval okamžitý zákrok, čímž by nedošlo ke smrtelným následkům.

- Manželovi zemřelé byla jakožto právnímu nástupci zesnulé přiznána náhrady jí způsobené újmy na zdraví, spočívající v náhradě ve výši 4.220,75 EUR jako náhrada za ztrátu příjmu po dobu pracovní neschopnosti (dalších 7.842,25 EUR bylo přiznáno zdravotní pojišťovně, která vyplatila dávky nemocenského po její dobu pracovní neschopnosti, stejně jako hradila zdravotní péči ve výši 568.451,80 EUR), dále 12.000 EUR na náhradě za dočasné snížení funkční schopnosti po dobu jednoho roku, která byla prokázána, částku ve výši 25.000 EUR za utrpěné bolesti, 10.000 EUR za estetickou újmu a 15.000 EUR za omezení kvality života.
- Manželovi byla dále přiznána náhrada jeho majetkové a nemajetkové újmy spojené se smrtí manželky ve výši 45.334,77 EUR spočívající v náhradě citové újmy z její ztráty (30.000 EUR) a jako náhrada majetkové újmy spočívající ve změněné ekonomické situaci rodiny.²⁰⁰

²⁰⁰ Tribunal de Grande Instance de Lyon, jugement du 24. 9. 2007, n° 2004/7778

6. Sekundární oběti

6.1 Pojem a podmínky vzniku

Sekundární oběti lze definovat jako oběti, které utrpí újmu v důsledku újmy třetí osoby (primární oběť). Nelze však tento pojem absolutizovat. Považovat za sekundární oběť každého, který vidí určitou událost, při níž je někomu dalšímu způsobena újma, by bylo značně přehnané. Sekundární oběť musí utrpět újmu, a to v bezprostřední příčinné souvislosti s újmou primární oběti. Újma primární oběti musí být způsobena protiprávním zásahem do jejich práv, přičemž nejčastěji se bude jednat o zásah do tělesné integrity. Újma sekundární oběti pak bude nejčastěji psychická újma či nervový šok.²⁰¹ Musí tedy dojít k příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce, který způsobil újmu primární oběti, a vznikem újmy oběti sekundární. Je zpravidla nepodstatné, jestli ke vzniku primární újmy dojde porušením smluvní nebo mimosmluvní povinnosti.

Základní podmínkou pro možnost odčinění újmy sekundární oběti je, aby oběť prokázala, že skutečně utrpěla újmu a že její újma by nevznikla, nebýt poškození primární oběti. Důkazní břemeno příčinné souvislosti leží na sekundární oběti, a jeho unesení či neunesení před soudy je pro tuto oblast zcela klíčové. Zpravidla je také zapotřebí, aby újma sekundární oběti dosahovala určité intenzity. K jen nepatrné újmě zpravidla moc nebude přihlíženo.

Při pohledu na cizí právní úpravy zůstává hlavním problémem kromě prokázání příčinné souvislosti také okruh sekundárních obětí. Teoreticky by sekundární obětí mohl být každý od člena rodiny primární oběti po náhodného očitého svědka. Každý právní řád a zejména judikatura však dovozuje jiný okruh osob, jímž je právo na náhradu újmy sekundární oběti skutečně přiznáno.

Například právní úprava v Québecu dále rozlišuje sekundární oběti podle toho, jestli jim v důsledku újmy primární oběti vznikla majetková či nemajetková újma²⁰². Další rozlišení je dle vazby s primární obětí na osoby blízké, u nichž je souvislost mezi újmou primární oběti a jejich postavením sekundární oběti dovozováno z titulu respektu práva

²⁰¹ ZIMA, P. *Nervový šok a sekundární oběti*, Právní rádce 6/2008, publikováno dne 2. 3. 2009, dostupné z <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpresion_nervovy+šok+a+sekundarni+obeti/art_5733/rbsearchsource_articles/nervovy-sok-a-sekundarni-obeti.aspx>

²⁰² POPOVICI, A. *Le Droit qui s'écrit*. La Revue juridique Themis, volume 29 – numero 2, publikováno 17. 5. 2005, dostupný také z <www.themis.unimontreal.ca>

na rodinný život v širším smyslu, zahrnující i další formy citových vztahů, a případně další osoby²⁰³. Jedná se tak o koncept tzv. „solatium doloris“, mající za cíl náhradu morální újmy vzniklé v důsledku blízké vazby osob. Koncept solatia doloris je typický pro právní úpravy vycházející z francouzského práva, naproti tomu v jiných právních systémech se zpravidla nevyskytuje.²⁰⁴

Zajímavý je také pohled, který má na sekundární oběti Québecký zákon o pojištění automobilů – dle čl. 6 jsou očití svědci nehody a osoby, které na místo nehody dorazí v době, kdy je nehoda stále ještě aktivní, mohou být považováni za oběti či sekundární oběti. Sekundární oběti však mohou být pouze osoby, jejichž stav vyžaduje psychologickou pomoc, a to v důsledku újmy přímé oběti nehody, se kterou mají blízký příbuzenský vztah (manžel, děti, sourozenci, rodiče). Svědci nehody, kteří utrpěli důsledkem nehody újmu na zdraví v podobě zejména nervového šoku či citového otřesu, jsou považováni za přímé oběti nehody, a to pokud doloží lékařské potvrzení, že jejich újma skutečně vznikla v souvislosti s nehodou.²⁰⁵

Obecně tedy lze rozlišit dva základní koncepty sekundárních obětí - koncept solatia doloris jako morální újmy na citech, kdy nemusí být přítomen nervový šok sekundární oběti, a druhý koncept, pro který je právě nervový šok nezbytný.

Primární otázkou tedy pro přiznání nároku na náhradu sekundárních obětí většinou bývá vztah k primární oběti, dále jestli primární oběť důsledkem zásahu zemřela, nebo přežila. V závislosti na konceptu konkrétní právní úpravy také přítomnost nervového šoku či jiných skutečných duševních útrap.

6.2 Sekundární oběti v české právní úpravě

Ačkoli sekundární oběti nejsou v české právní úpravě zcela novým pojmem, úprava NOZ představuje v jejich pojmání zásadní revoluci.

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. se případy, kdy by třetí osoba mohla pociťovat psychické útrapy v důsledku způsobení újmy jiné osobě, dlouhou dobu vůbec nezabýval, a ani soudní praxe tyto případy neuznávala. Nejvyšší soud České socialistické republiky publikoval v roce 1979 ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 7

²⁰³ POPOVICI, A. *Le Droit qui s'écrit*. La Revue juridique Themis, volume 29 – numero 2, publikováno 17. 5. 2005, dostupný také z <www.themis.unimontreal.ca>

²⁰⁴ tamtéž

²⁰⁵ Avocat SAAQ. *Victime indirecte de l'accident d'automobile* [online] Québec, c2003 [cit. 2014-03-27]. Dostupný z WWW: <www.avocat-saaq.ca/victime-par-ricochet>

rozsudek, který se na dlouhá léta stal východiskem judikatury ohledně nároků sekundárních obětí. V případě se žalobkyně domáhala náhrady za vážnou psychickou poruchu, která vznikla nervovým šokem v důsledku zprávy o smrtelném zranění jejího nezletilého syna při vyhlídkovém letu pořádaném žalovanou. Soudem první instance byla žaloba zamítnuta, odvolací soud však dovodil příčinnou souvislost mezi jednáním žalobce a újmou žalované a žalobě vyhověl. Nejvyšší soud však uzavřel, že „*příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož odpovídá.*“²⁰⁶

Stejný názor zaujal Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 22. 10. 2003, sp.zn. 25 Cdo 1455/2003, v němž se žalobkyně domáhala náhrady vážné psychické újmy vzniklé v důsledku zprávy o úmrtí manžela při dopravní nehodě, kterou zavinil žalovaný. Soud prvního stupně žalobě částečně vyhověl a shledal příčinnou souvislost mezi jednáním žalovaného a újmou žalobkyně, odvolací soud jeho názor potvrdil, avšak Nejvyšší soud tato rozhodnutí zrušil a s poukazem na výše citované rozhodnutí R 7/1979 civ. dovodil, že příčinná souvislost nebyla prokázána, neboť újma žalobkyně vznikla v příčinné souvislosti se smrtí manžela a nikoli se zaviněním dopravní nehody osobou žalobce, jejímž důsledkem byla smrt manžela žalované.

Nejvyšší soud v obdobných případech nároky žalobců o náhradu psychické újmy v důsledku újmy třetí osoby konstantně zamítal. Zmínit lze také další usnesení Nejvyššího soudu, sp.zn. 25 Cdo 2275/2005, proti němuž se stěžovatelka domáhala ochrany u Ústavního soudu, avšak ten její stížnost usnesením sp.zn. I. ÚS 1767/07 odmítl s tím, že se nejedná o porušení jejich základních práv a svobod.

Určitým průlomem bylo přijetí novely občanského zákoníku, zákona č. 47/2004 Sb., který zavedl § 444 odst. 3, stanovující fixní jednorázový nárok při usmrcení osoby blízké²⁰⁷. Ustanovení obsahovalo taxativní výčet osob, kterým byl nárok přiznávám, a přesné výše tohoto nároku (podrobněji viz. kapitola 4.2.4). Došlo tak k zakotvení koncepce sekundárních obětí tzv. solatia doloris, které mělo aspoň částečně napravit nedostatečnou dosavadní úpravu.

²⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1976, sp.zn. 2 Cz 36/76

²⁰⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné* 2. 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, s.438

Nutno však podotknout, že koncepce solatia doloris sice přiznává právo na náhradu újmy způsobené důsledkem smrti jiné osoby, avšak její funkcí je náhrada morální, citové újmy v důsledku úmrtí osoby blízké, což je chápáno v širším smyslu jako zásah do práva na rodinný život. Náhrada je tak poskytována v podstatě za smutek ze smrti osoby blízké, nikoliv z důvodu, že by smrtí mohly být způsobeny vážné psychické obtíže pozůstalým. Česká úprava navíc nevyžadovala ani žádné prokázání vzniku morální újmy nebo existenci skutečného vztahu s usmrceným, ale právo na náhradu dle § 444 odst. 3 obč.zák. bylo dáno již samotnou existencí příbuzenského či obdobného vztahu s usmrceným, dle kterého byla stanovena paušální výše náhrady. Ačkoli tím došlo ke zlepšení postavení pozůstalých, kteří předtím měli právo pouze na náhradu výživného při usmrcení jejich živitele (§ 447 obč.zák.), nezohlednění skutečných vazeb a vytrpěné újmy pozůstalého zůstalo předmětem kritiky. Je neadekvátní, aby stejná částka byla přiznávána manželovi, který neutrpěl důsledkem usmrcení manželky žádnou, nebo jen nepatrnou citovou újmu, třeba proto, že byl s usmrcenou ve svazku manželském krátce a již v rozvodovém řízení, a stejně tak tomu manželovi, který s usmrcenou manželkou prožil celý život, a následkem její ztráty u něj propukly vážné psychické obtíže. Možnost zvýšení výše náhrady zpočátku nebyla přiznávána, naopak v případě okolností zvláštního zřetele hodných mohl být tento nárok snížen (§ 450 obč.zák.).

Judikatura záhy dovodila, že pokud jsou konkrétní okolnosti případu natolik specifické a závažné, že by nepostačovalo přiznání jednorázového nároku dle § 444 odst. 3 obč.zák., může se poškozený domáhat i náhrady újmy na jeho osobnostních právech dle § 13 odst. 2 a 3 obč.zák.²⁰⁸.

Oproti předchozí právní úpravě přináší NOZ do chápání sekundárních obětí naprostou revoluci. Jednak upravuje nevyhovující aspekty koncepce solatia doloris (§ 2959 NOZ), a především § 2971 NOZ představuje revoluci pro vyvození příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce, důsledkem kterého utrpěla újmu primární oběť, a újmou sekundární oběti.

Koncepce solatia doloris zůstala v NOZ zachována § 2959, avšak byla oproti pojetí § 444 odst. 3 obč.zák. upravena. Došlo ke zpřesnění jasným požadavkem prokázání duševních útrap, což je v zahraničních úpravách (např. Francie, Québec) běžnou praxí.

²⁰⁸ Rozsudek Ústavního soudu České republiky ze dne 4. 5. 2005, sp.zn. Pl. ÚS 16/04

Dále došlo k rozšíření nároku jednak na celý okruh osob blízkých, a především nejen v případech usmrcení osoby blízké, ale i v případech zvláště závažného ublížení na zdraví. Ohledně dalších podmínek nároku viz. kapitola 4.2.4 této práce.

Revoluční ustanovení NOZ § 2971 podstatně rozšiřuje okruh sekundárních obětí: „*Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.*“.

Oproti dosavadnímu výkladu příčinné souvislosti Nejvyšším soudem, jak uvedeno výše, přináší ustanovení zásadní obrat, neboť možnost příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce a újmou sekundární oběti samo předvídá.

Samotné podmínky vzniku nároku jsou dány poměrně jasně. Škůdce se musí dopustit protiprávního činu, ke spáchání tohoto činu musí dojít za zvláštních okolností, a osoba odlišná od škůdce utrpí nemajetkovou újmu, kterou považuje za osobní neštěstí. Pokud poškozená osoba tyto podmínky prokáže (jednání škůdce, vznik újmy, příčinnou souvislost) je škůdce povinen újmu odčinit, a to dle obecných zásad odčinění nemajetkové újmy, viz. kapitola 3. této práce.

Za zvláštní okolnosti vzniku újmy je považováno zejména porušení důležité právní povinnosti z hrubé nedbalosti, anebo škodlivý úmysl jednání nebo jednání ze zvláště zavrženíhodné pohnutky. Ustanovení je co do výčtu zvláštních okolností demonstrativní, bude proto zapotřebí v každém jednotlivém případě vzít v úvahu všechny konkrétní okolnosti.

Pro stanovení okruhu osob, které budou mít na odčinění újmy nárok, se vyžadují dvě kritéria – aby osoba byla odlišná od osoby škůdce, a aby vzniklou újmu pociťovala jako osobní neštěstí. Do okruhu osob oprávněných tak lze řadit jak primární, tak sekundární oběti, obojí za předpokladu, že způsobená újma v nich vyvolala silně negativní psychickou reakci.

Dle názoru autorky práce by se mohlo jednat například o případy tragických autonehod, kdy jiný účastník této autonehody či očitý svědek, který příběhne na pomoc, utrpí vlivem prožitých a shlédnutých událostí vážnou psychickou újmu (šok). Důvodová zpráva k NOZ se k tomuto ustanovení nijak nevyjadřuje, a nechává tak poměrně

důvodný prostor pro spekulace, jaké důsledky bude mít ustanovení v praxi. Na druhou stranu, v zahraničních právních úpravách obdobný nárok existuje také, zejména v souvislosti dopravních nehod (např. ve Francii, Québecu) a právě z inspirace zahraničních úprav nejspíš bude pramenit i úprava zakotvena nyní v NOZ. Otázkou však zůstává, jak konkrétně se k citovanému ustanovení postaví česká rozhodovací praxe, a zejména pak Nejvyšší soud.

Vzhledem k tomu, že francouzská úprava vychází z obdobných koncepcí sekundárních obětí, ať již ohledně koncepce *solatia doloris* či jiných případů, navíc jsou jejich jednotlivé dílčí nároky na náhradu poměrně rozpracovanější, a existuje také bohaté judikatura, jak přiblíží následující podkapitola, dalo by se touto úpravou inspirovat.

6.3 Sekundární oběti ve francouzské právní úpravě

Sekundární oběti mají, na rozdíl od české právní úpravy, ve francouzské úpravě poměrně stabilní a dlouhodobé zakotvení. Jejich zakotvení vyplývá ze samotné dikce čl. 1382 CC, že každý, kdo jinému způsobí újmu je povinen k její nápravě; a dále možnost uplatnění práv sekundární či spíše nepřímou obětí výslovně zmiňuje také čl. 2226 CC, že žalobu na náhradu újmy na zdraví může uplatnit přímá i nepřímá oběť do deseti let od konsolidace stavu oběti.

Základní obecnou podmínkou pro náhradu újmy na zdraví je, aby újma byla osobního charakteru. Avšak případ se komplikuje, pokud tato osoba zemře. Jednak její nárok na náhradu újmy přechází na dědice (v celém svém rozsahu majetkové i nemajetkové újmy a to i v případě, že by jej sám usmrcený před smrtí neuplatnil), jednak dědici může vzniknout také morální, citová újma ze zármutku při ztrátě osoby blízké. V takových případech se hovoří o sekundárních obětech a otvírá se cesta pro odčinění jejich újmy. Základ koncepce tak vychází z konceptu *solatia doloris*.²⁰⁹

Postavení sekundárních obětí s právem na náhradu újmy však nemůže mít jakákoli osoba za jakékoli situace, ale francouzské právo stanovuje přesný rámec situací, při kterých se může o újmách sekundárních obětí vůbec uvažovat. Těmi jsou případy dopravních nehod, nehod vzniklých ve zdravotnictví (či spíše při poskytování zdravotní

²⁰⁹ BUFFELAN-LANORE, Y., Droit civil. Deuxième année. 8ème édition. Paris, Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, s. 425-427

péče) a nehody v podobě trestných činů.²¹⁰ Nehody je třeba chápat v širším slova smyslu. Oběti trestných činů ponechá práce stranou, a zaměří se jen na případy sekundárních obětí při dopravních nehodách a především nehodách ve zdravotnictví.

Ohledně okruhu osob, které je možno považovat za sekundární oběti, rovněž proběhl na judikатурní úrovni značný vývoj. Již v roce 1923 Kasační soud přiznal právo na náhradu nemajetkové újmy dítěti oběti nehody. V odůvodnění soud uvedl, že „*bolest prokázaná dětmi osoby, mrtvé oběti nehody, i při absenci jakékoli materiální újmy postačuje pro to, aby mohlo být dětem přivoleno podání žaloby na náhradu škody proti tomu, kdo nehodu způsobil*“²¹¹. V roce 1937 Kasační soud zúžil okruh osob, které se mohly domáhat náhrady z titulu sekundární oběti na takové, které s osobou zesnulé primární oběti pojil „legitimní, právem chráněný vztah“²¹², čímž fakticky omezil okruh možných sekundárních obětí pouze na osoby, které by mohly mít kvality dědice. Tedy manžel primární oběti, její rodiče a prarodiče, potomci (děti a vnoučata), sourozenci, stejně jako další příbuzní (např. nevlastní děti či sourozenci). Postupně však docházelo k uvolnění těchto striktních pravidel. Přelomový byl rok 1970, ve kterém Kasační soud přiznal právo na náhradu nemajetkové újmy třetí osoby vzniklé v důsledku újmy na zdraví osoby blízké, nejen v případě, že se mezi těmito osobami jedná o příbuzenský vztah, ale také pro případy osob, které spolu jiným způsobem sdílejí život a city²¹³. Postavení osob blízkých tak bylo dále přiznáno například druhu oběti, snoubenci, ale i pěstounům, kteří mají primární oběť svěřenu do své péče. Za zvlášť závažných okolností je postavení sekundární oběti možno přiznat také blízkému příteli primární oběti, avšak k těmto situacím dochází zřídka.²¹⁴ Osoby blízké mají zpravidla nárok na náhradu nemajetkové i majetkové újmy vzniklé v důsledku smrti osoby blízké. Majetková újma má své místo však jen v případech, kdy mezi těmito osobami

²¹⁰ MEIMON NISENBAUM, C.; *Un droit pour les proches des victimes* [online]; Paris, 2001 [cit. 2014-03-01]. dostupné z <<http://www.meimonnisenbaum.com/fr/nos-publications/articles/id-11-un-droit-pour-proches-victimes>>

²¹¹ Cour de Cassation, Chamre civil arrêt du 13. 2. 1923

²¹² Cour de Cassation, 1ère chambre civile arrêt du 27. 7. 1937

²¹³ Cour de Cassation, Chamre mixte arrêt du 27. 2. 1970

²¹⁴ PIERRE, P., *L'indemnisation du préjudice moral en Droit français* [online] Rennes, 2011 [cit. 2014-03-25], dostupný z WWW: <www.fondation-droitcontinental.org/upload/docs/application/pdf/2011-12/prejudice_moral_etude-fr.pdf>

existovala určitá forma ekonomického společenství. Stejně tak mají tyto osoby právo na náhradu újmy i v případě, že primární oběť přežije.²¹⁵

Posílení postavení sekundárních obětí umožnil také zákon ze dne 5. 7. 1985, č. 85-677 o odškodňování obětí dopravních nehod, označovaný „Loi Badinter“. Čl. 6 stanoví „*Újma třetí osoby, utrpěná důsledkem újmy způsobené primární obětí nehody, je nahrazována se zřetelem k limitacím a vynětím aplikovatelným na daný případ.*“. Limitace a vynětí náhrady újmy zakotvují čl. 3 a 4 - pro případ, že by primární oběť byla za nehodu sama aspoň částečně odpovědná. Pokud by důsledkem toho byl snížen její nárok na náhradu újmy, bude ve stejném rozsahu snížen i nárok na náhradu újmy třetí osoby. Výjimkou z aplikace snížení náhrady újmy v rozsahu zavinění primární oběti je v případech, kdy je primární oběť mladší 16 let, starší 70 let, či osoby, které jsou v okamžiku nehody invalidní aspoň z 80 %. Judikatura v roce 2000 dokonce přiznala postavení sekundární oběti s právem na náhradu újmy také řidiči, který způsobil dopravní nehodu, při které ve vozidle zahynuli zbývající čtyři převážené osoby, mezi nimi jeho rodiče.²¹⁶

Tato koncepce újmy třetí osoby rozšiřuje doposud možný okruh sekundárních obětí také na všechny, kteří důsledkem újmy způsobené primární obětí nehody samy utrpí újmu. Jedná se tak v podstatě o částečnou obdobu českého ustanovení § 2971 NOZ. Není výslovně omezeno, koho lze obecně za tuto osobu považovat, avšak za předpokladu, že třetí osoba musí unést důkazní břemeno. Musí tedy prokázat že její újma je újmou osobní, skutečnou, a přičitatelnou tomu, kdo způsobil nehodu, při které došlo k újmě na zdraví primární oběti. Nejčastěji se však i zde jedná o osoby blízké oběti, kteří utrpěli nervový šok.²¹⁷ Kasační soud mimo jiné dovedl, že s nárokem na náhradu majetkové újmy se může úspěšně domáhat i zaměstnavatel po řidiči, který zavinil dopravní nehodu, při které jeho zaměstnanec utrpěl zranění důsledkem kterých se stal trvale práce neschopným a zaměstnavatel s ním proto musel ukončit pracovní poměr a zaplatit mu odstupné²¹⁸.

²¹⁵ BUFFELAN-LANORE, Y., Droit civil. Deuxième année. 8ème édition. Paris, Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, s.426-431

²¹⁶ Cour de Cassation, 2ème chambre civile arrêt du 13. 7. 2000

²¹⁷ TISSERAND-MARTIN, A.; WIEDERKEHR, G.; JACOB, F. et coll. *Code civil. Édition 2013*. Paris: Édition Dalloz, 2012, ISBN 978-2-247-11654-6

²¹⁸ Cour de Cassation, 2ème chambre civile arrêt du 7. 4. 2011, n° 10-30566

Právo na náhradu majetkové újmy sekundární oběti bývá přiznááno, avšak není tomu pravidlem, také v případech pokud jiné osoby měli s primární obětí určitou formu majetkových vztahů – například věřitel oběti, klient, dodavatel, společník či zaměstnavatel. Obdobně může mít postavení sekundární oběti pojišťovna primární oběti.²¹⁹

Jednotlivé dílčí nároky sekundárních obětí jsou zakotveny v nomenklatuře Dintilhac a chápány v užším smyslu jako nároky osob blízkých, jako základní koncepce. Nic však nebrání v přiznání náhrad i jiným osobám, které se cítí jako sekundární oběti a které to dostatečně prokáží, a v rozsahu, který prokáží. Vzhledem ke koncepci jednotlivých dílčích nároků by šlo uvažovat o modifikaci citové újmy, neboť tento nárok je považován za primární, jelikož zahrnuje psychickou újmu sekundární oběti vzniklou v souvislosti s poškozením primární oběti a jejím utrpením²²⁰. Nomenklatura rozlišuje nároky sekundárních obětí v závislosti na tom, zda primární oběť zemře či přežije.

²¹⁹ BUFFELAN-LANORE, Y., Droit civil. Deuxième année. 8ème édition. Paris, Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, s. 431

²²⁰ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

Nároky sekundární oběti v případě smrti primární oběti	Nároky sekundární oběti v případě přežití primární oběti
Majetková újma: - Náklady pohřbu - Ztráta příjmu osoby blízké - Rozličné náklady osoby blízké	Majetková újma: - Ztráta příjmu osoby blízké - Rozličné náklady osoby blízké
Nemajetková újma: - Újma z doprovodu - Citová újma	Nemajetková újma: - Citová újma - Mimořádná nemajetková újma

Nároky při přežití primární oběti:

- Ztráta příjmu osoby blízké

- Je hrazena v případech, pokud stav primární oběti má za následek snížení příjmů manžela či druha a vyživovaných dětí. Při určování potřebnosti je třeba brát v úvahu celkové roční příjmy domácnosti před nehodou, s přihlédnutím k tomu, co by i za okolností, pokud by k nehodě nedošlo, bylo určeno jen pro osobní spotřebu primární oběti. Stejně tak je třeba brát v potaz případné snížení či ztrátu příjmů sekundární oběti, pokud stav primární oběti vyžaduje jejich péči. Pokud však již došlo k náhradě újmy primární oběti, sekundární oběti tento nárok nadále nepřísluší, neboť je již zahrnut v nároku ze ztráty příjmu primární oběti.²²¹

- Rozličné náklady osoby blízké

- Za tyto jsou považovány zejména náklady na dopravu, ubytování a stravování, pokud souvisí se stavem primární oběti, zejména pokud její stav vyžaduje léčbu ve vzdáleném zařízení nemocničního či obdobného typu, a pokud návštěvy u ní mají potenciálně příznivě ovlivnit její zdravotní stav. Podmínkou je jejich prokazatelnost, důvodnost a přiměřenost.²²²

²²¹ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

²²² AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

- Citová újma

- Jejím cílem je nahradit morální újmu vzniklou na citech blízkých primární oběti v souvislosti s jejím utrpením vzniklých jako důsledek způsobené újmy na zdraví (postižení, bolesti, ztráta příležitostí apod.). Stejně tak zde spadají případy náhrady za vážné psychické útrapy (nervový šok), ačkoli dle Kasačního soudu se může jednat i o samostatný nárok²²³. Jedná-li se pouze o citovou újmu, rodičům primární oběti tento nárok vzniká bez větších nutností prokazování skutečně způsobené citové újmy, zbývající osoby blízké musí pouze prokázat, že skutečně mezi nimi a primární obětí byl citový vztah, přičemž míra útrap sekundárních obětí nemusí být nijak zvláště výjimečného charakteru, jak judikoval Kasační soud ve svém rozhodnutí 1. civilního senátu ze dne 27. 5. 1977²²⁴.

- Mimořádná nemajetková újma

- Nárok na její náhradu vzniká za předpokladu změny životních podmínek vyvolané stavem primární oběti, která způsobenou újmu na přežije s určitým tělesným postižením. Mimořádná nemajetková újma tak má nahradit rozhořčení nad tím, jak stav primární oběti negativně zasáhne do každodenního života sekundární oběti. Nárok je možno přiznat pouze osobě, která s primární obětí sdílí společný život (domácnost). Zahrnuje se zde i sexuální újma, pokud ji osoba blízká v souvislosti se stavem primární oběti utrpěla.²²⁵

Nároky v případě smrti primární oběti:

- Náklady pohřbu

- Se hradí osobě blízké, která je vynaložila, ve vynaložené výši, avšak s požadavkem přiměřenosti a rozumného očekávání. Pokud je pohřbený uložen v rodinné hrobce, která pro tento účel byla postavena, hradí se pouze

²²³ Cour de Cassation, 2ème Chambre civile arrêt du 28. 4. 2011, n° 10-17380

²²⁴ Cour de Cassation, 1ère Chambre civile arrêt du 27. 5. 1977

²²⁵ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

proporcionální část rodinné hrobky v závislosti od počtu míst hrobky (rozsudek Odvolacího soudu v Douai ze dne 27. 10. 2011).²²⁶

▪ Ztráta příjmů osoby blízké

○ Nárok je v zásadě totožný s nárokem v případě přežití primární oběti, jeho cílem je dorovnání příjmu domácnosti primární oběti, jako kdyby k její smrti nedošlo. Pro jeho výpočet je třeba vzít v úvahu nejrůznější faktory, kterými je věk zemřelého, průměrná délka života, včetně všech faktorů rodinného života, počet a věk dětí (souvisí s jejich výživou či odchodem z domácnosti), v neposlední řadě také výdaje na údržbu domácnosti.²²⁷

▪ Rozličné výdaje osoby blízké

○ Náklady nezbytně nutné, které osoby blízké musely vynaložit v souvislosti se smrtí primární oběti, zejména výdaje spojené s dopravou, ubytováním a stravováním. Mohou být hrazeny pouze důvodné náklady a v přiměřené výši.²²⁸

▪ Citová újma

○ Obdobně jako v případě přežití primární oběti se nahrazuje citová újma a újma z vážných psychických útrap stejnému okruhu osob za stejných podmínek, pokud vznikne v souvislosti se smrtí primární oběti.

▪ Újma z doprovodu

○ Jedná se o případ morální újmy, která vznikne osobě blízké zraněním primární oběti až do její smrti, přičemž náhrada má sloužit jako zmírnění rozhořčení ze smrti blízkého a s tím spojený zásah do stylu osobního života a podmínek existence sekundární oběti, neboť se zpravidla jedná o případy osob blízkých, které se zemřelým sdílely obvykle společný život (domácnost). Oproti náhradě citové újmy se tento nárok liší v tom, že je vymezen časově od okamžiku vzniku zranění primární oběti po okamžik, kdy těmto zraněním podlehne. Pokud by

²²⁶ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

²²⁷ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

²²⁸ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

primární oběť zemřela okamžitě, připadá v úvahu pouze citová újma, avšak pokrývá v zásadě totožné morální útrapy.²²⁹

Nárok na náhradu újmy může sekundární oběť uplatnit u soudu za stejných podmínek, jak bylo výše pojednáno o podmínkách uplatnění nároku obětí primární (viz kapitola 5), a to včetně možnosti přechodu nároku na dědice v případě smrti.

6.4 Praktické příklady náhrady nároků sekundárních obětí ve Francii

Náhrady majetkové újmy:

- Rozsudek Odvolacího soudu v Douai ze dne 27. 1. 2011

- „*Pozůstalá manželka, která zařizovala pohřeb zemřelého a záležitosti s tím spojené má nárok na náhradu těchto nákladů ve výši, jaké jsou přiměřené vzhledem k obvyklému způsobu vypravování pohřbu v dané rodině, včetně rozesílání smutečních oznámení, květin, a poděkování osobám asistujícím při pohřbu.*“²³⁰

- Rozsudek Odvolacího soudu v Poitiers ze dne 15. 2. 2012

- při dopravní nehodě zemřeli rodiče 10-ti leté dívky, která byla svěřena do péče své tety „*vzhledem k tomu, že důsledkem smrti rodičů Rebeky musela teta převzít péči o ní, musí zajistit její vzdělání, ubytování a postarat se o další záležitosti s tím spojené, uvádí, že se sice nejedná o asistenci třetí osoby u handicapované osoby, ale o nutnost nahradit pozůstalé rodiče, kteří zemřeli při nehodě, jejíž obětí byla Rebeka*“, soud v tomto případě vyšel z konstatace, že dívka vyžaduje péči třetí osoby v rozsahu 1,5 hodin denně až do svých 14 let a poté až do své plnoletosti v rozsahu 1 hod denně, přičemž hodinová výše náhrady byla stanovena na 15 EUR. Konečnou výši náhrady však vydělil dvěma, neboť již pouhá ztráta otce zakládá právo na náhradu částky ve výši 27.375 EUR. Vzhledem k tomu, že matka způsobila dopravní nehodu, při které zemřela, nárok na náhradu za její smrt nebylo přiznáno.²³¹

- Rozsudek Odvolacího soudu v Riom ze dne 30. 5. 2012:

²²⁹ AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

²³⁰ Cour d'Appel Douai, arrêt du 27. 1. 2011, n° 10-06176

²³¹ Cour d'Appel Poitiers, arrêt du 15. 2. 2012, n° 10-03119

- o důkaz ztráty příjmu osoby blízké v případě přežití: manžel žádal náhradu svých příjmů za období, kdy se staral o manželku, oběť nehody, soud nárok zamítl „*při absenci jakéhokoli důkazu ospravedlňující tento nárok musí být nárok zamítnut, navíc za situace, ač byl stav paní R. politováníhodný, nárok na náhradu je přiznáván pouze po období, kdy snížení funkční schopnosti poškozené, ať již dočasné či trvalé, je v rozsahu aspoň 24 %.*“²³²

Při stanovení výše náhrady **nemajetkové újmy** vycházejí soudy **v případech smrti primární oběti** z metodické pomůcky, která stanovuje určité obecné rozpětí v závislosti na vztahu pozůstalého uplatňujícího nárok na náhradu újmy a zesnulého, přičemž důležité kritérium pro konečnou výši je, zda zesnulý a přeživší žili ve společné domácnosti či nikoliv. Tato metodická pomůcka soudů je však kritizována pro nepřiměřeně nízké výše náhrad, navíc vzhledem k hodnotě ztraceného lidského života, který by neměl být takto objektivizován²³³.

Újma ze ztráty manžela či druha	20.000 – 30.000 EUR
Újma ze ztráty jednoho z rodičů (dle věku dítěte)	11.000— 30.000 EUR
Újma ze ztráty dítěte	15.000 – 30.000 EUR
Újma ze ztráty sourozence	6.000 – 14.000 EUR
Újma ze ztráty vnoučete	7.000 – 14.000 EUR
Újma ze ztráty prarodiče	3.000 – 14.000 EUR
Újma jiné osoby blízké	zřídka vyšší než 3.000 EUR

- Rozsudek Odvolacího soudu v Agenu ze dne 5. 6. 2012

- o citová újma: „*Vzhledem k tomu, že morální újma osob blízkých oběti je založena nejen vědomím o smrtelném charakteru nemoci, ale také psychickou degradací a trpěnými útrapami nemocného*“ pan B. utrpěl újmu ve věku 74 let, o rok později zemřel, v mezidobí se o něj starala manželka, které z titulu náhrady citové újmy vzhledem k trvání a stabilitě manželského soužití byla přiznána náhrada újmy ve

²³² Cour d'Appel Riom, arrêt du 30. 5. 2012, n° 09/01693

²³³ MEIMON NISENBAUM, C.; *Un droit pour les proches des victimes* [online]; Paris, 2001 [cit. 2014-03-01]. dostupné z <<http://www.meimonnisenbaum.com/fr/nos-publications/articles/id-11-un-droit-pour-proches-victimes>>

výši 30.000 EUR. Zletilé dceři, žijící mimo společnou domácnost, byla na náhradě citové újmy přiznána částka ve výši 15.000 EUR.²³⁴

- Rozsudek Odvolacího soudu ve Versailles ze dne 19. 12. 2012

o újma z doprovodu: matce a synovi byla přiznána náhrada újmy ve výši 13.500 EUR každému z důvodu smrti manžela a otce 2 a půl roku po nehodě, kterou utrpěl při chirurgickém zákroku.²³⁵

- Rozsudek Odvolacího soudu v Aix-en-Provence ze dne 19. 9. 2012

o citová újma a újma z doprovodu: „*újma z doprovodu odčिňuje citovou újmu, kterou utrpí blízcí přímé oběti, sdílející s ní společnou domácnost, následkem jejího handicapovaného přežití způsobeného nehodou, která má za následek skutečné a výrazné obtíže jejich podmínek existence.*“ Z tohoto důvodu bylo manželce oběti přiznána částka ve výši 15.000 EUR a každému dítěti 5.000 EUR. Vzhledem k tomu, že poškozený na následky nehody o 6 let později zemřel, byla pozůstalým přiznána také náhrada citové újmy – manželce ve výši 17.000 EUR a každému dítěti ve výši 24.000 EUR.²³⁶

V případech **náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí při přežití primární oběti** neexistuje žádná metodická pomůcka, jednotlivé přiznávané výše tedy vycházejí z volné úvahy soudů:

- Rozsudek Odvolacího soudu v Chambéry ze dne 25. 10. 2012:

o Citová újma: u 18-letého chlapce došlo důsledkem nehody ke snížení funkčních schopností o 98 % a zůstal upoután na lůžko. Matce byla přiznána náhrada citové újmy ve výši 45.000 EUR, otci ve výši 40.000 EUR, sestře ve výši 25.000 EUR a prarodičům 5.000 EUR.²³⁷

- Rozsudek Odvolacího soudu v Poitiers ze dne 16. 5. 2012

o Citová újma: 37-letý muž utrpěl nehodu, při níž došlo k trvalému snížení funkční schopnosti ve výši 70 %, a trpí trvalými následky v podobě oboustranné hluchoty a poranění hlavy. Manželce byla přiznána náhrada ve výši 35.000 EUR.

²³⁴ Cour d'Appel Agen, arrêt du 5. 6. 2012, n° 11/01761

²³⁵ Cour d'Appel Versailles, arrêt du 19. 1. 2012, n°10/05701

²³⁶ Cour d'Appel Aix-de-Provence, arrêt du 19. 9. 2012, n° 11/12718

²³⁷ Cour d'Appel Chambéry, arrêt du 25. 10. 2012, n° 11/01905

- Mimořádná nemajetková újma: „*Je nepochybné, že manželka utrpěla důsledkem nehody manžela vážné útrapy, které ovlivnily také běžný způsob života, avšak náhrada této újmy nemůže být vyčíslena ve výši 140.671 EUR. Z tohoto titulu je přiznána částka ve výši 10.000 EUR.*“
- Sexuální újma (zvláštní nárok v rámci mimořádné nemajetkové újmy): „*Je nepochybné, že ztráta manželova libida v důsledku jeho postižení představuje pro manželku újmu, kterou je vhodné nahradit částkou ve výši 8.000 EUR.*“²³⁸

- Rozsudek Odvolacího soudu v Aix-en-Provence ze dne 28. 11. 2012

- citová újma: muž ve věku 45 let utrpěl nehodu v jejímž důsledku došlo ke snížení funkční schopnosti o 60 % a došlo k trvalým následkům poranění hlavy. Manželce byla přiznána náhrada ve výši 15.000 EUR.²³⁹

- Rozsudek Odvolacího soudu ve Versailles ze dne 12. 4. 2012

- citová újma: u ženy důsledkem nehody došlo k poklesu funkční schopnosti o 60 % a projevila se u ní defektní kardiologická vada. Manželovi byla přiznána náhrada újmy ve výši 3.200 EUR.²⁴⁰

- Rozsudek Odvolacího soudu v Lyonu ze dne 19. 1. 2012

- citová újma: u chlapce ve věku 19 let došlo následkem nehody k poklesu funkční schopnosti o 45 % s trvalými neurologickými následky. Každému z rodičů byla přiznána náhrada citové újmy ve výši 2.500 EUR, sestře ve výši 1.500 EUR.²⁴¹

²³⁸ Cour d'Appel Poitiers, arrêt du 16. 5. 2012, n° 10/02609

²³⁹ Cour d'Appel Aix-en-Provence, arrêt du 28. 11. 2012, n° 11/02096

²⁴⁰ Cour d'Appel Versailles, arrêt du 12. 4. 2012, n° 10/07486

²⁴¹ Cour d'Appel Lyon, arrêt du 19. 1. 2012, n° 10/04773

Závěr

Základním pojmem, kterému se věnuje celá práce, je újma na zdraví. Újma na zdraví vzniká jako důsledek porušení práva na zdraví, který je jedním ze základních přirozených práv člověka vůbec. Právo na zdraví je chráněno nejen na národní úrovni, především v ústavní úrovni, ale jeho ochrana primárně vychází také z mezinárodních dokumentů. Cílem práce bylo důkladněji přiblížit zejména oblast náhrady újmy na zdraví, neboť s účinností nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. v této oblasti došlo k poměrně zásadním změnám. Proto je třeba vycházet ze zhodnocení aktuální úpravy oproti úpravě předchozí. Protože je nový český kodex často kritizován, že je v oblasti úpravy náhrady újmy na zdraví příliš obecný, bylo snahou práce ukázat, že ani obecnost nemusí být překážkou, ale naopak může být cestou, jak se domoci spravedlivějších náhrad za újmy na zdraví. Vzhledem k tomu, že francouzská právní úprava Code Civil obsahuje snad nejobecnější úpravu náhrady újmy vůbec, přesto nečiní žádné obtíže rozhodovací praxi, byla vybrána za vhodnou k porovnání. Dalším důvodem bylo, že na úrovni judikatury jsou případy náhrady újmy na zdraví řešeny mnohem detailněji, komplexněji, a přiznávané výše náhrad lze považovat v zásadě za adekvátní. V ideálním případě by třeba mohla aspoň částečně posloužit jako inspirace.

Ačkoli je právo na zdraví chápáno jako aspekt vysoce citlivý a subjektivně vnímaný, pokud se jednalo v předchozí právní úpravě občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. o náhradu vzniklé újmy na zdraví, její subjektivní prvek prožívání nebyl důsledně reflektován. Především proto, že oblast náhrady újmy na zdraví, resp. škody dle § 444 obč.zák. svazovala rigidní podzákonná vyhláška č. 440/2001 Sb., která bolest a ztížení společenského uplatnění, tedy jediné dva nároky, které poškozenému touto cestou mohly být nahrazeny, hodnotila na základě bodových tabulek, založených na objektivním vnímání konkrétní diagnózy. Jelikož možnost mimořádného zvýšení bodového hodnocení byla soudy přiznávána spíše výjimečně, vedlo to praxi ke hledání také jiných cest, jak dostatečně subjektivní stránku věci lépe zohlednit. Obdobně tomu bylo při usmrcení, kdy § 444 odst. 3 obč. zák. stanovil paušální výši náhrady v závislosti na tabulkovém poměru se zemřelým bez reflexe skutečné vazby, což také nelze považovat za vyhovující, především vzhledem ke stanoveným částkám. Další cesta se tak našla v podobě domáhání se náhrady nemajetkové újmy z titulu ochrany

osobnosti dle § 13 odst. 2 obč.zák., což pro poškozeného představovalo naději na dosažení vyšší náhrady, neboť nebyl svazován rigidním bodovým hodnocením vyhlášky. Zpočátku nebyl upraven ani vzájemný vztah mezi těmito ustanoveními, avšak postupně judikatura dospěla k jeho vymezení, když dovodila, že se jedná o samostatné nároky, které však nelze uplatňovat na základě totožných skutkových tvrzení.

Postupem času i zákonodárce přiznal, že rigidní úprava bodové vyhlášky a paušálních náhrad pro stanovení výše náhrady újmy na zdraví nepostačuje, a s příchodem nového kodexu je zrušil. Radost velké části odborné veřejnosti následovalo zděšení druhé části odborné veřejnosti, která se se zrušením tabulkového systému odmítla smířit. Čímž opětovně následoval úlek odborné veřejnosti, která zrušení tabulkového hodnocení újmy na zdraví vítala, když soudci 25. Senátu Nejvyššího soudu ČR na V. konferenci medicínského práva, konané v Praze ve dnech 28.-29. listopadu 2013 představili novou metodickou pomůcku, ze které hodlají při rozhodování těchto sporů vycházet. Přestože účelem nového občanského zákoníku bylo odstranit nevyhovující bodovou vyhlášku, 25. Senát Nejvyššího soudu ji určil za metodickou pomůcku pro stanovení výše náhrady za bolest, pouze s rozdílem, že se rozhodl zvýšit výši 1 bodu ze 120 Kč na 250 Kč. Otázkou zůstává, jak se skutečně bude vyvíjet soudní praxe, což se projeví až za pár let, ale dle názoru autorky této práce záměr 25.senátu Nejvyššího soudu nelze považovat za nejšťastnější řešení, protože ač proti metodickým pomůckám soudů nelze obecně namítat, lze namítat proti tomu, z čeho tyto metodické pomůcky vycházejí.

Bylo řečeno, že francouzská úprava náhrady újmy je velmi obecná, avšak rozhodovací praxi nečiní větší potíže. Tohoto stavu je dosahováno také především díky metodických pomůcek soudů. Pro oblast náhrady újmy na zdraví je zásadní nomenklatura Dintilhac, která v roce 2005 vnesla jednotnou koncepci náhrady, když vyjmenovává jednotlivé dílčí nároky, přičemž se neomezuje pouze na primární, ale i na sekundární oběť. Nomenklatura nestanovuje žádné určení výše jednotlivých dílčích nároků, ale rozebírá kritéria, ke kterým je v daných případech nutno přihlížet, a konkrétní výši pak po zvážení všech aspektů rozhodne soud dle volné úvahy. Dle názoru autorky je možno toto považovat konečně za metodickou pomůcku, která skutečně reflektuje subjektivní stránku újmy na zdraví.

Ve Francii jsou případy újmy na zdraví rozhodovány nejen soudy, ale existují také specializované veřejné organismy pro jejich náhrady. Vzhledem k tomu, že se práce zabývá především případy újmy na zdraví vzniklých při poskytování zdravotních služeb, pro tuto oblast existuje organizace ONIAM (národní organizace pro náhradu zdravotnických nehod). Organizace nahrazuje újmy na zdraví vzniklé při poskytování zdravotní péče, a to především v případech, kdy není shledána odpovědnost konkrétního poskytovatele zdravotních služeb, nicméně může sloužit také jako smířčí cesta náhrady újmy na zdraví, pokud je dána odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb. Pro přiznávání konkrétních náhrad vychází z nomenklatury Dintilhac a tabulkového principu, kdy každému dílčímu nároku je stanoveno určité rozpětí pro jeho ocenění. Ačkoliv ONIAM je prostředek smírného řešení, v porovnání s českou úpravou lze považovat výsledné minimální přiznávané částky za daleko adekvátnější, a to i při přepočtu vzhledem k průměrné mzdě v dané zemi.

Velmi významnou částí práce je přiblížení institutu sekundárních obětí, který v české úpravě zaznamenal velmi výrazné změny, avšak zatím bez nějaké bližší reakce.

Závěrem je možno shrnout, že i přes poměrně jasnou a logickou úpravu náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení zakotvenou v novém českém občanském zákoníku, aspoň dle názoru autorky této práce, nezbyvá než čekat, jakým směrem se vydá judikatura, což půjde hodnotit až za několik let. Avšak práce chtěla přinést aspoň základní nástin východiska, kterým by se v ideálním případě mohla judikatura inspirovat.

Seznam zkratek

NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
Obč.zák.	Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška	Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů
CC	Code Civil, zákon z r. 1804, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Důvodová zpráva	Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina, LSZP	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
ÚS, Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
Kasační soud	La Cour de Cassation de la République française

Seznam použité literatury

- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 2.* 5. vydání, Praha, Wolters Kluwer, 2009, ISBN 978-80-7357-473-4
- ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Sagit, 2012, ISBN 978-80-7208-922-2
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN 978-80-7478-370-8
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., *Občanské právo hmotné 1.* 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, ISBN 978-80-7357-468-0
- ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-004-1
- TISSERAND-MARTIN, A.; WIEDERKEHR, G.; JACOB, F. et coll. *Code civil. Édition 2013.* Paris: Édition Dalloz, 2012, ISBN 978-2-247-11654-6
- HOLČAPEK, T., *Dokazování v medicínskoprávních sporech,* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2011, ISBN 978-80-7357-643-1
- BĚLOHLÁVEK, J.A.; ČERNÝ, F.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících,* Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2012, ISBN 978-80-7380-413-8
- BUFFELAN-LANORE, Y., *Droit civil. Deuxième année.* 8ème édition. Paris: Édition Dalloz, Armand Colin, 2002, ISBN 2247047998
- DANG-VU, V., *Indemnisation du préjudice corporel. Les assurances des personnes, l'indemnisation des victimes d'accidents médicaux, l'indemnisation des victimes d'infractions.* 3. vydání. Paris: L'Harmattan, 2012. ISBN 978-2-296-11629-0
- DELEBECQUE, P., PANSIER, F.-J., *Droit des obligation, Responsabilité civil, Délit et quasi-délit.* Paris: Édition Litec, 2001, ISBN 2-7111-3280-3
- DAPOGNY, B. *Les droits des victimes de la medecine,* Héricy: Editions du Puits Fleuri, 2009, ISBN 978-2-86739-394-5
- D'ARBIGNY, N. *L'indenisation des victimes d'accident avec dommage corporel,* Héricy, Editions du Puits Fleuri, 2007, ISBN 978-2-86739-348-8

LAMBERT-FAIVRE, Y.; PORCHY-SIMON, S. *Droit du dommage corporel 2012 – Systèmes d'indemnisation*. 7.vydání. Paris. Dalloz, 2011, ISBN 978-2-247-11216-6

SOVOVÁ, O., *Zdravotnická praxe a právo*. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-72-1

BREJCHA, A., *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Praha: ASPI Publishing, 2000, ISBN 80-85963-92-2

ZIMA, P. *Nervový šok a sekundární oběti*, Právní rádce 6/2008, publikováno dne 2. 3. 2009, dostupné také z <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpression_nervovy+šok+a+sekundární+oběti/art_5733/rbsearchsource_articles/nervovy-sok-a-sekundarni-obeti.aspx>

LAMBERT-FAIVRE, Y. *L'indemnisation du dommage corporel*, Ministère de la Justice, vydáno 22. 7. 2003, dostupné také z WWW:<www.justice.gouv.fr/art_pix/syntheseindemcorp.pdf>

GRIGNON DUMOULIN, S. *L'équité dans la mise en oeuvre du droit à la réparation du dommage corporel*. Publikováno 5. 12. 2006, dostupné také z <www.lacourdecassation.fr>

La nomenclature d'intilhac, publikováno 14.12.2011, dostupné také z <www.sante.gouv.fr/la-nomenclature-dintilhac.html>

AREDOC *La nomenclature des postes de préjudice des victimes indirectes en cas de décès ou de survie de la victime directe – Bilan 2013*. Paris, 2013. dostupné také z WWW <www.aredoc.com/publication_list>

CHABRUX, N.; *Quels sont les dommages qui peuvent donner droit à indemnisation et dans quelles conditions*, [online] Paris, c2011 [cit. 2014-03-10] dostupné z <http://www.maitrechabru.com/prejudices_dommages.htm>

POPOVICI, A. *Le Droit qui s'écrit*. La Revue juridique Themis, volume 29 – numero 2, publikováno 17. 5. 2005, dostupné také z <www.themis.unimontreal.ca>

Avocat SAAQ. *Victime indirecte de l'accident d'automobile* [online] Québec, c2003. Dostupný z : <www.avocat-saaq.ca/victime-par-ricochet>

MEIMON NISENBAUM, C.; *Un droit pour les proches des victimes* [online]; Paris, 2001. Dostupné z <<http://www.meimonnisenbaum.com/fr/nos-publications/articles/id-11-un-droit-pour-proches-victimes>>

PIERRE, P., *L'ndemnisation du prejudice moral en Droit français* [online] Rennes, 2011. Dostupný z WWW: <www.fondation-droitcontinental.org/upload/docs/application/pdf/2011-12/prejudice_moral_etude-fr.pdf>

DOLEŽAL, A.; DOLEŽAL, T., *Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy*. Právní rozhledy č. 15/2008, dostupné také z <www.beckonline.cz>

GERLOCH, A. *Teorie práva*, Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2000, ISBN 978-80-7380-454-1

PIERRE, P., *L'ndemnisation du prejudice moral en Droit français* [online] Rennes, 2011[cit. 2014-03-25], dostupný z WWW:

<www.fondation-droitcontinental.org/upload/docs/application/pdf/2011-12/prejudice_moral_etude-fr.pdf>

VOJTEK, P. *Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový*, Soudní rozhledy, 2013, č. 4, s. 122, dostupný také z <www.beckonline.cz>

CARLOT, J-F. *Indemnisation des accidents medicaux et l'alea therapeutique ensuite de la loi du 2 mars 2002*, [online] Paris, 2011, [cit. 2014-03-10] dostupný z <<http://www.jurisques.com/sante2.htm>>

DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol., *Občanský soudní řád komentář*, Praha: C.H.Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-107-9

WINTEROVÁ, A. *Civilní právo procesní*, Praha: Linde, 2011, ISBN 978-80-7201-842-0

ŽDÁREK, R., *Souběžné uplatňování nároků na náhradu škody na zdraví a z titulu porušení práva na ochranu osobnosti*. Soudní rozhledy, č. 4/2013, s. 126, dostupné také z <www.beckonline.cz>

V. kongres medicínského práva, Zdravotnické noviny, publikováno 18.12. 2013, dostupné také z <www.zdravky.cz/kongresovy-list/aktualne/v-kongres-medicinskeho-prava>

HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*, *Bulletin advokacie, zvláštní číslo březen 2013*, Vyd. 20. 3. 2013. ISSN 1210-6348

FORMÁNKOVÁ, V. *Ústavněprávní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví*. *Medicínské právo* [online]. Vyd. 29. 11. 2007. Dostupné z <<http://www.medicinskepravo.cz/2007/11/ustavnepravni-aspekty-nahrady-skody.html>>

STAMM, E. *Le droit à la protection de la santé*. [online] Dostupné z <http://theses.univ-Lyon3.fr/documents/getpart.php?id=lyon3.2011.stamm_e&part=309719>

PUECH, D. B. *Indemnisation des victimes d'accidents corporels et condition de responsabilité, Les préjudices des victimes par ricochet*, [online] dostupné z <<http://violenceroutiere5962.org/juridique/droitsvictimes>>

BENCHABANE, La reconnaissance par le droit constitutionnel du droit à la santé. [online] Dostupné z <<http://www.droitconstitutionnel.org/congresNancy/comN1/benchabaneT1.pdf>>

Internetový portál Lidská práva.[online] Dostupné z <<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/dokumenty>>

ROŠKOVÁ, S.; *Bolest – fyziologie, fáze a léčba*. [online] c2010, Dostupné z <<http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/bolest-fyziologie-faze-a-lecba-464377>>

Judikatura soudů České republiky

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2006, sp.zn. Pl. ÚS 51/06

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5 2005, sp.zn. Pl. ÚS 16/04

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2002, č. 403/2002 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp.zn. Pl. ÚS 50/05

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2012, sp.zn. IV. ÚS 444/11

Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2013, sp.zn. III. ÚS 2392/13

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp.zn. III. ÚS 350/03

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2007, sp.zn. I. ÚS 1767/07

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp.zn. 25 Cdo 1437/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.2. 2012, sp.zn. 25 Cdo 565/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp.zn. 30 Cdo 154/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2010, sp.zn. 25 Cdo 2456/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp.zn. 25 Cdo 2413/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp.zn. 25 Cdo 847/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2008, sp.zn. 25 Cdo 2596/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2003, sp.zn. 25 Cdo 1455/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2007, sp.zn. 25 Cdo 2275/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp.zn. 7 Tdo 486/2004
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp.zn. Tpjn 301/2012
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp.zn. Cpjn 203/2010
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp.zn. 1 Co 2/2010-81

Judikatura soudů Francouzské republiky

Cour de Cassation, chambre civile, arrêt du 20. 5. 1936
Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 10. 5. 2007
Cour de Cassation, chambre criminelle, arrêt du 8. 3. 2011
Cour de Cassation, 1ère chambre civile, arrêt du 7. 12. 1999
Cour de Cassation, chambre civile, arrêt du 13. 2. 1923
Cour de Cassation, 1ère chambre civile, arrêt du 27. 7. 1937
Cour de Cassation, chambre mixte, arrêt du 27. 2. 1970
Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 7. 4. 2011, n° 10-30566
Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 28. 4. 2011, n°10-17380
Cour de Cassation, 1ère chambre civile, arrêt du 27. 5. 1977
Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 16. 1. 1962, n°1962.II.12557
Cour de Cassation, assemblée plénière, arrêt du 28. 11. 2001
Cour de Cassation, 3ème chambre civile, arrêt du 2. 4. 1996
Cour de Cassation, 2ème chambre civile, arrêt du 9. 6. 1993

Cour d'Appel Aix-en-Provence, arrêt du 17. 9. 2008
Cour d'Appel Aix-en-Provence, arrêt du 13. 9. 2006, n° 07/090707
Cour d'Appel Nîmes, arrêt du 18. 9. 2012, n° 11/00908
Cour d'Appel Douai, arrêt du 27. 1. 2011, n° 10/06176
Cour d'Appel Poitiers, arrêt du 15. 2. 2012, n° 10/03119
Cour d'Appel Riom, arrêt du 30. 5. 2012, n° 09/01693
Cour d'Appel Agen, arrêt du 5. 6. 2012, n° 11/01761
Cour d'Appel Versailles, arrêt du 19. 12. 2012, n° 10/050701
Cour d'Appel Aix-en-Provence, arrêt du 19. 12. 2012, n° 11/12718
Cour d'Appel Chambéry, arrêt du 16. 5. 2012, n° 11/01905

Cour d'Appel Poitiers, arrêt du 16. 5. 2012, n° 10/02609

Cour d'Appel Aix-en-Provence, arrêt du 28. 11. 2012, n° 11/02096

Cour d'Appel Versailles, arrêt du 12. 4. 2012, n° 10/07486

Cour d'Appel Lyon, arrêt du 19. 1. 2012, n° 10/04773

Tribunal de Grande Instance Lyon, jugement du 24. 9. 2007, n° 2004/7778

Právní předpisy České republiky

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotnických službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1997 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 37/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Právní předpisy Francouzské republiky

Code Civil, zákon z r. 1804, ve znění pozdějších předpisů

Loi Badinter, zákon ze dne 5. 7. 1985, ve znění pozdějších předpisů

Loi Kouchner, zákon ze dne 4. 3. 2002, ve znění pozdějších předpisů

Shrnutí

Cílem této práce je přiblížit úpravu náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení v české a francouzské právní úpravě, zejména jednotlivých dílčích nároků a jejich aspektů, které jsou předmětem náhrady, a kritéria jejich náhrady. To vše především v kontextu subjektivní odpovědnosti při poskytování zdravotní péče.

Úvodní kapitoly jsou věnovány obecným otázkám ochrany zdraví jako jednoho ze základních přirozených práv člověka, a dále obecným otázkám odpovědnosti, zejména subjektivní.

Vzhledem k nové koncepci úpravy náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení, zakotvené v novém občanském zákoníku, č. 89/2012 Sb., se práce věnuje především porovnání kritérií těchto náhrad s kritérii náhrady těchto nároků předvídaných předchozí právní úpravou, zejména pak změnám v případě náhrady nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení. Způsoby a výše náhrady těchto nároků vycházely dle předchozí české právní úpravy z vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů, či ustanovení § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k tomu, že tyto principy stanovení výše náhrad byly důvodovou zprávou k novému občanskému zákoníku shledány jako neadekvátní, byly novým občanským zákoníkem zrušeny, a nahrazeny principem plného odčinění těchto újem a dle zásad slušnosti, tedy dle volné úvahy soudu, pokud by nebylo možné tyto nároky určit jinak. S novou úpravou došlo také k podstatnému rozšíření náhrady na jakoukoli další nemajetkovou újmu, a zejména pak duševní útrapy. Rovněž došlo k zásadním změnám v chápání institutu sekundárních obětí a náhradě jim způsobené především nemajetkové újmy.

S ohledem na prozatímní nejasnost vývoje české judikatury a naopak dosti propracovaný systém náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení ve francouzském systému, a to především díky nomenklatuře Dintilhac, je důraz této práce kladen na přiblížení všech dílčích nároků náhrady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení ve francouzském právu a zejména judikatorní praxi. Nomenklatura podrobně přibližuje kritéria a stanovení výše jednotlivých dílčích nároků majetkových i nemajetkových újem primárních i sekundárních obětí. V ideálním případě by tak mohla posloužit jako zdroj inspirace zejména pro českou rozhodovací praxi.

Résumé

L'objectif de ce mémoire, c'est la comparaison d'indemnisation du dommage corporel en cas de survie ou en cas de décès de la victime dans la législation et surtout dans la jurisprudence tchèque et française. Il s'agit surtout des aspects des postes particulières indemnifiables et ses critères. L'accent particulière est mis à la responsabilité civil subjective d'accidents médicaux.

Les chapitres d'introduction s'agissent des questions de la protection de la santé comme une liberté fondamentale et droit naturel de chacun. Ainsi des questions de la responsabilité, surtout civil et subjective.

Vu la nouvelle codification d'indemnisation du dommage corporel en cas de survie ou en cas de décès de la victime, prévu dans le nouveau code civil tchèque n° 89/2012, le mémoire compare, avant tout, des critères d'indemnisation du dommage corporel et ses aspects avec la réglementation précédente. Il s'agit surtout des postes extra-patrimoniaux car ces postes étaient fixé soit par le décret de Ministère de la santé, n° 440/2011, en vertu des règles postérieurs, soit dans l'article 444 alinéa 3 du code civil, n° 40/1964, en vertu des règles postérieurs. Vu que ces principes étaient le sujet très critiqué, même dans l'exposé des motifs de la loi n° 89/2012, code civil, des principes ont été changés radicalement soit d'après la valeur des souffrances totales indemnifiables, soit selon le discrétion du juge et conforme à la bienséance. Des postes ont été très élargis concernant des postes extra-patrimoniaux et surtout des souffrances physiques. De même des postes des victimes secondaires ont été très élargis et aussi la compréhension de cet institut a été complètement changé avec la nouvelle codification tchèque.

Vu l'incertitude potentielle de la jurisprudence tchèque pour l'avenir, surtout pendant des premières années après la vigueur de nouveau code civil tchèque, et vu le système très détaillé en France concernant des postes indemnifiables et avant tout des postes extra-patrimoniaux pour les victimes directs et aussi bien des victimes indirects grâce à la nomenclature Dintilhac, ce soit très positif que la jurisprudence tchèque s'inspirerait un peu de ce système. La jurisprudence française et des critères des postes indemnifiables font donc une partie très importante de ce mémoire.

Klíčová slova

Újma na zdraví

Dammage to health / prejudice corporel

Sekundární oběti

Secondary victims / victimes

secondaires

Nomenklatura Dintilhac

Nomenclature Dintilhac